

Utbildningsutskottets betänkande

1981/82: 37

om forskning m. m. (prop. 1981/82: 106)

NIONDE HUVUDTITELN

I detta betänkande behandlas *dels* förslag som regeringen förelagt riksdagen i proposition 1981/82: 106 om forskning m. m. bilaga A (utbildningsdepartementet) och bilaga C punkt 5 (arbetsmarknadsdepartementet), *dels* motioner som rör forskningsfrågor.

Propositionen

Regeringen har i proposition 1981/82: 106 (utbildningsdepartementet)

dels föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen har förordats i fråga om fleråriga medelsramar för forskningsråden,
2. godkänna vad som i propositionen har förordats i fråga om utvärdering av forskning,
3. godkänna vad som i propositionen har förordats i fråga om övergripande prioriteringar inom forskningsområdet,
4. godkänna vad som i propositionen har förordats om ansvar för prioriterad forskning,
5. godkänna de i propositionen förordade riktlinjerna för den fortsatta långsiktiga planeringen av forskningen inom resp. fakultetsområde,
6. godkänna de i propositionen förordade riktlinjerna för finansiering och utnyttjande av dyrbar vetenskaplig utrustning,
7. godkänna de i propositionen förordade riktlinjerna för sektorsforskningen i vad avser programansvar och finansiellt ansvar,
8. godkänna de i propositionen förordade riktlinjerna för sektorsorganen och högskolan i vad avser samverkan om och planering av forskning,
9. godkänna de i propositionen förordade principerna för kostnadstäckning och kostnadsfördelning vid uppdragsverksamhet,
10. godkänna vad som i propositionen har förordats i fråga om tjänster som adjungerad professor,
11. godkänna vad som i propositionen har förordats i fråga om kontaktforskarverksamhet,
12. godkänna de i propositionen förordade riktlinjerna för inrättande av forskartjänster vid forskningsråd,

13. godkänna vad som i propositionen har förordats i fråga om ansvar för och utbyggnad av statistik över forsknings- och utvecklingsarbete,

14. godkänna vad som i propositionen har förordats i fråga om lämplighetsbedömning för antagning till forskarutbildning,

15. godkänna vad som i propositionen har förordats i fråga om utbildningsbidrag för doktorander,

16. godkänna vad som i propositionen har förordats i fråga om inrättande av nya amanuens tjänster och avveckling av nuvarande amanuens- och assistenttjänster,

17. godkänna vad som i propositionen har förordats om inrättande av doktorandtjänster,

18. godkänna vad som i propositionen har förordats i fråga om organisation av försöksverksamheten med viss forskning inom primärvården, finansiering av denna verksamhet samt tidpunkten för inrättande av en tjänst som professor i socialt arbete,

dels berett riksdagen tillfälle att ta del av vad som i propositionen har anförts om

19. de beräknade ekonomiska ramarna för forskningsverksamheten budgetåret 1983/84,

20. omdömen om doktorsavhandlingar,

21. tillgodoräknande av doktorsexamen i förtjänsthänseende,

dels föreslagit riksdagen att

22. till Utbildningsbidrag för doktorander för budgetåret 1982/83 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 90 432 000 kr.,

23. till Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform för budgetåret 1982/83 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 12 462 000 kr.

I propositionen behandlas inledningsvis vissa allmänna frågor om forskningens roll i samhällsutvecklingen, nationellt och internationellt, behovet av internationell och nordisk samverkan inom forskningen, villkor och förutsättningar för forskning samt krav på kvalitet i forskningen. Syften med, förutsättningar för och krav på forskningsplanering redovisas. Därvid anges att forskningsplaneringen måste ge såväl förutsättningar för nödvändig uthållighet i forskningssatsningarna som lämna frihet till omprövningar av forskningsinriktningar. Den övergripande forskningsplaneringen på nationell nivå föreslås utvecklad. Nästa forskningspolitiska proposition avses läggas fram våren 1984 och då inbegripa också bl. a. forskning för teknisk och industriell utveckling samt energiforskning. För budgetåret 1983/84 beräknas en förstärkning av forskningsverksamheten kunna ske med 100 milj. kr.

Olika metoder att påverka forskningens inriktning behandlas i propositionen varvid anmäls att det bör utredas om inrättande av tjänst som professor även fortsättningsvis skall fordra regeringens och riksdagens

medverkan. Arbetet med utveckling av mål och riktlinjer för verksamheten vid fakulteter föreslås fortsätta. Verksamhet med utvärdering av forskning inom forskningsråd och vissa sektorsorgan redovisas. Därvid förordas att denna verksamhet utvecklas och att en ny redovisning sker inför nästa forskningsproposition.

Övergripande prioriteringar inom forskningsverksamheten läggs fast.

Följande områden anges som högst prioriterade:

Forskning som är en förutsättning för och konsekvens av den stora nationella satsningen på teknisk utveckling.

Forskning om viktiga problem inom social- och hälsovårdsområdet.

Forskning om ekologiska samband, särskilt grundläggande forskning om markökologi.

Forskning om den offentliga verksamheten: dess styrning, ekonomi och förändring.

Insatser för allmän volym- och kompetenshöjning inom det samhällsvetenskapligt-humanistiska området.

Följande områden anges som högt prioriterade:

Forskning om kulturyttringar och kulturfrågor.

Forskning på livsmedelsområdet; produktion, konsumtion, kostvanor och livsmedelspolitik.

Forskning rörande jämställdhet mellan kvinnor och män.

Fördelning av ansvar på forskningsmyndigheter för samordning av forskning inom de områden som prioriteras anges. För budgetåret 1983/84 beräknas 10 milj. kr. för att påbörja förstärkningen av de forskningsområden som inbegrips i prioriteringarna.

Riktlinjer anges för den långsiktiga planeringen av forskningen inom resp. fakultetsområde samt för finansiering och utnyttjande av dyrbar vetenskaplig utrustning.

Forskningssamverkan mellan högskolan, sektorsorgan och näringsliv behandlas. Därvid anges riktlinjer för programansvar och finansiellt ansvar för sektorsforskning samt för högskolans och sektorsorganens samverkan och planering. Dessa riktlinjer innebär bl. a. att sektorsorganen skall ha det fulla programansvaret och det finansiella ansvaret för sin forskning. De skall göra långtidsbedömningar av utvecklingen inom sin forskningsverksamhet bl. a. rörande behov av materiella och personella resurser. Dessa bedömningar vägs samman av regeringen med motsvarande bedömningar från högskolemyndigheterna. På grundval av sådana avvägningar föreslår regeringen fördelning av resurser på de skilda områdena inom den samlade forskningsverksamheten.

Principer för kostnadstäckning och kostnadsfördelning vid uppdragsverksamhet inom högskolan anges.

Olika former för högskolans forskningssamverkan med externa intressenter tas upp, såsom avtal, särskild inrättning inom högskoleenhet och

stiftelse. I fråga om stiftelse anges att sådan undantagsvis bör kunna förekomma och att detta då fordrar regeringens medgivande.

Arvodestjänster som adjungerade professorer har hittills försöksvis kunnat inrättas vid högskoleenhet. Nu förordas att sådana tjänster blir ett reguljärt inslag i högskolans tjänsteorganisation. Den försöksverksamhet med kontaktforskare som har bedrivits under fyra år föreslås permanentas.

I propositionen förordas vidare att fleråriga medelsramar införs för forskningsråden inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Planeringsramarna skall avse två år utöver aktuellt budgetår. För budgetåret 1983/84 beräknas en förstärkning av forskningsrådets resurser med ca 25 milj. kr.

Tidsbegränsade arvodestjänster skall kunna inrättas vid högskoleenhet för medel som ställs till förfogande av forskningsråd eller sektorsorgan för tidsbegränsade projekt.

Förordnandetiden för forskningsrådets huvudsekreterare begränsas till sex år.

Statligt finansierade forskningsprojekt skall i fortsättningen planeras och budgeteras även med avseende på hur information och resultatspridning skall ske till skilda nyttjargrupper utanför högskolan.

De särskilda medel för forskningsinformation, som disponeras av forskningsrådsnämnden, föreslås öka med 1 milj. kr. Ökningen skall användas till forskningsinformation för barn och ungdom.

I fråga om högskolans informationsverksamhet förordas att en systematisk utvecklings- och försöksverksamhet bedrivs under de närmaste åren, avseende dels högskolans kontaktorganisation, dels organisation och former för att sprida information om forskning och forskningsresultat. Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) skall samordna denna verksamhet, för vilken beräknas 500 000 kr. för budgetåret 1982/83.

Statistiken över forsknings- och utvecklingsarbete byggs ut, framför allt med avseende på statistik för högskoleenheter och statistik för hälso- och sjukvård. För utbyggnaden beräknas 500 000 kr.

Registreringen av forskningsprojekt skall även i fortsättningen ske i flera skilda register men med en samordning dem emellan. Ansvaret för registren skall ligga på områdesansvariga myndigheter.

Reglerna för behörighet till forskarutbildning ändras så att en lämplighetsbedömning införs för antagning till forskarutbildning.

I fråga om dimensioneringen av forskarutbildningen slås fast att det f. n. inte är möjligt att precisera antagningstal för varje ämne eller grupp av ämnen och högskoleenhet. UHÄ skall dock fortlöpande följa utbudet av examinerade från forskarutbildningen och arbetsmarknadssituationen för forskarutbildade. På grundval av denna bevakning skall UHÄ ge underlag både för anslagsframställningar och för den lokala planeringen av forskarutbildningen.

Ett system med omdömen om doktorsavhandlingarna införs. Fakultets-

opponent och betygsnämnd skall i ett protokoll redovisa omdömen om doktorsavhandling. För att få kontinuitet vid bedömning av avhandlingarna skall betygsnämnd bestå av två ordinarie ledamöter som utses för ett år i taget samt ytterligare en eller tre ledamöter som utses för varje enskild avhandling.

Utbildningsbidragen för doktorander föreslås bli uppräknade till en nivå motsvarande något över den högsta nivån för utbildningsbidrag inom arbetsmarknadsutbildningen. Vidare föreslås doktorandtjänster bli inrättade vid forskningsråd och sektoriella forsknings- och utvecklingsorgan (FoU-organ) samt försöksvis vid högskoleenheter. Nuvarande amanuens- och assistenttjänster avskaffas. De resurser för forskarutbildning som hittills har legat inom ramen för dessa tjänster används till inrättande av ytterligare utbildningsbidrag för doktorander. En ny typ av assistenttjänst, knuten till innehav av utbildningsbidrag, föreslås inrättad. Vidare föreslås en ny typ av amanuens tjänst inrättas för enklare undervisningsuppgifter eller annat institutionsarbete.

En riktlinje för det fortsatta arbetet med frågor om forskarutbildningens meritvärde skall vara att den tid, dock högst fyra år, som en forskarstuderande ägnar åt sin utbildning vid tjänstetillsättning, får likställas med tjänstgöring i statlig tjänst.

Ansvaret förs över till högskolan för den försöksverksamhet med viss forskning inom primärvården som bedrivs i Dalby, Tierp och Vilhelmina.

Motionerna

Motioner väckta under allmänna motionstiden vid riksmötet 1981/82

1981/82: 173 av Jan Bergqvist m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att öststatsforskningen får kraftigt ökat stöd vid den fortsatta utbyggnaden av den samhällsvetenskapliga forskningen.

1981/82: 420 av Sonja Rembo m.fl. (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller att en rådgivande nämnd inrättas vid universitets- och högskoleämbetet enligt motionens syfte.

1981/82: 770 av Kurt Ove Johansson m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtgärder för att utveckla en svensk gasteknologi.

1981/82: 776 av Eva Winther m.fl. (fp) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om universitets- och högskoleämbetets benämning av professurer med hänsyn till jämställdhetsaspekten.

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tillsättning av tjänst vid lika formella meriter avseende underrepresenterat kön,

Kartong: S. 12, rad 39 Tillkommer: och av — — 1981/82: 54.

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vikten av stimulans till olika myndigheter att vid utnämningar till olika organ bättre beakta den kvinnliga representationen.

1981/82: 992 av Margot Håkansson m. fl. (fp, c) vari yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts beträffande en omprioritering av forskningsmedlen till förmån för omvårdnadsforskningen.

1981/82: 1005 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder för att stimulera kvinnoforskning och stärka kvinnoforskningens ställning vid universitet och högskolor enligt vad som föreslås i motionen.

1981/82: 1134 av Eric Holmqvist m. fl. (s) vari – med hänvisning till vad som anförts i den till näringsutskottet remitterade motionen 1981/82: 1131 – såvitt nu är i fråga yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om behovet av ett ökat samarbete mellan skånsk livsmedelsindustri och den livsmedelstekniska och biotekniska forskningen vid Lunds tekniska högskola.

1981/82: 1812 av Esse Petersson m. fl. (fp, s, m, c) vari yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av fasta basresurser till gemensam informationsförsörjning för det forsknings- och utvecklingsarbete som bedrivs vid odontologiska institutionen, institutet för gerontologi, ortoslaboratoriet och enheten för tillämpad ortosteknik i Jönköping.

1981/82: 2069 av Gösta Bohman m. fl. (m) vari – med hänvisning till vad som anförts i den till finansutskottet remitterade motionen 1981/82: 2018 – såvitt nu är i fråga yrkas

2. att riksdagen beslutar att garantin för s. k. direktövergång till högskolan skall höjas till 50 %,

3. att riksdagen uttalar att i varje examen skall ingå minst ett självständigt arbete,

4. att riksdagen beslutar att filosofie kandidatexamen skall återinföras,

5. att riksdagen uttalar att en mellanexamen/specialistexamen skall inrättas i enlighet med vad som angivits i motionen,

6. att riksdagen uttalar att delar av den nu sektorsbaserade forskningen förs till högskolan.

1981/82: 2071 av Gösta Bohman m. fl. (m) vari – med hänvisning till vad som anförts i den till finansutskottet remitterade motionen 1981/82: 2018 – yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att forsknings-samarbete mellan å ena sidan de medicinska och samhällsvetenskapliga fakulteterna och å den andra sidan primärvården bör främjas.

1981/82: 2102 av Margareta Winberg m. fl. (s) vari – med hänvisning till vad som anförts i den till kulturutskottet remitterade motionen 1981/82: 2101 – såvitt nu är i fråga yrkas

1. att riksdagen i kommande beslut, bl. a. i samband med behandlingen av den forskningspolitiska propositionen, särskilt beaktar behovet av resurser för forsknings- och utvecklingsarbete inom turismsektorn vid högskolan i Östersund/Utvecklingscentrum Turism.

Motioner väckta med anledning av proposition 1981/82: 106

1981/82: 2203 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) vari yrkas att riksdagen begär att regeringen vid utfärdandet av direktiv till den av utbildningsministern aviserade utredningen om inrättande av professorstjänster beaktar även de i motionen anförda synpunkterna.

1981/82: 2220 av Gösta Bohman m. fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om fleråriga medelsramar för utbildning och forskning inom högskolan,

2. att riksdagen godkänner vad som i motionen anförts om övergripande prioriteringar inom forskningsområdet,

3. att riksdagen godkänner vad som i motionen anförts om riktlinjerna för den fortsatta långsiktiga utvecklingen av högskolans forskning,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om regional forskning (delvis),¹

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om forskningssamverkan,

6. att riksdagen beslutar att den s. k. garantin för direktövergång från gymnasieskolan till högskolan höjs till 50 % fr. o. m. höstterminen 1982,

7. att riksdagen godkänner vad som i motionen anförts om riktlinjer för omfattningen av självständigt arbete inom högskoleutbildning,

8. att riksdagen godkänner vad som i motionen anförts om examina samt villkoren för sådana,

9. att riksdagen beslutar att ändra reglerna för allmän och särskild behörighet för forskarutbildning i enlighet med vad som i motionen anförts,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om handledning under forskarutbildningen,

11. att riksdagen godkänner vad som i motionen anförts om bedömning av doktorsavhandling,

12. att riksdagen godkänner de riktlinjer för och benämning av mellan-examen/specialistexamen som anges i motionen,

¹ Motion 1981/82: 2220 yrkande 4 i vad avser inrättandet av ett centrum för regionalpolitisk forskning i Umeå har överlämnats till arbetsmarknadsutskottet.

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om sociala förmåner vid utbildningsbidrag för doktorander,

14. att riksdagen godkänner vad som i motionen förordats rörande arvodestjänst som assistent,

15. att riksdagen godkänner vad som i motionen anförts om forskarutbildningens meritvärde och om lektorstjänster inom gymnasieskolan.

1981/82: 2221 av Siri Häggmark (m) och Gullan Lindblad (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts beträffande utbyggnad av omvårdnadsforskningen.

1981/82: 2222 av Christina Rogestam m. fl. (c. m. fp) vari yrkas att riksdagen beslutar att den centrala samverkansgruppen för forsknings- och utvecklingsverksamhet inom primärvård och socialtjänst utökas med en representant för Göteborgsregionen.

1981/82: 2223 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen godkänner vad som anförts i propositionen om övergripande prioriteringar inom forskningsområdet med de kompletteringar och nyanseringar som anges i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen anhåller att riktlinjerna för svensk forskningspolitik omformuleras så

a) att en klar boskillnad mellan statens och privatföretagens forskningsorganisation uppnås och sammanvävningen mellan storfinans och stat på forskningsområdet bryts,

b) att militärforskningens ledande roll i nuvarande forsknings- och utvecklingsarbete bryts,

c) att principiellt förbud mot privat uppdragsforskning för forskare i statlig tjänst införs,

3. att riksdagen avslår propositionens förslag om lämplighetsbedömning för antagning till forskarutbildning,

4. att riksdagen avslår propositionens förslag om omdömen om doktorsavhandlingar,

5. att riksdagen uttalar sig för en ny, demokratiskt inriktad forskningspolitik, där följande riktlinjer bildar utgångspunkter, nämligen

a) att varje vetenskaplig institution inom den offentliga sektorn genomför demokratiska beslutsformer så att alla arbetande forskare beslutar kollektivt om forskningsprogrammen enligt principen en person en röst och att vid varje vetenskaplig institution de lokala fackliga organisationerna skall ha rätt att utse en representant,

b) att den nationella forskningspolitiken bereds och övervakas av ett centralt kollegium, bestående till hälften av valda representanter för de verk samma forskarna, till hälften av representanter utsedda av fackförbundens representantskap och att detta kollegium ersätter nuvarande organ på forskningsområdet,

6. att riksdagen avslår förslaget att forskningsråden skall övergå till s. k. definitiva anslag,

7. att riksdagen beslutar att fleråriga medelsramar bör tillämpas även för de forskningsråd som ligger utanför utbildningsdepartementet,

8. att riksdagen anslår ytterligare 10 milj. kr. till de konstnärliga högskolorna för uppbyggnad av konstnärligt utvecklingsarbete motsvarande andra högskolors forskningsorganisation,

9. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag om hur kommunernas forskningssamverkan skall stimuleras och organiseras,

10. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag om hur kontakterna mellan å ena sidan högskoleforskningen och å andra sidan ideella, fackliga och andra organisationer av folkrörelsekaraktär skall förbättras,

11. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag om åtgärder i syfte att ge forskare inom högskolan, finansierade med externa medel, anställningstrygghet och samma rätt till sjuk- och föräldraledighet som andra statligt anställda,

12. att riksdagen uttalar att kvinnoforskningen skall anges som högst prioriterat område och hos regeringen hemställer om åtgärder för att stimulera kvinnoforskning,

13. att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder så att arbetslöshetsforskningen stimuleras och ges ökade resurser,

14. att riksdagen under anslaget Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform under punkten Forskningsinformation upptar ett i förhållande till regeringens förslag med 3 milj. kr. förhöjt belopp avseende särskilda informationsinsatser i enlighet med vad som anförs i motionen.

1981/82: 2232 av Georg Andersson m. fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om forskningens betydelse för regional utveckling,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts angående uppbyggnaden av fältstation i Vilhelmina,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts beträffande torvforskningscentrum i Umeå-Luleå.

1981/82: 2233 av Arne Gadd m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen avslår proposition 1981/82: 106 i vad avser förändringarna av reglerna för antagning till forskarutbildning liksom förändringar av tillämpningen av dessa bestämmelser.

1981/82: 2234 av Olof Palme m. fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som i motionen anförs beträffande former för inrättande m. m. av tjänst som professor,

2. att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som i motionen anförs beträffande övergripande prioriteringar inom forskningsområdet,

3. att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som i motionen anförs beträffande regionstyrelsernas roll i samverkan med näringslivet,

4. att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som i motionen anförs beträffande utvidgning av systemet med adjungerade professorer,

5. att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som i motionen anförs beträffande utvidgning av verksamheten med kontaktforskare,

6. att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som i motionen anförs om ett nytt system för lokalförsörjningen inom högskolan,

7. att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som i motionen anförs om övergång till systemet med täckningsanslag för forskningsråden från budgetåret 1983/84,

8. att riksdagen beslutar att avslå förslaget om en begränsning i förordnandetiden för huvudsekreterare i forskningsråden,

9. att riksdagen beslutar att avslå förslaget om inskränkningar i möjligheterna att inrätta icke tidsbegränsade tjänster vid forskningsråden,

10. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförs om forskningsstatistik som bättre belyser utvecklingen av resurser på institutionsnivå,

11. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförs om omdömen om doktorsavhandlingar,

12. att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som i motionen anförs beträffande särlösning för studiefinansiering av forskarutbildning vid teknisk fakultet,

13. att riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad som i motionen anförs om en översyn av den sociala tryggheten för forskarstuderande med utbildningsbidrag,

14. att riksdagen beslutar att till anslaget Utbildningsbidrag för doktorander för budgetåret 1982/83 anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 6 600 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 97 032 000 kr.,

15. att riksdagen beslutar att till anslaget Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform för budgetåret 1982/83 anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 7 100 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 19 562 000 kr.

Motion väckt med anledning av proposition 1981/82: 123

1981/82: 2408 av Olof Palme m. fl. (s) vari. såvitt nu är i fråga, yrkas

11. att riksdagen beslutar att av regeringen begära ett sammanhållet program för forskning och utveckling inom data- och elektronikområdet.

Yttranden

Utbildningsutskottet har den 1 april 1982 beslutat inhämta yttranden från dels socialförsäkringsutskottet (SfU) över proposition 1981/82: 106 om

forskning m. m. avsnittet Studiefinansieringen inom forskarutbildningen (s. 139–148) och motionerna 1981/82: 2220 yrkande 13, 1981/82: 2223 yrkande 11 och 1981/82: 2234 yrkande 13.

dels socialutskottet (SoU) över proposition 1981/82: 106 om forskning m. m. avsnitten Resurser för klinisk medicinsk forskning (s. 115–119) och Organisation och finansiering av viss forskning inom primärvården och socialtjänsten (s. 151–158 och hemställan 18) samt motionerna 1981/82: 2222 och 1981/82: 2232 yrkande 2.

dels näringsutskottet (NU) över proposition 1981/82: 106 om forskning m. m. i de delar som berör näringsutskottets verksamhetsområde samt över motionerna 1981/82: 770 och 1981/82: 2232 yrkande 3.

Yttrandena (SfU 1981/82: 3 y, SoU 1981/82: 3 y och NU 1981/82: 9 y) är fogade som *bilaga 1, 2 resp. 3* till detta betänkande.

Slutligen har utbildningsutskottet den 1 april 1982 beslutat bereda försvarsutskottet (FöU) tillfälle att yttra sig över proposition 1981/82: 106 om forskning m. m. Yttrandet (FöU 1981/82: 4 y) är fogat som *bilaga 4* till detta betänkande.

Utskottet

1 Inledning

Det centrala problemet i svensk forskningspolitik är det förhållandet att forskningspolitiken har utvecklats efter två olika linjer utan närmare samordning. Den ena linjen omfattar forskningspolitik för högskolan och forskningsråden och begränsar sig i allt väsentligt till grundforskning och forskarutbildning. För denna politik svarar inom regeringskansliet utbildningsdepartementet. Den andra linjen utgörs av politik för forskning knuten till olika samhällssektorer och är uppbyggd för de behov av forskning och utveckling dessa sektorer har. Inom regeringskansliet svarar resp. departement för forskning inom sin sektor. En följd av dessa förhållanden är också att olika delar av forskningsverksamheten bereds i skilda utskott i riksdagen. Någon samlad bedömning av forskningspolitiken har därför inte heller gjorts vid riksdagsbehandlingen av forskningsfrågor. Samtidigt är – när det gäller själva forskningen – högskolan, forskningsråden och sektorsmyndigheterna starkt beroende av varandra i fråga om bl. a. personella, materiella och ekonomiska resurser.

I proposition 1978/79: 119 om vissa frågor rörande forskning och forskarutbildning (UbU 1978/79: 44, rskr 1978/79: 391) togs bl. a. dessa problem upp på grundval av forskningsrådsutredningens betänkande (SOU 1977: 52) Forskningspolitik. Därvid förordades att uppdelningen, schematiskt uttryckt, i högskoleforskning och sektorsforskning borde fortsätta att gälla. Av många skäl fordrades emellertid en övergripande forskningspla-

nering. Mot den bakgrunden föreslogs också att regeringen under följande mandatperiod skulle förelägga riksdagen en samlad forskningspolitisk proposition. Syftet med densamma skulle vara att ge riksdagen så långt som möjligt en helhetsbild över forskningen och forskarutbildningen inom högskolan, sektorsforskningen och den industriella forskningsverksamheten samt att lämna förslag om riktlinjer för planering och utveckling av forskningsverksamheten under de närmaste åren. Dessa förslag borde också innehålla övergripande prioriteringar inom forskningsområdet.

En första sådan proposition föreligger nu. I denna behandlas övergripande frågor om forskning samt vissa frågor om forskarutbildning och studiefinansiering under forskarutbildning. I propositionens bilaga A (utbildningsdepartementet) behandlas bl. a. forskningssamverkanskommitténs (FOSAM) betänkande (SOU 1980: 46) Högskolan i FoU-samverkan och kommitténs rörande forskningens och forskarutbildningens situation i den nya högskolan betänkanden (SOU 1981: 29) Forskningens framtid och (SOU 1981: 30) Forskarutbildningens meritvärde. Vidare behandlas ett stort antal regeringsuppdrag till olika myndigheter som har syftat till att ge underlag för propositionen och som nu har redovisats, t. ex. forskningsrådsnämndens (FRN) rapport Svensk forskning 1982–1986 Vägar Värderingar Val (rapport nr 39, juni 1981), uppdraget till FRN att redovisa resultat av forskning om forskning, uppdraget till FRN om redovisningar av erfarenheter av tillgång till särskilda resurser för dyrbar vetenskaplig utrustning och för forskningsinformation, uppdraget till FRN rörande s. k. big science, uppdraget till FRN om behovet av FoU-statistik, uppdraget till universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) om mål och riktlinjer för verksamheten inom disciplinorienterade fakulteter, uppdraget till UHÄ om möjligheter att förbättra forskarutbildningens dimensionering, uppdraget till statistiska centralbyrån om statistik över forskarstuderande samt uppdraget till delegationen för vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning om register över forskningsprojekt. I propositionen tas också upp UHÄ:s och andra myndigheters förslag till långsiktig utveckling av forskningsverksamheten.

Denna del av propositionen behandlas av utbildningsutskottet liksom bilaga C (arbetsmarknadsdepartementet) såvitt avser punkt 5 Jämställdhetsforskning.

Propositionens bilaga C i övrigt, som avser den arbetsmarknadspolitiska forskningen, arbetsmiljö- och arbetslivsforskning samt migrations- och etnicitetsforskning, behandlas av arbetsmarknadsutskottet i betänkandet AU 1981/82: 17 och av socialutskottet i betänkandet SoU 1981/82: 54. Propositionens bilaga B (jordbruksdepartementet) slutligen behandlas av jordbruksutskottet i betänkandet JoU 1981/82: 40.

Av propositionen framgår att nästa forskningspolitiska proposition avses läggas fram våren 1984 och då inbegripa också bl. a. forskning för teknisk och industriell utveckling samt energiforskning. Utskottet utgår från att redovisningen av de olika departementens forskningsområden i

denna proposition kommer att samordnas med varandra på ett sådant sätt, att riksdagen då får en helhetsbild över forskningen och forskarutbildningen inom högskolan, sektorsforskningen och den industriella forskningsverksamheten.

2 Allmänna forskningsfrågor

Inom organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) enades man år 1970 om vissa begrepp och definitioner rörande forsknings- och utvecklingsarbete. Med *grundforskning* avses ett systematiskt och metodiskt sökande efter ny kunskap och nya idéer utan någon bestämd tillämpning i sikte, med *tillämpad forskning* ett systematiskt och metodiskt sökande efter ny kunskap och nya idéer med en bestämd tillämpning i sikte och med *utvecklingsarbete* ett systematiskt utnyttjande av vetenskaplig och annan kunskap samt nya idéer för att åstadkomma nya produkter, nya processer, nya system eller väsentliga förbättringar av redan existerande sådana.

Utöver dessa definitioner används också i propositionen några begrepp av närmast administrativ natur. Med *sektorsforskning* avses sådan forskning som motiveras utifrån en viss samhällssektors behov av kunskap för att främja dess utveckling och som finansieras av denna sektor. Med *långsiktig kunskapsuppbyggnad* avses uppbyggnad av kunskaper och kompetens på nya områden, motiverade utifrån sektoriella och motsvarande ändamål och som finansieras av vederbörande sektor. Med *inomvetenskapligt motiverad forskning* avses slutligen forskning som motiveras av rent inomvetenskapliga bedömningar och som finansieras av högskolan eller forskningsrådsorganisationen.

Att bedriva inomvetenskapligt motiverad forskning och att utbilda forskare tillhör enligt föredragande statsrådet högskolans grundläggande uppgifter. Sett i ett internationellt perspektiv växer denna uppgift i betydelse i takt med utvecklingen av forskningen. Sveriges resurser för forskning och de resultat dessa frambringar utgör endast en liten bråkdel i jämförelse med de samlade forskningsresurserna och forskningsresultaten i andra länder. Samtidigt är det nödvändigt för vårt lands utveckling att vi kan inhämta och tillgodogöra oss de nya kunskaper som forskningen utomlands leder fram till. För detta ändamål fordras enligt föredragande statsrådet att vi själva förmår bedriva forskning inom ett brett spektrum av områden och att vi har god tillgång på forskningskompetent personal inom såväl den offentliga sektorn, inkl. högskolan, som industrin. Den inomvetenskapligt motiverade forskningen spelar här en central roll. Förmår vi inte upprätthålla en tillräcklig bredd och kvalitet på denna kommer vi snabbt att kunskapsmässigt utarmas i förhållande till andra industrinationer. Inte ens detta är emellertid en tillräcklig förutsättning för vår kun-

skapssamverkan med andra länder. Vi måste också på några områden, säger föredragande statsrådet, nå till en sådan nivå att *forskningen ligger ur internationell synvinkel* i första ledet och ger möjlighet till internationell forskningssamverkan. Det är genom att i denna form lämna vårt bidrag till den internationella kunskapsutvecklingen som vi också kan legitimera vår rätt att nyttiggöra för egen del resultaten av andra länders insatser inom forskningen.

Sedd i detta perspektiv blir enligt föredragande statsrådet högskolans inomvetenskapligt motiverade forskning grundläggande för långsiktig kunskapsuppbyggnad som också är ägnad att främja skilda samhällssektorer och industrins utveckling. Men detta leder också till slutsatsen att den inomvetenskapligt motiverade forskningen måste ha en sådan omfattning och stabilitet att den kan bevara sin självständighet och integritet. Det är endast därigenom den kan fullgöra sin roll. Ett oavvisligt krav på denna forskning är öppenhet inför den vetenskapliga utvecklingen i andra länder och förmåga att med ledning av denna ompröva sina verksamheter.

Utskottet ansluter sig till den syn på forskningen i internationellt perspektiv som föredragande statsrådet ger uttryck för.

Syftet med grundforskning är enligt föredragande statsrådet att söka ny kunskap och nya idéer utan en bestämd tillämpning i sikte. Just detta syfte har i den allmänna debatten om forskningen ibland lett till slutsatsen att grundforskningen inte skulle vara av samma samhällsnytta som annat slag av forskning. En följd av sådana slutsatser kan bli, och har i vissa fall också blivit, att grundforskningen får stå tillbaka för tillämpad forskning och utvecklingsarbete vid avvägning av forskningsresurser till olika områden. Enligt föredragande statsrådets mening beror detta på en bristande kunskap om sambandet mellan grundforskning och annan forskning och utvecklingsarbete.

De kunskaper och idéer som grundforskningen frambringar är en källa, ur vilken tillämpad forskning och utvecklingsarbete ständigt på nytt måste ösa för att kunna hålla sig livskraftiga. Det förhållandet att grundforskningen angriper problem, vilkas lösning när problemen formuleras inte synes ha någon praktisk tillämpning, innebär således inte att de kunskaper som vinnas skulle vara onyttiga i ett vidare och längre perspektiv. Det är tvärtom så att en utomordentligt stor del av dessa kunskaper och idéer förr eller senare kommer till praktisk användning. Det finns i vetenskapshistorien många exempel på hur rön, som i forskarens eller forskarnas samtid har saknat betydelse, först långt senare visat sin kraft. Föredragande statsrådet stryker under att grundforskningen bit för bit ger oss nya kunskaper på skilda områden. Endast genom att erkänna värdet och nyttan av grundforskning och acceptera att den arbetar med det okända kan man på ett riktigt sätt väga behovet av sådan forskning mot behovet av annan forskning.

Den tillämpade forskningen kan till följd av problemens art och den nära avnämarmarkontakten få en påtagligt annorlunda karaktär. Forskningen är ofta mång- eller tvärvetenskaplig, vilket gör att forskare med olika vetenskapstraditioner måste lära sig förstå varandras språk och intressera sig för nya synsätt. Forskningens inriktning bestäms i samarbete med en avnämare och måste anpassas till dennes problem och behov av underlag för beslut. Forskningen måste därvid vägledas förutom av inomvetenskapliga kriterier också av en strävan att uppfatta avnämarens problem och omsätta dessa i forskningsbara uppgifter. Den tillämpade forskningen ställer också särskilda anspråk på avnämarens förmåga att analysera sina problem tillsammans med forskare och att tillgodogöra sig forskningsresultaten. En gemensam planering av forskningen är nödvändig för att resultaten skall kunna utnyttjas som grund för åtgärder och beslut. För att en omfattande samverkan skall uppnås fordras en upplärningsprocess hos båda parter. Samverkan måste avpassas till de speciella omständigheterna och bör inte tvingas in i standardiserade rutiner.

Kvaliteten i forskningen beror till stor del av den vetenskapliga granskningen av forskningsprojekten innan de påbörjas. Denna del i kvalitetskontrollen är enligt föredragande statsrådets mening utomordentligt betydelsefull för att nå ett effektivt utnyttjande av forskningsresurserna och för att så långt möjligt säkerställa att den forskning som påbörjas kan ge värdefulla resultat.

Föredragande statsrådet berör i propositionen forskningens frihet och *forskarnas integritet*. Integriteten är en förutsättning för denna frihet. Med integritet avser han den enskilde forskarens möjligheter att kunna genomföra sin forskning från strikt vetenskapliga utgångspunkter utan att utsättas för påtryckningar av olika slag om forskningsresultaten blir annorlunda än de förväntade. Frågor om forskarnas integritet är enligt föredragande statsrådet utomordentligt viktiga därför att de i grunden rör kvaliteten i forskningen och därmed stabiliteten i de kunskaper som forskningen avkastar och som ligger till grund för beslut inom praktiskt taget alla delar av samhällslivet. Integriteten hos forskaren är ytterst, liksom hos alla andra människor, ett moraliskt förhållningssätt till det egna arbetet. Men eftersom många forskare, framför allt yngre, lever under osäkra anställningsförhållanden och i så hög grad för sin fortsatta verksamhet är beroende av bedömningen av sina arbetsresultat, dvs. de nya kunskaper de producerar, kan deras integritet sättas på svåra prov. Föredragande statsrådet anser därför att det är utomordentligt angeläget att man inom både grundforskning och annan forskning är uppmärksam på detta förhållande. Forskningsresultaten måste kunna bedömas enbart utifrån vetenskaplig hållbarhet och inte utifrån andra värderingar eller med andra kriterier.

Utskottet vill instämma i vad föredragande statsrådet anfört om betydelsen av grundforskning m. m. samt om forskningens kvalitet och forskarnas

integritet. Vad som i övrigt redovisats i avsnittet Allmänna forskningsfrågor föranleder inte något uttalande från utskottets sida.

3 Forskningsplanering

Begreppet forskningsplanering är enligt föredragande statsrådet vidsträckt. Det kan avse planeringen av det enskilda forskningsprojektet, planering av forskning och forskarutbildning inom ett ämnesområde eller en fakultet vid en högskoleenhet, planering av ett universitets samlade forskningsverksamhet, UHÄ:s planering på nationell nivå av högskolans forskning och forskarutbildning samt forskningsrådets planering inom sina resp. områden. Det kan avse sektorsorgans och sektorsmyndigheters bedömningar av behov av forskning som grund för resp. sektors utveckling och prioriteringen inom dessa behov samt samordningsåtgärder mellan forskare och forskningsavnämare. Begreppet forskningsplanering kan slutligen avse regeringens och riksdagens övergripande avvägningar och ställningstaganden till de olika sektorernas och till högskolans och forskningsrådets forskningsinriktningar och resursbehov.

Föredragande statsrådet anger de krav som bör ställas på övergripande nationell forskningsplanering. Den skall för det första fånga in samhällets behov av olika slags forskning och uttrycka en avvägning av dessa mot varandra. För det andra måste den ange de stödjande åtgärder som behövs, fördelningen av ansvar mellan myndigheter och av resurser för att de angivna forskningsbehoven skall kunna tillgodoses. Den övergripande forskningsplaneringen bör således i en rad avseenden innefatta klara viljeyttringar och ställningstaganden. Den skall ge ramar på sådan sikt och med sådan stabilitet att planeringen av forskningsverksamheten på andra nivåer blir meningsfull och att forskningen i alla dess delar kan bedrivas med den uthållighet som fordras för att nå de avsedda resultaten. Föredragande statsrådet är medveten om att de kriterier som anges eller förutsätts vid övergripande forskningsplanering kan innefatta målkonflikter. En slutlig tillämpning av resultat från forskning inom ett givet område kan således strida mot tillämpningen av forskningsresultat från andra områden. Medvetandet härom ställer därför stora krav på känslighet vid de avvägningar som görs på både central och lokal beslutsnivå.

En väl fungerande forskningsplanering måste enligt föredragande statsrådet i första hand utgå från strukturen i den forskningsverksamhet planeringen gäller. Det är enligt föredragande statsrådet bl. a. med hänsyn till skillnader i forsknings- och förvaltningsstrukturen i olika länder knappast möjligt att direkt tillämpa modeller för forskningsplanering i andra länder på svenska förhållanden.

Enligt motion 1981/82: 2223 (yrkande 5) bör riksdagen uttala sig för en

ny, demokratiskt inriktad forskningspolitik, där följande riktlinjer bildar utgångspunkter, nämligen *dels* att varje vetenskaplig institution inom den offentliga sektorn genomför demokratiska beslutsformer så att alla arbetande forskare beslutar kollektivt om forskningsprogrammen enligt principen en person en röst och att vid varje vetenskaplig institution de lokala fackliga organisationerna skall ha rätt att utse en representant, *dels* att den nationella forskningspolitiken bereds och övervakas av ett centralt kollegium, bestående till hälften av representanter utsedda av fackförbundens representantskap och detta kollegium ersätter nuvarande organ på forskningsområdet.

Enligt 26 § första stycket högskolelagen (1977:218) skall utbildningen, forskningen och utvecklingsarbetet bedrivas inom institutioner eller andra arbetsenheter. Institution leds av en styrelse, som skall bestå av en prefekt samt företrädare för de anställda och de studerande. Nämnda företrädare utses genom val av berörda grupper vid institutionen. Institutionsstyrelsen skall bl. a. utarbeta underlag för anslagsframställningar och anta studerande till forskarutbildning.

Forskningsämnen kan föreslås av de forskarstuderandes handledare eller av de forskarstuderande själva. Nuvarande system innebär en förhållandevis stor frihet i valet av forskningsämnen.

Riksdagen har för några år sedan beslutat om organisation för forskningsråden och högskolan samt beslutsformerna inom dessa organisationer (prop. 1975/76: 129, UbU 1975/76: 32, rskr 1975/76: 368; prop. 1976/77: 59, UbU 1976/77: 20, rskr 1976/77: 246). Utskottet, som inte funnit anledning att förorda en ändring av nuvarande demokratiska beslutsformer för forskningsplanering m. m., föreslår att riksdagen avslår motion 1981/82: 2223 yrkande 5.

Regeringen och riksdagen utövar sin styrning av forskningsresurserna med ett fåtal instrument. För de fasta forskningsresurserna inom högskolan utgör fakultetsanslagen och anslagsposterna inom dessa för resp. högskoleenhet de viktigaste instrumenten. Ur fakultetsanslagen bestrids samtliga kostnader för den fasta forskningsverksamheten och forskarutbildningen inom högskolan med undantag för lokalkostnader och investeringar i byggnader, inredning och utrustning samt några mindre kostnadsposter. Genom avvägning av dessa anslag kan således regering och riksdag prioritera dels mellan olika fakultetsområden, dels också inom ett fakultetsområde mellan olika högskoleenheter. Vid sidan om fakultetsanslagen har regering och riksdag ytterligare ett styrinstrument för den fasta forskningsorganisationen, nämligen inrättandet av tjänster som professor och möjlighet att ompröva inriktningen av professurer när de blir lediga. Under senare tid har därutöver försöksvis tillämpats metoden att anvisa medel för angivna forskningsområden.

Enligt föredragande statsrådets mening är *fakultetsanslagen* ett viktigt styrinstrument för regering och riksdag.

Genom beslut den 14 juni 1979 uppdrog regeringen åt UHÄ att försöksvis utarbeta förslag till mål och riktlinjer för verksamheten inom några disciplinorienterade fakulteter. UHÄ anmodade sedermera universitetet i Göteborg och Chalmers tekniska högskola (CTH) att inom UHÄ medverka vid utarbetandet av förslag till mål och riktlinjer för de humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna resp. för några sektioner vid CTH. UHÄ framhåller i redovisningen av uppdraget att det varken för samhällsvetare eller humanister varit möjligt att ange särskilt angelägna ämnesområden för en framtida utbyggnad eller väga in myndigheters och sektorsorgans forskningsbehov för att med utgångspunkt i dessa lämna förslag om forskningsområden, där en långsiktig kunskapsuppbyggnad ter sig särskilt angelägen. Den redovisade analysen av sektorsforskningens andel av forskningsvolymen inom olika samhällsvetenskapliga ämnen utgör dock en indirekt redovisning av behoven av bl. a. en långsiktig kunskaps- och kompetensuppbyggnad.

Programutkastet för teknisk fakultet är ett förslag till systematisk indelning av den tekniska forskningen i strukturella huvudområden som syftar till dels att vara en ram för program för teknisk fakultet som helhet, dels vara tillämpligt på andra beskrivningar av teknisk forskning t. ex. inom sektorsorgan. Programutkastet innehåller också ett förslag till disposition för fakultetsprogram och ett sektionsprogram. Utkastet för teknisk fakultet är sålunda ett försök att redan från början utforma ett program med såväl en ämnesmässig som en problem- eller prestationsorienterad indelning av kunskapsområdet.

Det arbete som UHÄ nu har inlett visar enligt föredragande statsrådet att fakultetsprogram kan komma att fylla en viktig funktion både i den lokala och centrala planeringen. Han anser således att genom en vidare bearbetning av det framtagna förslaget en ändamålsenlig modell bör kunna skapas för att utifrån nationella mål kunna ange riktlinjer för forskningsverksamheten inom de tekniska fakulteterna. Föredragande statsrådet anmäler att han avser återkomma till regeringen med förslag i frågan om **fakultetsprogram** sedan UHÄ slutligt har redovisat sitt uppdrag.

Utskottet vill för sin del stryka under angelägenheten av att forskningsprogram utarbetas för samtliga fakulteter.

Den styrning av forskningen som sker genom att regeringens och riksdagens medverkan fordras för *inrättande av tjänst som professor* och för omprövning av inriktningen av befintliga professurer har enligt föredragande statsrådets mening avtagit i betydelse. Han anser därför att tiden nu är mogen att pröva om inrättandet av tjänster som professor och bestämning av inriktningen av professurer alltså bör vara ett styrinstrument för regering och riksdag. Enligt hans mening bör prövas om en successiv

övergång till metoden att anvisa särskilda belopp till högskoleenheterna för forskning och forskarutbildning inom olika områden är att föredra. Det skulle då få ankomma på resp. högskoleenhet att bestämma vilka forskartjänster som bör finnas inom området, dvs. att också bestämma om inrättande av tjänster som professor. Det normala inom ett nytt område torde därvid bli att enheterna först efter några år, sedan en viss kompetens har byggts upp inom området, inrättar tjänster som professor. Ett sålunda förändrat sätt att inrätta tjänster för forskningsledande personal behöver enligt föredragande statsrådets mening inte nödvändigtvis leda till att tillsättningsförfarandet ändras. Han anser nämligen att det är särskilt angeläget att skärpan i den vetenskapliga prövningen inom tillsättningsproceduren bevaras vid en decentralisering av beslut om inrättande av forskartjänster.

I motion 1981/82: 2203 ifrågasätts tanken att regering och riksdag skulle avhända sig möjligheten att göra avvägningar i fråga om nya eller omprövade professurer, med avseende på såväl ämnesområden som geografisk förläggning. Motionären säger sig vara ense med föredragande statsrådet om att många vetenskapliga specialområden odlas fram i hägnet av universitetens institutioner samt forskningsrådets och de vetenskapliga fondernas initiativ och anslag och att utvecklingen av nya professurer ofta sker successivt på detta sätt. Men satsningen på nya specialprofessurer får inte äventyra fasthållandet vid "kärn"-professurer i huvudämnena. Företrädarna för huvudämnena har ansvar för den samlade överblicken utbildnings- och forskningsmässigt. Ytterst måste enligt motionären ansvaret för en balans mellan "kärn"-professurer och specialprofessurer, både lokalt och för landet i dess helhet, tillkomma statsmakterna.

I motion 1981/82: 2234 (yrkande 1) hävdas att det f. n. inte föreligger något underlag för ett uttalande från riksdagens sida om ändrade former för inrättande av professurer. Enligt motionärernas uppfattning bör en utredning vara förutsättningslös.

Liksom det är viktigt att regering och riksdag kan styra forskningens resurser, är det självfallet angeläget att universiteten har viss frihet att inrätta forskartjänster. Regering och riksdag bör emellertid inte lämna ifrån sig nuvarande styrinstrument, innan det visat sig möjligt att finna andra instrument som är lika bra. För- och nackdelar med olika system för inrättande och tillsättande av professurer bör vägas mot varandra och även jämföras med andra styrmedel. Utskottet utgår från att regeringen utfärdar direktiv för den aviserade utredningen mot bakgrund av vad utskottet här anfört. Utskottet föreslår att riksdagen med anledning av proposition 1981/82: 106 och motionerna 1981/82: 2203 och 1981/82: 2234 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört beträffande utredning om inrättande av tjänst som professor.

Forskningsrådets uppgift är att utifrån vetenskapliga kriterier anvisa medel till forskningsprojekt av betydelse för den vetenskapliga utveckling-

en. Den forskning råden finansierar utförs vanligen inom högskolans forskningsorganisation. När ett forskningsområde, där råden finansierar projekt eller forskartjänster, bedöms ha sådant vetenskapligt värde och sådan varaktighet att det bör ingå i den fasta forskningsorganisationen förs efter förslag från resp. forskningsråd och högskolemyndighet medel för ändamålet över från forskningsråden till berört fakultetsanslag. *Forskningsråden* spelar således en viktig roll för den vetenskapliga utvecklingen. Deras förmåga att hålla kontakt med den internationella vetenskapliga verksamheten och att långsiktigt planera och prioritera den forskning de ansvarar för är av vital betydelse för livskraften i högskolans forskning. Regering och riksdag styr forskningsrådets verksamhet normalt endast genom omfattningen av de medel som anvisas råden.

Med den överblick av forskningsverksamheten vid enskilda högskoleenheter som forskningsråden successivt har fått kan det enligt föredragande statsrådet vara lämpligt att råden ges ett ökat ansvar för vissa delar av uppbyggnaden av forskningen och forskarutbildningen vid högskoleenheterna. För att underlätta forskningsrådets långsiktiga planering förordar han att de i likhet med vad fallet är för vissa sektorsorgan anvisas fleråriga medelsramar för sin verksamhet. I budgetpropositionen har förordats en medelsanvisning till forskningsråden om 495 241 000 kr. för budgetåret 1982/83. Föredragande statsrådet räknar för budgetåret 1983/84 med att kunna bereda utrymme för en ökning med ca 25 milj. kr. för forskningsråden utöver sedvanlig pris- och löneomräkning. Han räknar vidare med att det i nästa forskningspolitiska proposition skall bli möjligt att ange tvååriga medelsramar för forskningsråden utöver aktuellt budgetår.

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 106 om fleråriga medelsramar för forskningsråden.

Enligt motion 1981/82: 2223 (yrkande 7) bör riksdagen besluta att fleråriga medelsramar bör tillämpas även för de forskningsråd som ligger utanför utbildningsdepartementets verksamhetsområde.

Utskottet vill erinra om att t. ex. styrelsen för teknisk utveckling, delegationen för energiforskning och statens råd för byggnadsforskning har ett system med fleråriga medelsramar och att frågan om medelsramar för t. ex. transportforskningsdelegationen f. n. övervägs. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion 1981/82: 2223 yrkande 7.

I motion 1981/82: 2220 (yrkande 1) begärs ett system med fleråriga medelsramar för utbildning och forskning inom högskolan.

Frågan om anslagskonstruktion för högskolan bereds f. n. av uppföljningskommittén (U 1979: 03). Med denna hänvisning avstyrker utskottet motion 1981/82: 2220 yrkande 1.

För att regeringens och riksdagens beslut rörande den övergripande forskningsplaneringen skall kunna bli effektiva fordras att i denna också anges vilka ekonomiska ramar som bör gälla för forskningsverksamheten

under planeringsperioden. Föredragande statsrådet vill redan nu, efter samråd med berörda statsråd, anmäla att han räknar med en förstärkning av forskningsverksamheten med sammanlagt 100 milj. kr. för budgetåret 1983/84, vari ingår nyssnämnda 25 milj. kr. till forskningsråden och 10 milj. kr. för satsningar på prioriterade områden (prop. s. 49). Riksdagen bereds tillfälle att ta del av denna anmälan.

Utskottet föreslår att riksdagen lägger till handlingarna vad som i proposition 1981/82: 106 har anmälts om den beräknade ekonomiska ramen för forskningsverksamheten för budgetåret 1983/84.

Regeringen uppdrog i juni 1980 åt forskningsråden inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde att som ett led i förberedelserna för denna proposition redovisa resultaten av de *utvärderingar av svensk forskning* som har företagits inom *resp. forskningsråds verksamhetsområde*.

Det är enligt föredragande statsrådets mening angeläget att forskningsråden i fortsättningen regelbundet redovisar resultaten av de utvärderingar som görs inom deras verksamhetsområden. Han förordar därför att en ny samlad redovisning görs inför nästa forskningsproposition. I detta sammanhang betonas angelägenheten av att motsvarande utvärderingar kommer till stånd när det gäller högskoleenheternas forskning. Det är också väsentligt att på samma sätt utvärdera den sektoriellt finansierade forsknings- och utvecklingsverksamheten. Föredragande statsrådet utgår från att berörda myndigheter finner lämpliga former härför.

Utskottet anser i likhet med föredragande statsrådet att det är viktigt att forskningsråden och övriga organ med forskningsuppgifter utvärderar sin verksamhet. Riksdagen bör godkänna vad som i proposition 1981/82: 106 har förordats om utvärdering av forskning.

4 Övergripande prioriteringar av forskningsområden

Regeringen uppdrog i juni 1980 åt forskningsrådsnämnden (FRN) att göra en analys av möjligheterna för regering och riksdag att göra övergripande innehållsmässiga prioriteringar i fråga om forskning och att i samband därmed lämna förslag på forskningsområden som med hänsyn till samhällets forskningsbehov bör prioriteras. FRN har sommaren 1981 redovisat detta uppdrag i rapporten *Svensk forskning 1982–1986 Vägar Värderingar Val*.

I likhet med FRN har föredragande statsrådet i proposition 1981/82: 106 delat in sitt förslag till prioriteringar i två grupper. Den första gruppen innehåller forskningsområden som föredragande statsrådet anser bör ges högsta prioritet. Också den andra gruppen innehåller angelägna forskningsområden. Dessa bör dock vid ett val komma i andra hand. Förslagen inom resp. grupp är inte uppförda i någon angelägenhetsordning. I det följande behandlas för överblickens skull förslagen i de båda grupperna var för sig tillsammans med de motionsyrkanden som berör resp. förslag.

Följande områden anges som högst prioriterade.

a) *Forskning som är en förutsättning för och konsekvens av den starka nationella satsningen på teknisk utveckling.* Det innebär naturvetenskaplig forskning i anslutning till och som stöd för prioriterade teknikområden samt samhällsvetenskapligt och humanistiskt inriktad forskning om teknik-samhällets utveckling och förutsättningar. Enligt föredragande statsrådet för den snabba tekniska utvecklingen med sig krav på omläggning av produktionsprocesser, administrativa rutiner m. m. Den griper därför djupt in i frågor rörande arbetsmiljö och arbetslivsförhållanden i övrigt. Datatekniken kan tjäna som exempel på en teknik som har stor betydelse för landets ekonomiska utveckling samtidigt som dess tillämpning kan påverka skilda förhållanden i samhället på ett icke önskvärt sätt, bl. a. inom arbetslivets område. Föredragande statsrådet utgår från att samhällsvetenskapligt inriktad forskning om tekniksamhällets utveckling och förutsättningar som en viktig del innesluter just forskning kring arbetslivets villkor. En annan viktig del av denna forskning bör enligt honom vara att klarlägga småföretagens betydelse för näringslivets förnyelse och utveckling.

I motion 1981/82: 2234 (yrkande 2 i denna del) efterlyses konkreta förslag när det gäller satsning på teknisk utveckling. Om en satsning på teknisk utveckling skall leda vidare till en ekonomisk utveckling krävs enligt motionärerna även ökad kunskap om ekonomisk administration, distribution och marknadsföring.

Utskottet erinrar om att riksdagen senast föregående år har tagit ställning till ett treårsprogram för teknisk utveckling (prop. 1980/81: 130. NU 1980/81: 64, rskr 1980/81: 425). På grundval av detta behandlas i den nu förevarande propositionen bl. a. utvecklingen av program för de tekniska fakulteterna och prioritering av forskningsområden inom naturvetenskap och teknik i anslutning till en redovisning av UHÄ:s långtidsbedömning. Utskottet vill här uttala att det är självklart att inte bara kunskap om teknik utan även kunskap om ekonomisk administration, distribution och marknadsföring har stor betydelse för landets ekonomiska utveckling och för vår kunskap om arbetslivets villkor. Med det anförda anser utskottet att yrkande 2 i denna del i motion 1981/82: 2234 är tillgodosett, varför det kan avslås.

b) *Forskning som avser viktiga problem inom social- och hälsovårdsområdet.* Forskning om missbruksfrågor, hälso- och sjukvårdsforskning, forskning inom primärvården och om socialtjänsten samt barn- och familjepolitisk forskning bör enligt föredragande statsrådet utgöra de högst prioriterade områdena på det social- och hälsovårdspolitiska fältet. Även epidemiologi, miljömedicinsk forskning och forskning om de äldres situation har hög angelägenhetsgrad. Av propositionen framgår att föredragande statsrådet inte varit beredd att ge epidemiologin samma ställning och höga prioritet inom prioritetpunkten b) som FRN velat ge området.

Enligt motion 1981/82: 2234 (yrkande 2 i denna del) bör epidemiologisk och miljömedicinsk forskning tillmätas större vikt än vad som görs i propositionen. En förbättrad kunskap om samband mellan sjukdomar och olika faktorer i vår omgivning anses vara utomordentligt angelägen. Det är viktigt att följa och analysera miljöförhållandena i hem, arbetsliv och omgivning liksom levnadsförhållandena i stort och bedöma hur de påverkar vår hälsa.

Utskottet delar föredragande statsrådets uppfattning beträffande prioritering av forskning som gäller viktiga problem inom social- och hälsovårdsområdet med undantag för vad som anförs beträffande epidemiologin. Enligt utskottets uppfattning bör epidemiologin prioriteras lika högt som forskning om missbruksfrågor, hälso- och sjukvårdsforskning, forskning inom primärvården, forskning om socialtjänsten samt barn- och familjepolitisk forskning, dvs. den bör tillhöra de högst prioriterade områdena inom social- och hälsovårdsområdet. Vad utskottet anfört om prioritering av området epidemiologi bör riksdagen med anledning av motion 1981/82: 2234 yrkande 2 i denna del som sin mening ge regeringen till känna.

Vad gäller motionerna 1981/82: 992 och 1981/82: 2221, vilka båda gäller omprioritering av forskningsmedel till förmån för omvårdnadsforskning, hänvisar utskottet till att hälso- och sjukvårdsforskning hör till prioritetspunkt b) och således har hög prioritet i forskningssammanhang. Motionerna 1981/82: 992 och 1981/82: 2221 bör med denna hänvisning avslås av riksdagen.

c) *Forskning som kan belysa ekologiska samband och de faktorer som förändrar dessa.* Av särskilt intresse är därvid forskning om markens ekologi. Vidgade kunskaper om denna kan bidra till förbättrad produktivitet i jord- och skogsbruket samt underlätta möjligheterna att bevara viktiga naturresurser på lång sikt, vilket är ett värde i sig. Här träder behovet av biologisk grundforskning i förgrunden.

d) *Insatser för en allmän volym- och kompetenshöjning inom det samhällsvetenskaplig-humanistiska området* till stöd för den breda och otillräckligt tillgodosedda efterfrågan på riktad forskning.

Vad gäller i motion 1981/82: 2223 aktualiserad prioritering av freds- och konfliktforskning hänvisar utskottet dels till sitt uttalande i betänkandet UbU 1979/80: 12, dels till UHÅ:s långsiktiga planering av forskningen inom de samhällsvetenskapliga fakulteterna (prop. s. 54). Därmed bör motion 1981/82: 2223 yrkande 1 i denna del avslås.

e) *Forskning som avser den offentliga sektorn, dess styrning, ekonomi och förändring.* Forskning om den offentliga verksamheten kommer att kräva betydande insatser av framför allt samhällsvetenskaplig forskning. Forsknings- och utvecklingsresurser måste satsas på en kritisk granskning av befintliga program och regelsystem. Föredragande statsrådet utgår ock-

så från att den regionalpolitiska och arbetsmarknadspolitiska forskningen kommer att ägnas uppmärksamhet inom prioritetpunkten.

Enligt motion 1981/82: 2223 (yrkande 1 i denna del) bör prioritetpunkten e) om forskning om den offentliga sektorn ytterligare preciseras så att den inrymmer ``den offentliga verksamhetens ekonomiskt och socialt omfördelande roll i samhället och dess roll som motor i samhällsekonomin``.

Ytterligare preciseringar synes utskottet överflödiga eftersom forskningen om den offentliga sektorn skall omfatta frågor om den offentliga sektorns styrning, ekonomi och förändring. Därvid blir det nödvändigt att belysa bl. a. de olika roller den offentliga sektorn har för samhället i dess helhet. Med det anförda avstyrker utskottet motion 1981/82: 2223 yrkande 1 i denna del.

Beträffande den i motion 1981/82: 2223 (yrkande 1 i denna del och yrkande 13) aktualiserade forskningen om arbetslöshetens olika orsaker och konsekvenser vill utskottet erinra om att såväl under de tidigare behandlade prioritetpunkterna a) och b) som under prioritetpunkten c) om den offentliga verksamheten anknyter föredragande statsrådet till arbetslivets villkor resp. den arbetsmarknadspolitiska forskningen. Det finns alltså anledning att förutsätta att också behovet av forskning kring arbetslöshetens problem i skilda avseenden blir väl täckt. Härtill kommer att en rad av de sociala, psykologiska och andra problem som arbetslöshet kan medföra också existerar för andra grupper och således generellt är föremål för forskning. Med det anförda avstyrker utskottet motion 1981/82: 2223 yrkande 1 i denna del och yrkande 13.

Följande områden anges som högt prioriterade.

f) *Forskning som avser kulturyttringar och kulturfrågor med strävan efter samlade större satsningar.*

g) *Forskning som avser livsmedelsområdet, nämligen produktion, konsumtion, kostvanor och livsmedelspolitik.*

h) *Jämställdhetsforskning.* Det finns anledning att högt prioritera jämställdhetsaspekter i all forskning där man kan anta att resultaten på något sätt skulle påverkas om hänsyn tas till skillnader mellan könen.

Enligt motion 1981/82: 2223 (yrkande 12 i denna del) bör jämställdhetsforskning anges som högst prioriterat område och således föras till den första gruppen. I motion 1981/82: 2220 (yrkande 2 i denna del) framförs uppfattningen att det inte finns skäl att särskilt prioritera jämställdhetsforskning framför annan likaledes väsentlig forskningsverksamhet genom att föra den till den andra prioriteringsgruppen.

De i proposition 1981/82: 106 gjorda prioriteringarna är ett uttryck för att forskning på de olika områdena bedöms mycket angelägen, däribland forskning om jämställdhet mellan kvinnor och män. Utskottet ansluter sig till den bedömning som föredragande statsrådet gjort i fråga om jämställd-

het och avstyrker motionerna 1981/82: 2220 yrkande 2 i denna del och 1981/82: 2223 yrkande 12 i denna del.

Utskottet, som erinrar om vad som i det föregående föreslagits beträffande prioritering av forskningsområdet epidemiologi, föreslår således att riksdagen i övrigt godkänner vad som i proposition 1981/82: 106 har förordats om övergripande prioriteringar.

Fördelningen av *ansvaret för prioriterade forskningsområden* behandlas i propositionen i avsnittet Planering av och stöd till forskning inom prioriterade områden.

I fråga om Medicinska forskningsrådet (MFR) anser föredragande statsrådet att MFR även i fortsättningen bör ha ansvar för sådan medicinskt inriktad hälso- och sjukvårdsforskning, som anges i propositionen och som rådet tidigare haft ansvar för.

Även delegationen för social forskning (DSF) anslår i dag en icke obetydlig del av sina resurser till hälso- och sjukvårdsforskning. DSF:s bidrag på detta område har dock i större utsträckning varit inriktade på tillämpad forskning samt på forskning med utgångspunkt i ett social-, samhälls- och beteendevetenskapligt perspektiv. Föredragande statsrådet anser därför att huvudansvaret för denna forskning bör ligga hos DSF. Vid det fortsatta planeringsarbetet förutsätts MFR och DSF i ökad omfattning nära samråda med varandra.

Föredragande statsrådet anser att FRN:s förslag till ansvarsfördelning mellan olika myndigheter i sina huvuddrag är godtagbart. De myndigheter som bör medverka i planeringen för de prioriterade områdena skall ges i uppdrag att bl. a. redovisa de samverkansformer mellan olika myndigheter som bedöms nödvändiga.

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner vad som i proposition 1981/82: 106 har förordats om ansvar för prioriterad forskning.

Kooperativ forskning bör enligt propositionen så långt möjligt förläggas till högskolan. Utskottet, som erinrar om riksdagens beslut år 1979 om forskning rörande Kooperation (UbU 1979/80: 9, rskr 1979/80: 77), utgår i likhet med föredragande statsrådet från att FRN beaktar behovet av forskning om Kooperation.

5 Långsiktig utveckling av högskolans forskning

UHÄ har i sin anslagsframställning för budgetåret 1982/83 lagt fram en femårsplan för resursförstärkningar inom resp. fakultet och för vissa andra områden inom högskolans forskningsverksamhet. Ämbetet har därvid lagt särskild vikt på förstärkning av basresurserna, dvs. sådana resurser som avser bl. a. vetenskapliga bibliotek, datorcentraler, inköp av viss utrustning, teknisk och administrativ personal för forskning samt extra tjänster som forskarassistent och docent. För resp. fakultet redovisar UHÄ därutöver den årsvis tänkta förstärkningen av forskningsområden.

När det gäller UHÄ:s förslag till utveckling av forskningsområden inom de *humanistiska och teologiska fakulteterna* godtar föredragande statsrådet utan att ta ställning till tidpunkter och form för resurstillskott i huvudsak förslagen som underlag för den fortsatta planeringen. Särskilt betonar han betydelsen av att förstärka den språkvetenskapliga forskningen, bl. a. på sådana områden som kan bidra till att förbättra invandrarernas situation i Sverige och främja våra ekonomiska och kulturella kontakter med länder i Asien, Afrika och Latinamerika. Nära knutet till detta ser han också förslagen om centra för områdesstudier och invandrar- och minoritetsforskning. Det anses vidare angeläget att UHÄ:s arbete med att förverkliga planerna på en centrumbildning för migrations- och etnicitetsforskning vid universitetet i Stockholm bedöms i anslutning till planerad verksamhet för expertgruppen för invandringsforskning (EIFO).

Det är enligt motion 1981/82: 2220 (yrkande 3) väsentligt att fasta resurser skapas för både forskning och utbildning i t. ex. kinesiska, japanska, nyarabiska och afrikanska språk. Detta bör i första hand ske genom att högskoleinstitutioner inrättas för sådana ämnesområden.

Utskottet erinrar om att språkvetenskaplig forskning utgör en del av prioritetspunkt d), som avser insatser för en allmän volym- och kompetenshöjning inom det samhällsvetenskaplig-humanistiska området. Med hänvisning härtill avstyrker utskottet motion 1981/82: 2220 yrkande 3.

För de *samhällsvetenskapliga fakulteterna* prioriterar föredragande statsrådet en allmän förstärkning av kompetensen inom samhällsvetenskaperna samt stryker under behovet av förvaltningsforskning och forskning med regionalpolitisk inriktning samt utbyggd forskning kring arbetslivets villkor.

Frågor om öststatsforskning tas upp i motion 1981/82: 173. Enligt motionärerna bör öststatsforskningen få kraftigt ökat stöd vid den fortsatta utbyggnaden av den samhällsvetenskapliga forskningen.

Föredragande statsrådet berör i propositionen s. k. områdesstudier. Studierna anses ha stor betydelse för våra internationella kontakter bl. a. när det gäller biståndsarbete och utvidgade ekonomiska förbindelser med t. ex. Östasien, arabländerna, Afrika och Latinamerika. Föredragande statsrådet utgår från att dessa forskningsområden kommer att ges hög prioritet i högskolemyndigheternas forskningsplanering och resursfördelning. Enligt utskottets mening bör till ifrågakommande prioriterade områdesstudier föras även öststatsforskning. Detta bör riksdagen med anledning av motion 1981/82: 173 som sin mening ge regeringen till känna.

Beträffande de *medicinska fakulteterna* anser föredragande statsrådet UHÄ:s förslag väl avvägt i förhållande till de övergripande prioriteringarna. Han vill för egen del endast tillfoga att forskning kring psykiska och somatiska sjukdomsförlopp som hänger samman med bl. a. arbetsmiljöns förhållande bör ges en något högre angelägenhetsgrad under planeringsperioden.

När det gäller de *matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna* instämmer föredragande statsrådet i UHÄ:s uppfattning att särskild vikt under planeringsperioden måste läggas vid att förstärka nya forskningsinriktningar som har börjat byggas upp. Forskning i anslutning till dataområdet är ett exempel härpå. Andra inriktningar av stor betydelse som bör ges ökat utrymme under planeringsperioden är grundforskning med anknytning till utveckling av bioteknik, naturvård och marina förhållanden. De matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna innefattar en stor mängd grundforskningsområden inom vilka Sverige hävdar sig väl vid en internationell jämförelse. En prioritering av vissa forskningsinriktningar under planeringsperioden får därför inte leda till att den allmänna vetenskapliga kompetensen inom de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna eftersätts.

UHÄ:s bedömning rörande utvecklingen av de *tekniska fakulteterna* är enligt föredragande statsrådets mening också den en god utgångspunkt för den fortsatta planeringen. Vid inriktningen av forskningen inom de tekniska fakulteterna är det viktigt att beakta de områden som har utpekats som särskilt betydelsefulla i den industripolitiska propositionen 1980/81: 130, nämligen elektronik och datateknik, bioteknik, materialteknik – nya material, verkstadsteknik, kerniteknik – särskilt tillverkning och användning av prestationskemikalier, träteknik, massa- och pappersteknik samt teknik för hälso- och sjukvård. Dessa industripolitiskt orienterade krav måste vägas mot inomvetenskapliga. Det är emellertid enligt föredragande statsrådet väsentligt att huvuddelen av basresursförstärkningarna vid de tekniska fakulteterna styrs mot de områden som industripolitiskt prioriteras för att stvrelsens för teknisk utveckling (STU) stora anvisningar av medel till långsiktig kunskapsuppyggnad inom dessa områden skall kunna utnyttjas effektivt.

I motion 1981/82: 2408 (yrkande 11) anförs att det saknas ett sammanhållet program för forskning och utveckling inom data- och elektronikområdet. Riksdagen föreslås begära att regeringen lägger fram ett sammanhållet program för forskning och utveckling inom data- och elektronikområdet.

En omfattande satsning på forskning inom data- och elektronikområdet är nödvändig för att på längre sikt skapa förutsättningar för fortsatt teknisk utveckling inom landet. En kvalitativt högtstående inhemsk forskningsverksamhet är inte minst viktig för att den internationella utvecklingen skall kunna följas på ett tillfredsställande sätt. En förbättrad kunskap om tillämpning och användning av datateknik och om datoriseringens effekter för arbetslivet och samhällsutvecklingen i stort är också utomordentligt angeläget.

Ett förbättrat kunskapsunderlag är därför nödvändigt för att länka den tekniska utvecklingen in på riktiga banor. Ett engagemang i dessa problem är inte minst viktigt för att skapa en brett förankrad positiv grundsyn på den tekniska utvecklingen som vår industriella framtid kräver.

Utskottet erinrar om att UHÄ i oktober 1979 tillsatte en s. k. datareferensgrupp. Gruppen har redovisat sina förslag i rapporten Förstärkning av högre utbildning och forskning inom dataområdet (UHÄ-rapport 1981: 16). Med utgångspunkt i datareferensgruppens förslag och remissinstansernas yttranden har UHÄ i skrivelse den 15 oktober 1981 lämnat förslag avseende förstärkning av högre utbildning och forskning inom dataområdet. I korthet innebär datareferensgruppens förslag vad gäller forskningen en förstärkning av sådan forskning, som behövs som stöd för grundläggande utbildning samt av angelägna forskningsområden enligt samhällets, avnämarnas och högskoleenheternas bedömningar.

Med anledning av föredragande statsrådets förslag i proposition 1981/82: 100 har riksdagen nyligen beslutat att en tjänst som professor i datalogi skall inrättas vid universitetet i Uppsala den 1 juli 1982 (UbU 1981/82: 26, rskr 1981/82: 334). Vidare har riksdagen fattat principbeslut om att inrätta tjänster som professor i datalogi vid CTH, datorsystemteknik vid universitetet i Lund, ekonomiska informationssystem vid universitetet i Linköping och industriell elektronik vid högskolan i Luleå. Samtidigt har rörliga forskningsmedel ställts till högskoleenheternas förfogande, nämligen 300 000 kr. till resp. universiteten i Linköping och Lund, CTH samt högskolan i Luleå för forskning med här berörd inriktning.

Regeringen har vidare i proposition 1981/82: 106 anmält att en ny forskningspolitisk proposition planeras till våren 1984. Denna proposition avses komma att inbegripa bl. a. forskning för teknisk och industriell utveckling samt energiforskning. Utskottet förutsätter att vissa av de frågor som tas upp i motionen kommer att övervägas i samband med propositionsarbetet på detta område. Motion 1981/82: 2408 yrkande 11 bör därför avslås av riksdagen.

Utskottet har inte funnit anledning till något särskilt uttalande med anledning av vad föredragande statsrådet anförut om den långsiktiga utvecklingen av högskolans forskning. Utskottet föreslår avslutningsvis att riksdagen godkänner de i proposition 1981/82: 106 förordade riktlinjerna för den fortsatta långsiktiga planeringen av forskningen inom resp. fakultetsområde.

6 Vissa frågor rörande regional forskning och utveckling

Med regional eller regionalpolitisk forskning förstås dels utveckling av kunskapsområden med relevans för regionala frågor – det kan gälla nationalekonomi, kulturgeografi, företagsekonomi, regional ekonomi och förvaltningsforskning –, dels forskning kring existerande regionala problem med hjälp av redan vunna kunskaper. Det finns vid regionalpolitisk forskning liksom vid annan forskning en växelverkan mellan kunskapsutveckling, problemval och problemlösning.

Föredragande statsrådet erinrar om betydelsen för berörda regioner av att grundläggande högskoleutbildning, och därmed viss forskningskompetens, byggts upp på ett antal orter utanför universitetsorterna. Härigenom har möjligheter öppnats att angripa problem av regionalt och lokalt intresse vilket i sin tur inneburit en stimulans för den regionala utvecklingen och ökat intresset för forskningssamverkan inom regionerna. Enligt statsrådet finns det anledning att ta till vara den forsknings- och utvecklingskompetens som finns vid de nya högskoleenheterna. I sammanhanget nämns att UHÄ genom regeringsbeslut den 4 februari 1982 fått i uppdrag att bl. a. föreslå åtgärder som ger stabilitet åt forsknings- och utvecklingsarbetet vid de berörda högskoleenheterna. Det betonas dock att syftet inte skall vara att bygga upp en fast forskningsorganisation utan att lägga grunden för samarbetsformer mellan högskoleenheterna och det omgivande samhället i vad gäller forskning och utveckling.

I propositionen erinras också om att riksdagen under våren 1982 förelagts förslag om den framtida regionalpolitiken i proposition 1981/82: 113 om program för regional utveckling och resurshushållning (UbU 1981/82:2 y, AU 1981/82: 23). Ett av förslagen avser inrättandet av ett centrum för regionalpolitisk forskning i Umeå. Huvuduppgiften för centrumbildningen skall vara att ta initiativ till och samordna tvärvetenskapligt inriktade projekt inom det regionalpolitiska området och sådana områden inom teknik och naturvetenskap som kan vara av betydelse för den regionala utvecklingen. Beträffande centrumbildningens samordnande uppgift bör enligt förslaget särskilt beaktas kopplingen till det forsknings- och utvecklingsarbete kring inlandets glesbygdsproblem som pågår vid högskolan i Östersund och det utvecklingsarbete som bedrivs vid högskolan i Luleå med syfte att stimulera näringslivet i Norrbotten.

I sitt yttrande till arbetsmarknadsutskottet över proposition 1981/82: 113 jämte motionerna 1981/82: 321, 1981/82: 1342 och 1981/82: 2220 yrkande 4 i denna del säger sig utbildningsutskottet dela den i propositionen framförda uppfattningen att den föreslagna centrumbildningens lokalisering till Umeå högskoleregion är motiverad med hänsyn till de regionala problemens omfattning och karaktär i norra Norrland. Samtidigt erinrar dock utskottet om att regionala problem förekommer inte bara i de fyra län som omfattas av Umeå högskoleregion. Sålunda ingår delar av inte mindre än 16 län i stödområde enligt nu gällande stödområdesindelning. Utskottet säger sig ha förståelse för att ifrågavarande forskningsresurser i stor utsträckning inriktas på att klarlägga och lösa de stora och delvis speciella problem som finns i norra Norrland. Mot bakgrunden av vad som anförts om de regionala problemens geografiska utbredning framhåller emellertid utskottet betydelsen av att centrumbildningens resurser kommer också landet i övrigt till godo. Utskottet stryker slutligen under kravet på att den regionalpolitiska forskningen håller hög vetenskaplig kvalitet.

I motion 1981/82: 2220 (yrkande 4 i denna del) hemställs att riksdagen

som sin mening skall ge regeringen till känna att forskningen inte får "regionaliseras".

Utskottet erinrar om vad utskottet i det nyss redovisade yttrandet till arbetsmarknadsutskottet (UbU 1981/82: 2 y) anført om dels den regionalpolitiska forskningen, dels verksamhetsfältet för den föreslagna centrumbildningen i Umeå. Med hänvisning härtill bör riksdagen avslå motion 1981/82: 2220 yrkande 4 i denna del.

I motion 1981/82: 2232 (yrkande 1) anføres att statens forskningssatsningar sedan 1960-talet i huvudsak inneburit att sektorsforskningen byggts ut och att universitetet i Umeå och högskolan i Luleå inte haft samma möjligheter som de äldre högskoleenheterna att få tillgång till sektorsmyndigheternas medel. Vidare hävdas att en mycket begränsad del av industrins resurser för forskning och utveckling finns inom Umeå högskoleregion. Det anses därför angeläget att vidareutveckla de resurser som finns vid nämnda regions högskoleenheter.

Utskottet vill med anledning av motionen återigen hänvisa till sitt tidigare nämnda yttrande till arbetsmarknadsutskottet (UbU 1981/82: 2 y). Utskottet erinrar sålunda där om att forskningen inom den samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Umeå i stor utsträckning är inriktad på regionala problem, att det sedan år 1979 finns en professur i regional ekonomi vid universitetet och att utskottet i betänkandet UbU 1981/82: 26 tillstyrkt en tjänst som professor i förvaltningsforskning med regional inriktning vid samma lärosäte. I yttrandet erinras också om att resurserna vid högskolan i Luleå i hög grad utnyttjas för utvecklingen av regionens näringsliv samt att det i proposition 1981/82: 113 föreslås att medel för särskilda sysselsättningsfrämjande åtgärder i Norrbottens län skall anvisas för en förstärkning av forskningsverksamheten i Luleå. Detta förslag har arbetsmarknadsutskottet tillstyrkt (AU 1981/82: 23).

Utbildningsutskottet föreslår med hänvisning till vad som anförts i yttrandet till arbetsmarknadsutskottet att riksdagen avslår motion 1981/82: 2232 yrkande 1.

I motion 1981/82: 2102 (yrkande 1) hemställs att riksdagen i kommande beslut, bl. a. i samband med behandlingen av den forskningspolitiska propositionen, särskilt beaktar behovet av resurser för forsknings- och utvecklingsarbete inom turismsektorn vid högskolan i Östersund m. m.

Utskottet vill med anledning av motionen erinra om att den i propositionen 1981/82: 113 föreslagna centrumbildningen för regionalpolitisk forskning i Umeå i sin samordnande funktion bl. a. skall ta hänsyn till det forsknings- och utvecklingsarbete som bedrivs vid högskolan i Östersund. Utskottet utgår från att frågor rörande turismens utveckling blir ett inslag i centrumbildningens verksamhet. Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1981/82: 2102 yrkande 1.

Enligt motion 1981/82: 2234 (yrkande 3) bör regionstyrelserna i samverkan med näringslivet kunna spela en viktig roll för att ta initiativ till utvecklingsprojekt som har betydelse för regionens näringsliv.

Regionstyrelsernas centrala uppgift är – som framgår av 30 § högskolelagen (1977: 218) – att planera och samordna den grundläggande högskoleutbildningen. Genom tilläggsdirektiv (1981: 13) har kommittén (U 1979: 03) för uppföljning av högskolereformen, den s. k. uppföljningskommittén, fått i uppdrag att göra en förutsättningslös prövning av högskolans institutionella organisation. Regionstyrelsernas uppgifter kommer att behandlas i detta sammanhang. Utskottet anser att riksdagen i avvaktan på resultatet av uppföljningskommitténs arbete inte nu bör ta ställning till förslag om nya arbetsuppgifter för regionstyrelserna. Utskottet föreslår därför att riksdagen avslår motion 1981/82: 2234 yrkande 3.

I motion 1981/82: 1812 begärs fasta basresurser till gemensam informationsförsörjning för det forsknings- och utvecklingsarbete som bedrivs vid odontologiska institutionen, institutet för gerontologi, ortoslaboratoriet och enheten för tillämpad ortosteknik i Jönköping.

Utskottet anser inte att fasta forskningsresurser bör byggas upp vid fler högskoleenheter än de som redan har sådana. Problemet med informationsförsörjningen för den landstingskommunala forsknings- och utvecklingsverksamhet som beskrivs i motionen får lösas lokalt på annat sätt, t. ex. genom någon form av samverkan med högskoleenhet som har kapacitet på området. Med hänvisning till vad som anförts föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1981/82: 1812.

7 Dyrbar vetenskaplig utrustning

Inledningsvis anmäler föredragande statsrådet att FRN i oktober 1981 redovisat ett antal uppdrag i en rapport om dyrbar vetenskaplig utrustning m. m. Av rapporten framgår bl. a. att FRN, vid fördelning av de särskilda resurser till nämndens disposition för dyrbar utrustning som anvisas under anslaget Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m. prioriterar sådan utrustning som a) är angelägen med hänsyn till forskningsrådets och andra berörda organs större satsningar, b) bedöms motiverad med hänsyn till behovet av koncentration och profilering av resurserna nationellt och internationellt och c) bedöms motiverad för vetenskapligt högt kvalificerade forskares/forskargrupperns verksamhet. Därtill kan utrustning prioriteras som d) möjliggör ett effektivt utnyttjande av internationellt forskningssamarbete eller e) har ett brett användningsområde.

FRN redovisar ett antal prioriterade ämnesområden inom forskningsrådets verksamhetsfält vilka bör uppmärksammas vid fördelning av resurser och anser att nämnden därutöver bör uppmärksamma behov inom områden som företräds av sektorsorgan eller som ligger i gränzonen mellan etablerade områden. Enligt nämndens bedömning kommer naturvetenskap, teknik och medicin även fortsättningsvis att dominera vid resursfördelningen.

Utrustning för s. k. big science är aktuell främst inom naturvetenskapliga forskningsrådets (NFR) område. NFR har uppskattat det årliga resursbehovet till ca 60 milj. kr. medan FRN bedömer att ett utrymme av ca 7 milj. kr. per år är ett minimalalternativ. Nämnden påpekar i sammanhanget att deltagande i internationellt samarbete ofta är ett alternativ till nationella satsningar.

Enligt FRN bör planeringsramar anges för utvecklingen av den särskilda kostnadsramen för dyrbar vetenskaplig utrustning. Dessa ramar bör uppgå till resp. 68, 79 och 90 milj. kr. för budgetåren 1983/84, 1984/85 och 1985/86.

Föredragande statsrådet finner för sin del att FRN utvecklat former för fördelning av kostnadsramen för dyrbar vetenskaplig utrustning som ger ett effektivt stöd till svensk forskning. Han delar FRN:s uppfattning att tyngdpunkten i fråga om utrustningsbehov även framgent kommer att ligga inom naturvetenskap, teknik och medicin. Han erinrar i sammanhanget om att syftet med den särskilda utrustningsramen är att stödja av forskningsråden initierad och finansierad forskning. Dock bör det i vissa fall vara möjligt att utnyttja FRN-finansierad utrustning även för annan forskning.

Någon särskild kostnadsram för projekt av big science-karaktär anser föredragande statsrådet inte vara motiverad. Han säger sig inom ramen för det i proposition 1981/82: 100 bilaga 12 under anslaget Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m. beräknade beloppet av 47 milj. kr. till FRN:s disposition för budgetåret 1982/83 ha beaktat nära förestående utrustningsbehov för big science.

Avslutningsvis framhåller statsrådet att han bedömer en ökad tillgång på medel för dyrbar vetenskaplig utrustning så angelägen att den i den fortsatta forskningsplaneringen bör ges hög prioritet inom de ekonomiska ramar som kommer att fastställas för forskningsverksamheten.

Vad som redovisats i nu behandlat avsnitt föranleder ingen erinran från utskottets sida. Utskottet föreslår därför att riksdagen godkänner de riktlinjer för finansiering och utnyttjande av dyrbar vetenskaplig utrustning som har förordats i proposition 1981/82: 106.

8 Forskningssamverkan

Högskolan spelar enligt föredragande statsrådet en central roll som utförande organ för forskning finansierad av såväl forskningsråd som ett stort antal sektorsorgan. Högskolan har också i växande omfattning anlåtats för forskningsuppdrag givna av det enskilda näringslivet. Den samverkan mellan högskolan och externa forskningsintressenter som stegvis har vuxit fram har aktualiserat ett stort antal frågor bl. a. om hur en sådan forskningssamverkan bör organiseras, finansieras och fogas in i olika forskningsfinansierande organs planering samt i en övergripande nationell forskningsplanering. Förslag till åtgärder på detta område har utarbetats av

forskningssamverkanskommittén (FOSAM, U 1978: 01). Kommittén har i oktober 1980 avlämnat betänkandet (SOU 1980: 46) Högskolan i FoU-samverkan. De förslag kommittén för fram bör enligt statsrådets mening till stora delar kunna utgöra riktlinjer för högskolemyndigheternas behandling av dessa frågor. FOSAM har också tagit upp frågor om tjänsteåligganden, arbetsreglering och personalplanering. Dessa frågor bör enligt statsrådet behandlas i samband med beredningen av lärartjänstutredningens förslag.

Vid riksmötet 1978/79 godkände riksdagen att sektorsforskning – dvs. sådan forskning som av myndigheterna inom en sektor bedöms nödvändig för att främja sektorns utveckling och som finansieras av sektorn – så långt möjligt skall förläggas till högskolan. I FOSAM:s betänkande (SOU 1980: 46) föreslogs att högskolelagen skall få en föreskrift som klart uttalar att forskningen inom högskolan skall omfatta både forskning, som motiveras av en allmän strävan att vinna ny kunskap och forskning som motiveras av samhällets behov och som kan utnyttjas av myndigheter, företag och organisationer. Kommittén ansåg det inte rimligt att i lagtexten göra åtskillnad mellan sektoriella organ å ena sidan och företag och organisationer å den andra.

Föredragande statsrådet erinrar om lydelsen av 3 § i högskolelagen, i vilken sägs att forskningen inom högskolan skall syfta till att vinna ytterligare kunskaper och till att finna vetenskaplig grund för utbildning och annan verksamhet. Enligt föredragande statsrådets mening lägger detta obestridligen ett ansvar på högskolan att pröva förutsättningarna att ta emot *forskningsuppdrag* från utomstående intressenter. Något ytterligare förtydligande av högskolelagen anser föredragande statsrådet inte nödvändigt, men betonar samtidigt att det för högskolans del måste finnas möjlighet att säga nej till ett uppdrag även om den erforderliga kompetensen för att utföra detta finns. Uppdrag måste på ett rimligt sätt kunna inordnas i högskolans verksamhet.

Enligt motion 1981/82: 2223 skall riksdagen hos regeringen anhålla att riktlinjerna för svensk forskningspolitik skall omformuleras så att en klar boskillnad mellan statens och privatföretagens forskningsorganisation uppnås och att sammanvävningen mellan storfinans och stat på forskningsområdet bryts (yrkande 2 a). Kraven i motionen på en forskningspolitik som tjänar de arbetandes intressen skall enligt motionärerna ses i samband med vänsterpartiet kommunisternas krav på ett samhälleligt ägande av produktionsmedlen och en socialistisk samhällsordning.

I likhet med föredragande statsrådet och FOSAM anser utskottet att högskolan, utöver sin uppgift att utföra den inomvetenskapligt motiverade forskningen, även bör vara utförande organ i vad gäller långsiktig kunskapsuppbyggnad för sektorsforskningens och industrins behov samt för mera kortsiktig sektoriell och industriell forskning. Utskottet anser att riksdagen därmed bör avslå yrkande 2 a i motion 1981/82: 2223.

Föredragande statsrådet erinrar om att han i proposition 1978/79:119 (UbU 1978/79: 44, rskr 1978/79: 391) uttalade att nya särskilda forskningsinstitut endast undantagsvis borde inrättas. Därmed uteslöts inte möjligheten att nya forskningsinstitut skall kunna inrättas när särskilda omständigheter föreligger och då det sker i sådana former att en tillräckligt bred och stimulerande forskningsmiljö kan byggas upp. Ett grundläggande motiv för detta ställningstagande var att man bör undvika institutbildningar som splittrar forskningsresurserna och skapar isolerade miljöer som saknar det idéutbyte och den kritiska granskning av forskningsresultat som är nödvändiga för att säkerställa en god kvalitet på forskningen. Detta bör enligt föredragande statsrådet ses som en riktlinje även när det gäller den fortsatta utbyggnaden av sektorsforskningen. Högskolemyndigheterna och sektorsorganen bör mera systematiskt pröva förutsättningarna för att ta emot resp. förlägga *sektorsorganens uppdrag om långsiktig kunskapsuppbyggnad och annan forskning* till högskolan. Sektorsorganen bör dock ha möjlighet att välja andra former för forskningsutförande än dem högskolan kan erbjuda. För högskolans del måste, som förut nämnts, också finnas möjlighet att säga nej till ett uppdrag även om den erforderliga kompetensen för att utföra detta finns. Uppdraget måste på ett rimligt sätt kunna inordnas i högskolans verksamhet, där främst inomvetenskapligt motiverad forskning och forskarutbildning svarar för kontinuitet och kompetensuppbyggnad. Det anförda innebär enligt statsrådet inte någon bindande skyldighet för sektorsorgan att lägga ut forskningsuppdrag på högskolan eller för högskolan att ta emot sådana uppdrag.

FOSAM har föreslagit att bestämmelser skall tas in i en särskild förordning om att statlig myndighet – utom statsdepartementet och affärsverk – i första hand skall vända sig till berörd högskolemyndighet med uppdrag om forskning och utvecklingsarbete. Föredragande statsrådet anser det emellertid tveksamt om en särskild förordning i frågan skulle främja en bättre samverkan mellan högskola och sektorsorgan. En förbättrad grund för samverkan bör i första hand skapas genom vidgade direkta kontakter parterna emellan och en mera distinkt planering av resp. verksamhet. Effekterna av de i propositionen förordade åtgärderna för forskningssamverkan bör prövas innan författningsmässig reglering av frågan tillgrips.

I motion 1981/82: 2220 yrkas att riksdagen skall ge regeringen till känna att det i förordning bör föreskrivas att statlig myndighet i första hand skall vända sig till högskolan när forskning skall utföras på myndighetens bekostnad (yrkande 5 i denna del).

Utskottet erinrar i likhet med föredragande statsrådet om att riksdagsbeslutet år 1979 innebar att sektorsforskning så långt möjligt skall förläggas till högskolan. De åtgärder som förordas och föreslås i den nu föreliggande forskningspolitiska propositionen och som syftar till att främja forskningssamverkan måste enligt utskottets mening först prövas innan en författningsmässig reglering övervägs. Till dessa åtgärder hör bl. a. en modell för hur högskolemyndigheterna och sektorsorganen de närmaste åren skall

planera för forskningssamverkan och ta fram bättre underlag för riksdagens kommande beslut i sådana frågor. Vad utskottet nu anfört utesluter inte att en författningsmässig reglering kan bli aktuell i framtiden. Utskottet ansluter sig alltså till föredragande statsrådets bedömning och föreslår att riksdagen avslår motion 1981/82: 2220 yrkande 5 i denna del.

Sedan föredragande statsrådet i förevarande proposition slagit fast att högskolan har till uppgift att utföra dels inomvetenskapligt motiverad forskning, dels bidra till den långsiktiga kunskapsuppbyggnad som motiveras av sektorsforskningens och industriforskningens behov samt utföra mera kortsiktig sektoriell och industriell forskning, diskuteras *avvägningen mellan högskolans inomvetenskapligt motiverade forskning och dess medverkan i långsiktig kunskapsuppbyggnad för speciella ändamål*. Statsrådet stryker under att det är utomordentligt angeläget att högskolan i stor omfattning medverkar i den långsiktiga kunskapsuppbyggnaden för sektoriella och industriella ändamål. För att högskolan skall kunna fullgöra uppgiften att åta sig sektoriella och industriella FoU-uppdrag måste den besitta kompetens härför. Detta kräver teori- och metodutveckling och allmän kompetens på de ifrågavarande områdena, vilket kan kallas riktad grundforskning. Under de senaste två årtiondena har en kraftig utbyggnad av den sektoriella forskningen ägt rum. Den har också i ökad utsträckning förlagts till högskolan. Samtidigt är det enligt föredragande statsrådet uppenbart att tillskotten till högskolans basorganisation och forskarutbildning samt inrättandet av nya forskningsområden, i allmänhet genom nya tjänster som professor, inte har kunnat balansera sektorsforskningens och industriforskningens tillväxt. Detta har lett till en viss förskjutning av resurserna för den i första hand inomvetenskapligt motiverade forskningen mot sektorsforskning. En utbyggnad av sektorsforskningen i snabbare takt än högskolans förmåga att i motsvarande mån sörja för forskarutbildning och inomvetenskapligt motiverad forskning leder också lätt till att sektorsforskningen får en bristfällig kvalitet. Den inomvetenskapligt motiverade forskningens långsiktiga kunskapsuppbyggnad utgör basen för den sektoriella och industriella forskningens förnyelse och vidgning. För att den inomvetenskapligt motiverade forskningen skall kunna fylla denna uppgift måste den ha sådan omfattning och stabilitet att den vid sidan av forskningssamverkan med sektorsorgan och det enskilda näringslivet också självständigt förmår från inomvetenskapliga utgångspunkter fördjupa och bredda de olika vetenskapsområdena.

Omfattningen av de resurser som ställs till förfogande för sektorsforskningen – med den avgränsning för denna som används i propositionen – bestäms genom en avvägning inom sektorn mellan behoven av resurser för forskning och resurser för andra ändamål. Därav följer enligt föredragande statsrådet också att sektorsorganen och ytterst de sektorsansvariga måste ha ansvar för all sektorsforskning. Den långsiktiga kunskapsuppbyggnaden

den riktad mot ett visst sektorsbehov motiveras just av detta behov och är därmed en av förutsättningarna för annan FoU-verksamhet inom sektorn med syfte att främja sektorns utveckling. Även den långsiktiga kunskapsuppbyggnaden måste därför innefattas i sektorsmyndigheternas ansvar för sektorsforskningen. Detta ansvar bör inte påverkas av var den långsiktiga kunskapsuppbyggnaden förläggs eller i vilka former den sker. Därav följer att sektorsorganen inom ramen för sina samlade FoU-resurser skall väga behovet av långsiktig kunskapsuppbyggnad mot annan FoU-verksamhet. Sådana avvägningar görs redan av ett antal sektorsorgan, men långt ifrån av alla. Det är inte möjligt att kräva av högskolan att den utan ett uttalat önskemål från sektorsorganen skall ge hög prioritet åt långsiktig kunskapsuppbyggnad för sektoriella ändamål. Det är därför enligt föredragande statsrådets mening angeläget att de sektorsorgan som hittills har eftersatt denna nu intensifierar sitt arbete med att i samarbete med högskolan utforma sådana program och avsätta medel för dessa ändamål. Även om högskolan inte har ett primärt ansvar för den långsiktiga kunskapsuppbyggnaden för sektoriella ändamål så har den ett ansvar för att genom olika åtgärder skaffa sig en beredskap för att ta emot och i samverkan med sektorsorgan genomföra kunskapsuppbyggnaden. Regeringen hemställer om riksdagens godkännande av de förordade riktlinjerna för sektorsforskningen i vad avser programansvar och finansiellt ansvar (hemställer 7).

Föredragande statsrådet framhåller att det är nödvändigt att skapa en bättre balans mellan högskolans inomvetenskapligt motiverade forskning och sektoriell FoU innefattande även långsiktig kunskapsuppbyggnad, vilket bl. a. förutsätter att högskolans basorganisation för forskning ges hög prioritet vid fördelning av resurser av skilda slag. En balans mellan resurser för inomvetenskapligt motiverad forskning, resurser för att höja högskolans beredskap att ta emot och utföra långsiktig kunskapsuppbyggnad för sektoriella ändamål och resurser för att utföra annan sektoriell FoU måste åstadkommas. Att bygga upp högskolans kompetens och kapacitet för alla dessa olika ändamål är en tidskrävande process, som kräver *planering och samverkan mellan högskolemyndigheter och sektorsmyndigheter* samt avvägningar på regerings- och riksdagsnivå.

En avvägning av resurserna för sektorsorganens FoU resp. högskolans forskningskapacitet bör göras av regering och riksdag i samband med de återkommande forskningspolitiska propositionerna och i det årliga budgetarbetet. För att sådana avvägningar skall bli meningsfulla måste de baseras på ett betydligt bättre planeringsunderlag än det nuvarande från såväl sektorsorganen som högskolemyndigheterna. För sektorsorganens del fordras att de genomför en långsiktig planering i vilken de anger de forskningsområden och discipliner deras verksamhet berör samt behovet av forskare och resurser av olika slag. Denna planering bör grundas på samråd med högskolemyndigheterna bl. a. för att bedöma behoven av forskningspersonal m. m. För högskolans del bör det preciseras vilka behov

som måste tillgodoses i form av lokaler, utrustning, forskningspersonal och forskarutbildning för att sektorsorganens planer skall kunna förverkligas samt vilka konsekvenser för högskolans verksamhet detta skulle leda till. Genom en sådan planering bör det bli möjligt för regering och riksdag att bedöma realismen i de uttryckta ambitionerna i förhållande till tillgängliga resurser och möjligheterna att omfördela dessa samt också att göra en avvägning av resurstillskotten till högskolan och till sektorsorganen. I en sådan avvägning skall då självfallet också tas in resursbehov för kunskapsuppbyggnad på områden som inte täcks av sektorsorgan och bedömningar av den inomvetenskapligt motiverade forskningens situation i förhållande till den sektoriella forskningen inom och utom högskolan.

En första bedömning och sammanvägning enligt den förordade planeringsmodellen bör göras av regering och riksdag i samband med nästa forskningspolitiska proposition. De samlade långtidsbedömningarna kommer, om denna modell tillämpas, att utgöra det centrala underlaget för regeringens nästa forskningsproposition som i första hand bör avse treårsperioden 1984/85–1986/87. Det ankommer på regeringen att utforma de närmare riktlinjerna för planeringen. Vissa åtgärder rörande FoU-statistik, forskningsregistrering m. m. skall skapa bättre förutsättningar för den förordade planeringen. Regeringen hemställer om riksdagens godkännande av de förordade riktlinjerna för sektorsforskningen och högskolan i vad avser samverkan och planering (hemställer 8).

I den under allmänna motionstiden väckta motionen 1981/82: 2069 yrkas att riksdagen skall uttala att delar av den nu sektorsbaserade forskningen skall föras till högskolan (yrkande 6). I motion 1981/82: 2220 yrkas att riksdagen beträffande forskningssamverkan skall ge regeringen till känna bl. a. att regeringen i 1983 års budgetproposition utförligt skall redovisa de bedömningar som ligger till grund för då föreslagen medelsfördelning mellan anslagen till å ena sidan sektorsorganen och å den andra fakultetsorganen. Samtidigt bör regeringen redovisa förslag om överföring till högskolan av en stor del av medlen till sektorsforskningen. I vad gäller särskilt social forskning anføres att större delen av de medel som anvisas under socialdepartementets huvudtitel och disponeras av delegationen för social forskning i stället bör anvisas under anslagen till de medicinska och humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsråden (yrkande 5 i denna del).

Utskottet anser i likhet med föredragande statsrådet att sektorsorganen och de ytterst sektorsansvariga måste ha det fulla ansvaret för all sektorsforskning. Det är de som bör göra avvägningarna mellan behoven av resurser till forskning och behoven av resurser för andra ändamål inom sektorn. Det är således de som skall framföra sina bedömningar i anslagsäskanden och som skall disponera medlen. I detta ansvar bör också ingå ansvaret för den långsiktiga kunskapsuppbyggnaden för sektorns behov, eftersom denna kunskapsuppbyggnad är en förutsättning för sektorns forskning vilken i sin tur motiveras av sektorns utvecklingsbehov m.m.

Som föredragande statsrådet påpekar är det nödvändigt att sektorsorganen inom sina FoU-resurser gör avvägningar mellan behoven av långsiktig kunskapsuppbyggnad för sektorn och övriga FoU-behov och i de i många fall måste göra en omprioritering för att få nödvändigt utrymme för den långsiktiga kunskapsuppbyggnaden. Utskottet anser således inte att riksdagen bör besluta om att göra en sådan omfördelning av ansvaret för den långsiktiga kunskapsuppbyggnaden för sektorsforskningen och medlen till sektorsforskningen som förordas i motionerna 1981/82: 2069 och 1981/82: 2220. Enligt utskottets uppfattning bör andra vägar att styra fördelningen av medel mellan långsiktig kunskapsuppbyggnad och övrig sektorsforskning kunna prövas, t. ex. genom regleringsbrevsbestämmelser.

Utskottet anser det mycket viktigt att ett bättre planeringsunderlag tas fram för riksdagens kommande ställningstaganden till avvägningen av resurser för den inomvetenskapligt motiverade forskningen vid universitetet och högskolor och resurser för den långsiktiga kunskapsuppbyggnad som motiveras av sektorsorganens och industrins behov. Därför är det i propositionen förordade planeringsarbetet inför nästa forskningspolitiska proposition av stor betydelse. Det finns enligt utskottets mening inga möjligheter att genomföra detta omfattande planeringsarbete på så kort tid att det kan redovisas redan i nästa års budgetproposition, som förordas i motionerna. Planeringsarbetet bör därför bedrivas så som förordas i propositionen.

I vad gäller den sociala forskningen, som särskilt uppmärksammas i motion 1981/82: 2220, vill utskottet erinra om att socialutskottet i år i sitt betänkande SoU 1981/82: 32 avstyrkt en motion om överföring av resurser budgetåret 1982/83 från delegationen för social forskning till medicinska och humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsråden och samtidigt uttalat att den sektoriella forskning som bedrivs på det sociala området, och där delegationen för social forskning spelar en betydelsefull roll, uppenbarligen även i fortsättningen måste få hög prioritet.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen med avslag på motionerna 1981/82: 2069 yrkande 6 och 1981/82: 2220 yrkande 5 i denna del godkänner de i propositionen förordade riktlinjerna för sektorsforskningen i vad avser dels programansvar och finansiellt ansvar, dels sektorsorganens och högskolans samverkan om och planering av forskning.

Vid externt finansierad forskning, s.k. uppdragsforskning, skall enligt föredragande statsrådet för varje projekt göras en kostnadskalkyl med såväl direkta som indirekta kostnader. Vissa kostnader, t. ex. lokalkostnader och indirekta kostnader, bör i regel schablonberäknas. Vid samfinansiering med externa intressenter skall högskoleenheter bestämma kostnadsfördelningen och därvid väga in högskolans utbyte av projektet. Direkta anslag från forskningsråden och styrelsen för teknisk utveckling (STU) samt gåvo- och donationsmedel i strikt bemärkelse skall tills vidare

inte behöva tas i anspråk för kostnader för befintliga lokaler vid högskoleenheterna. När det gäller samfinansiering med forskningsråd eller STU bör högskolan ekonomiskt kunna svara för en något större del av projektet än som eljest skulle vara motiverat. Regeringen hemställer om riksdagens godkännande av de förordade principerna för *kostnadstäckning och kostnadsfördelning vid uppdragsverksamhet* (hemställan 9).

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner de förordade principerna för kostnadstäckning och kostnadsfördelning vid uppdragsverksamhet.

Föredragande statsrådet konstaterar att den författningsmässiga regleringen av högskolan medger en betydande variation av *formerna för forskningssamverkan*. FOSAM har i sitt betänkande nämnt tre huvudformer, nämligen forskningssamverkan genom ett från högskolan fristående organ – i första hand stiftelse med högskolan som huvudman –, genom en särskild inrättning inom högskolans ram samt genom samarbetsavtal med befintliga forskningsinstitutioner. Enligt föredragande statsrådets mening för en organisation i form av stiftelse med sig en rad svåröverblickbara problem. Därför bör stiftelseformen inte utnyttjas om inte särskilda förhållanden motiverar det.

I motion 1981/82: 1134 (yrkande 1), vilken väcktes under allmänna motionstiden, yrkas att riksdagen skall ge regeringen till känna vad som anförts i motion 1981/82: 1131 om behovet av ett ökat samarbete mellan den skånska livsmedelsindustrin och den biotekniska forskningen vid tekniska fakulteten vid universitetet i Lund. I den senare motionen anförts att de livsmedelsinriktade avdelningarna inom Kemicentrum i Lund borde kunna bidra till att utveckla vidareförädlingen av livsmedel, särskilt sådana där överskott på råvaror finns, i syfte att minska import och även göra export möjlig.

Utskottet vill först hänvisa till vad föredragande statsrådet anført om högskolans möjlighet att i olika former samverka med bl. a. industrin i vad gäller forskning. Sådana olika samverkansformer har också byggts upp vid högskoleenheterna. Det är enligt utskottets mening värdefullt att sådan samverkan kan utvecklas även fortsättningsvis. Utskottet anser emellertid inte att riksdagen bör göra något uttalande om speciellt industriell forskningssamverkan på livsmedelsområdet vid universitetet i Lund. Sådan forskningssamverkan måste bedömas utifrån de lokala förutsättningarna och resurserna. Riksdagen bör därför avslå yrkande 1 i motion 1981/82: 1134.

FOSAM har anført att de förändrade kraven på högskolan avseende sektorsforskning och annan externfinansierad forskning förstärker behovet av klara *regler rörande bisysslor* för innehavare av tjänst inom högskolan. Föredragande statsrådet instämmer i att fastare regler behövs, men uttalar också att sådana regler inte får hindra den forskning som kan och bör bedrivas inom högskolan till förmån för t. ex. näringslivet i en omkring-

liggande region. Enligt föredragande statsrådet bereds denna fråga skyndsamt inom regeringskansliet.

Enligt motion 1981/82: 2223 skall riksdagen hos regeringen anhålla om sådan ändring av riktlinjerna för svensk forskningspolitik att principiellt förbud mot privat uppdragsforskning för forskare i statlig tjänst införs (yrkande 2 c).

Utskottet anser inte att något förbud bör införas mot uppdragsforskning för statligt anställda forskare. Därmed skulle en del av den värdefulla forskningssamverkan mellan högskolan och industrin som finns omöjliggöras. Frågan om regler för bisysslor utreds för närvarande och resultatet av detta arbete bör inte föregripas genom t. ex. ett uttalande från riksdagen. Motion 1981/82: 2223 yrkande 2 c bör avslås med hänvisning till det anförda.

Riksdagen beslöt år 1973 att en försöksverksamhet med 25 tjänster som *adjungerad professor* skulle inledas budgetåret 1973/74 (prop. 1973: 1 bil. 10 s. 321, UbU 1973: 8, rskr 1973: 105). Tjänsterna var avsedda för vetenskapligt kvalificerade personer med huvudsaklig verksamhet utanför universitets- och högskolesektorn. Fr. o. m. budgetåret 1976/77 infördes tjänsterna, som därtills begränsats till vissa fakulteter, vid samtliga fakulteter och maximeringen av antalet tjänster upphävdes (prop. 1975/76: 100 bil. 10 s. 307, UbU 1975/76: 20, rskr 1975/76: 245).

FOSAM har utvärderat försöksverksamheten och i oktober 1979 framlagt en rapport *Adjungerade professorer Utvärdering av försöksverksamheten åren 1973–1979* (Ds U 1979: 13). FOSAM anser att försöksverksamheten med tjänster som adjungerad professor varit mycket framgångsrik och föreslår att tjänstetypen införs som ett reguljärt inslag i högskolans tjänsteorganisation.

Föredragande statsrådet delar kommitténs och remissinstansernas positiva uppfattning om adjungerade professorer och avser att senare föreslå regeringen att utfärda bestämmelser om arvodestjänst som adjungerad professor vilka skall träda i kraft den 1 juli 1982. Regeringen hemställer om riksdagens godkännande av vad som förordats i denna fråga (hemställan 10).

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner vad som förordats.

I motion 1981/82: 2234 (yrkande 4) begärs att riksdagen skall ge regeringen till känna att systemet med adjungerad professor bör byggas ut med andra kategorier av forskare. Därigenom avses högskolans kontakter vidgas och sådan kompetens tillföras den som nu saknas.

Utskottet erinrar om att FOSAM vid sin utvärdering av systemet med adjungerade professorer också hade fått förslag om andra tjänstekategorier, t. ex. adjungerade docenter, forskarassistenter och universitetslektorer. FOSAM hade därvid anført att viss möjlighet redan finns till sådan samverkan genom tjänster som speciallärare. Eftersom frågor om adjun-

gerade forskare belysts av lärartjänstutredningen, ansåg FOSAM att dessa frågor borde tas upp i samband med behandlingen av denna utredningsförslag. Utskottet hänvisar till vad FOSAM anfört och föreslår att riksdagen med hänvisning härtill avslår yrkande 4 i motion 1981/82: 2234.

FOSAM har i en särskild rapport (DsU 1981: 40) *Kontaktforskare* redovisat och utvärderat den försöksverksamhet med näringslivskontakt för forskare som genomförts på grundval av riksdagens beslut år 1978 (prop. 1977/78: 100 bil. 12, UbU 1977/78: 22, rskr 1977/78: 338). Försöksverksamheten har inriktats mot att grundlägga och vidareutveckla kontakterna mellan å ena sidan högskolan och dess organisation för forskning och forskarutbildning och å den andra företag, myndigheter och organisationer. Tyngdpunkten har därvid lagts på att ställa vetenskapligt tränad personal till förfogande för verksamhet inom skilda områden utanför högskolan. Praktiskt har försöket inneburit att lärare och forskare inom högskolan ställts till förfogande för små och medelstora företag, offentliga – främst kommunala – myndigheter samt organisationer. Under FOSAM har försöket letts av regionala arbetsgrupper med företrädare bl. a. för högskolan, näringslivet, utvecklingsfonderna och fackliga organisationer.

Kostnaderna för forskarnas/lärarnas löner har bestridits från medel som kommittén disponerat för ändamålet. En mindre del av medlen har utnyttjats för kostnader för de regionala arbetsgrupperna och för vissa kostnader i samband med planeringen av verksamheten vid högskoleenheter som har varit engagerade i dessa. Försöket har varit avgränsat till fyra högskoleregioner och har inom varje region omfattat ett eller ett par län.

Föredragande statsrådet konstaterar att verksamheten med kontaktforskare visat sig vara en fungerande form för kunskapsöverföring från högskolan till en kategori företag och myndigheter m. fl., som erfarenhetsmässigt mycket sällan utnyttjar FoU för att utveckla sin verksamhet. Samtidigt har kontaktforskarna fått erfarenheter, som är av värde för deras fortsatta undervisning och forskning inom högskolan.

Föredragande statsrådet förordar att verksamheten med kontaktforskare permanentas och utvidgas till hela landet fr. o. m. budgetåret 1982/83. Kostnaderna för planering m. m. bör bestridas av medel som anvisas över utbildningsdepartementets huvudtitel, liksom vissa medel till lönekostnader för forskare som arbetar inom områden som annars inte skulle komma i fråga. Statsrådet utgår från att bl. a. regionala och lokala myndigheter och organ med uppgift att främja små och medelstora företags utveckling skall kunna bidra med medel till lönekostnader i de enskilda projekten samt att de företag som engagerar sig i verksamheten själva skall kunna bidra med medel. Bidragens storlek från de samverkande parterna får prövas från fall till fall.

Under det nya anslaget Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform beräknas i förevarande proposition 1 milj. kr. för

budgetåret 1982/83 till verksamheten med kontaktforskare. I proposition 1981/82: 100 (bil. 12) har under anslaget Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m. anslagsposten Viss försöksverksamhet beräknats 300 000 kr. för samma ändamål (UbU 1981/82: 26, rskr 1981/82: 334). Sammanlagt kommer således 1 300 000 kr. att kunna anvisas under budgetåret 1982/83 för högskolans medverkan i verksamhet med kontaktforskare.

Regeringen hemställer om riksdagens godkännande av vad som förordats i fråga om kontaktforskarverksamhet (hemställan 11).

I motion 1981/82: 2223 yrkas att riksdagen hos regeringen skall hemställa om förslag hur kommunernas forskningssamverkan skall stimuleras och organiseras (yrkande 9) och om förslag hur kontakterna skall förbättras mellan högskoleforskning och ideella, fackliga och andra organisationer av folkrörelsekaraktär (yrkande 10).

Enligt motion 1981/82: 2234 (yrkande 5 och yrkande 15 i denna del) måste resurserna till verksamheten med kontaktforskare ökas så att verksamheten kan spridas över hela landet. Med tanke på den betydelse verksamheten har för att stimulera särskilt mindre företag och med hänsyn till att vissa av dem som önskar delta i forskningssamverkan har små möjligheter att själva bidra med medel bör totalt 5 milj. kr. anvisas budgetåret 1982/83, dvs. 3,7 milj. kr. mer än vad som sammanlagt beräknats i budgetpropositionen (300 000 kr.) och proposition 1981/82: 106 (1 milj. kr.). Det är enligt motionärerna angeläget att inte bara företag utan även organisationer — inte minst löntagarorganisationer — genom denna verksamhet får låna forskarkompetens för viss tid.

Utskottet anser i likhet med vad som anförs i propositionen och i motion 1981/82: 2234 att verksamheten med kontaktforskare visat sig vara av sådant värde att den bör permanentas fr. o. m. nästa budgetår. Utskottet tillstyrker att verksamheten i allt väsentligt kommer att genomföras i enlighet med de riktlinjer som gällt för försöksverksamheten. Detta innebär att verksamheten även i fortsättningen skall rikta sig till bl. a. kommuner och organisationer av olika slag. Därmed är yrkandena 9 och 10 i motion 1981/82: 2223 tillgodosedda, varför riksdagen bör avslå dem.

Utskottet har inget att erinra mot vad som anförs i propositionen om finansieringen av verksamheten med kontaktforskare nästa budgetår. Detta innebär att inte bara högskolan i fortsättningen skall bidra till kostnaderna för deltagande forskares löner. Utskottet anser att verksamheten i dess permanenta form och med delvis annan finansiering än försöksverksamheten måste få tid att finna sin form innan en sådan ökning av det statliga bidraget som föreslås i motion 1981/82: 2234 diskuteras. Utskottet förutsätter att verksamheten nu utvidgas till hela landet och anser att eventuella resurstillskott får övervägas i kommande års budgetarbete på grundval av då vunna erfarenheter. Med hänvisning till det anförda och även till det statsfinansiella läget föreslår utskottet att riksdagen med avslag på motion 1981/82: 2234 yrkande 5 och yrkande 15 i denna del

godkänner de riktlinjer som förordats i proposition 1981/82: 106 i fråga om kontaktforskare och anvisar 1 milj. kr. under anslaget Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform.

I motion 1981/82: 2220 yrkas att riksdagen skall ge regeringen till känna vad som anförs i motionen om forskningssamverkan, bl. a. att regeringen bör ta initiativ till överläggningar mellan arbetsmarknadens parter i syfte att få till stånd ett ramavtal för verksamheten med kontaktforskare (yrkande 5 i denna del). Genom ett sådant avtal bör vissa oklarheter av arbetsrättslig natur enligt motionärernas mening kunna motverkas.

Utskottet erinrar om att i försöksverksamheten i FOSAM:s regi slöts avtal för varje särskilt projekt. Kommittén hade utarbetat allmänna bestämmelser som användes som förebild för avtalen. Enligt dessa bestämmelser skulle bl. a. alla resultat av forskarens verksamhet vid företaget, som redovisas i skriftliga rapporter, grafiska framställningar, ritningar, brev o. dyl. utgöra företagets egendom. Därvid skulle dock för patenterbara uppfinningar gälla att forskaren skulle ha samma rättigheter och skyldigheter i fråga om uppfinningen som om han varit arbetstagare hos företaget. Lagen (1949: 345) om rätten till arbetstagares uppfinningar skulle således vara tillämplig på forskaren. Forskaren skulle enligt bestämmelserna för verksamheten iakttä de sekretessbestämmelser som gäller för arbetstagare hos företaget. Enligt föredragande statsrådet bör det ankomma på regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, på UHÄ att med utgångspunkt i de förslag FOSAM fört fram meddela de föreskrifter m. m. som kan erfordras för verksamheten med kontaktforskare. Enligt utskottets mening torde syftet med motionärernas önskemål om ramavtal för verksamheten tillgodoses genom de föreskrifter som kommer att utfärdas. Därför är det inte nödvändigt att ta det initiativ som begärs i motionen. Riksdagen bör således avslå motion 1981/82: 2220 yrkande 5 i denna del.

9 Forskningsrådets verksamhet

Föredragande statsrådet anför att forskningsrådets huvuduppgift är att stödja kunskapsuppbyggnad av grundläggande karaktär. Denna är och måste vara långsiktig. Han har i avsnittet Forskningsplanering (prop. s. 34) förordat att fleråriga medelsramar införs för forskningsråden inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Medelsramarna bör sträcka sig två år utöver aktuellt budgetår. Utskottet har i det föregående tillstyrkt förslaget.

På vissa håll inom forskningsrådsorganisationen tillämpas en ordning med s. k. *definitiva anslag* för resp. projekt. Detta innebär att forskningsråden vid beräkningen av anslagsfördelningen på varje enskilt projekt tar hänsyn till förväntade kostnadsökningar, framför allt lönekostnadsökningar, under anslagsperioden. Någon justering i efterhand med hänsyn till verkliga kostnader förutsätts därvid inte ske. Systemet innebär att det

administrativa arbetet begränsas. FOSAM har föreslagit en generell övergång till s. k. definitiva anslag inom forskningsrådsorganisationen och att systemet kombineras med att högskoleenheterna får tillgång till de s. k. *täckningsanslagen* under åttonde huvudtiteln också för personal som är anställd på medel från forskningsråden och forskningsrådsnämnden.

Föredragande statsrådet erinrar i sammanhanget om att forskningsråden anvisar medel till resp. högskoleenhet för utförande av forskningsprojekt som råden har beslutat om. Dessa medel avses täcka forskar- och biträdeslöner samt driftkostnader och kostnader för eventuellt erforderlig utrustning i anslutning till projekten. De har hittills inte belastats med annat än mindre kostnadspålägg för administrativa kostnader i samband med löneutbetalningar och annat. Kostnader för utnyttjande av högskolans basresurser i form av utrustning och lokaler har exempelvis inte belastat rådsprojekten.

Föredragande statsrådet ansluter sig i fråga om utnyttjande av täckningsanslag för projekt till vad dåvarande departementschefen anförde i proposition 1975/76: 129 om forskningsrådsorganisationen inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Denne framhöll bl. a. att sådan kompensation under löpande budgetår för merkostnader till följd av löneavtal som har träffats efter det att anslagsberäkningarna avslutats, vilken erhålls via täckningsanslagen, inom utbildningsdepartementets område endast förekommer i de fall kostnader för en permanent verksamhet med betydande inslag av fast anställd personal förs upp under ett reservationsanslag. Den verksamhet som finansieras av forskningsrådets anslag består av projekt med skiftande varaktighet. Inom varje forskningsråds område bör finnas en sådan rörlighet att medel alltid kan avsättas för att täcka de löneförändringar som kan inträffa under ett budgetår.

I motion 1981/82: 2223 anförs att en övergång till s. k. definitiva anslag får till följd att inga ytterligare medel skall beviljas för samma projekt, oberoende av om forskaren blir sjuk eller får barn, om forskningsproblemen visar sig svårare att lösa än väntat eller om andra faktorer kräver tilläggsanslag för att projektet skall bli klart. Motionärerna begär att förslaget om att forskningsråden skall övergå till definitiva anslag avslås (yrkande 6).

Utskottet har i det föregående redogjort för innebörden av definitiva anslag. Något förslag av den innebörd som motionärerna motsätter sig finns inte i propositionen. Utskottet utgår från att varje forskningsråd strävar efter att använda sig av det system som det finner mest ändamålsenligt och enklast ur administrativ synpunkt. För klarhetens skull vill utskottet tillägga att de enskilda anställdas förhållanden inte påverkas av vilken lösning råden väljer. Med det anförda avstyrker utskottet motion 1981/82: 2223 yrkande 6.

Enligt motion 1981/82: 2234 försvåras forskningsrådets planering av att högskolorna för personal som avlönas från rådets anslag inte har tillgång

till de s. k. täckningsanslagen. Motionärerna anser inte att några övertygande skäl föreligger för att ha en annan konstruktion för forskningsråden än för högskolan i övrigt, varför regeringen bör göra det möjligt att från budgetåret 1983/84 gå över till systemet med täckningsanslag för forskningsråden (yrkande 7).

Av vad utskottet anfört i det föregående framgår att forskningsråden bör ha större möjlighet till flexibilitet i användningen av sina medel än vad högskolan i övrigt har. Detta har giltighet även om den verksamhet som råden stöder i praktiken sträcker sig över mer än ett budgetår och råden kommer att övergå till ett system med fleråriga planeringsramar. Råden skall alltid avsätta medel för att täcka löneförändringar som kan inträffa under ett budgetår. Utskottet har inhämtat att forskningsråden vid det årliga budgetarbetet inom regeringskansliet regelmässigt kompenseras för ökade lönekostnader. Även om denna kompensation formellt inte är av samma karaktär som löneomräkningen av t. ex. högskoleanslagen, uppgår den i praktiken normalt till den procentsats som löneomräkningen ger. Utskottet, som finner att huvudsyftet med yrkandet är tillgodosett, anser att motion 1981/82: 2234 yrkande 7 bör avslås.

Följande slag av *tjänster vid forskningsråden* kan finnas inrättade: extra ordinarie tjänst som professor, extra ordinarie tjänst som forskare med tidsbegränsat förordnande på upp till sex år och extra tjänst eller arvodes-tjänst på skilda nivåer.

Med utgångspunkt i den rådande åldersstrukturen på innehavarna av högre tjänster inom högskolan har naturvetenskapliga forskningsrådet och medicinska forskningsrådet i sina anslagsframställningar för budgetåret 1982/83 och humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet i särskild skrivelse pekat på behovet av att öka såväl forskarrekruteringen som resurserna för s. k. mellantjänster inom skilda ämnesområden. Detta bör enligt råden ske genom tjänster på både forskarutbildningsnivå och nivån omedelbart efter doktorsexamen. Råden anser att innehav av sådana tjänster bl. a. av meriteringsskäl bör tidsbegränsas.

I detta sammanhang erinrar föredragande statsrådet om att det grundläggande syftet med forskningsrådets verksamhet är att stödja utvecklingen av grundforskningen. Det sker genom att råden anvisar medel till sådana forskningsprojekt som är av särskild betydelse för att bredda och fördjupa forskningen inom redan befintliga forskningsinriktningar eller som leder till att nya för grundforskningen betydelsefulla inriktningar skapas. När forskning inom projekt som stöds av forskningsråd bedöms vara av sådan kvalitet och varaktighet att den bör utgöra en del av högskolans fasta forskningsorganisation bör den föras över till denna. För att syftet med forskningsrådets verksamhet skall kunna bibehållas är det enligt föredragande statsrådets mening angeläget att rådets resurser förblir rörliga, dvs. i så liten utsträckning som möjligt binds i mycket långsiktiga åtaganden.

Han anser därför att inrättande av inte tidsbegränsade forskartjänster vid forskningsråd endast bör förekomma när särskilt starka skäl talar för att därigenom en mycket betydelsefull forskningsinriktning eller en synnerligen framstående forskares fortsatta verksamhet kan tryggas. För denna forskare bör liksom hittills efter rådets förslag extra ordinarie tjänster som professor kunna inrättas av regeringen. I övrigt bör förordnande på tidsbegränsade tjänster tillämpas. Föredragande statsrådet är medveten om att en restriktiv hållning i fråga om att inrätta tjänster med tillsvidareförordnande vid forskningsråden i enskilda fall kan leda till problem. Han utgår dock från att dessa problem normalt bör kunna lösas genom samverkan mellan forskningsråd och berörd högskoleenhet.

I motion 1981/82: 2234 sägs att det i och för sig finns skäl för att i större utsträckning än för närvarande tillämpa tidsbegränsade förordnanden på forskartjänster i syfte att nå en bättre rörlighet. Motionärerna anser dock att konsekvenserna av regeringens förslag är otillfredsställande belysta och anser att det därför nu bör avslås (yrkande 9).

Utskottet delar föredragande statsrådets uppfattning att det är angeläget att forskningsrådets resurser förblir rörliga. Detta utesluter inte – vilket också framhålls av föredragande statsrådet – att regeringen i angelägna fall inrättar extra ordinarie tjänster som professor vid råden. Utskottet vill peka på att en alltför frikostig inställning till inrättandet av högre forskartjänster vid forskningsråden kan leda till en minskning av rekryteringskader till motsvarande, reguljära tjänster inom högskoleorganisationen, vilket självfallet måste undvikas. Utskottet avstyrker med det anförda motion 1981/82: 2234 yrkande 9 och ansluter sig till de i propositionen förordade riktlinjerna för inrättandet av forskartjänster vid forskningsråd.

Ledamöter i forskningsråd utses för tre år och får ej utses för mer än två mandatperioder i följd. *Huvudsekreterare i forskningsråd* utses av rådet för sex år. Någon begränsning i förordnandetiden motsvarande den som gäller för rådsledamot gäller f. n. inte.

I propositionen anförts att det är av utomordentlig vikt att försöka skapa garantier för att råden skall kunna utöva sin verksamhet med öppna sinnen för ny utveckling inom forskningen och med övöld. Det är bl. a. viktigt att försöka undvika ensidig bindning till vissa vetenskapsinriktningar. "skolbildning". En begränsning i den totala förordnandetiden bör gälla även för huvudsekreterarna.

Föredragande statsrådet anmäler att han avser att återkomma till regeringen med förslag om att ändra förordningen med instruktion för forskningsråden så att huvudsekreterare i forskningsråd utses för längst sex år och därefter inte kan omförordnas.

Den föreslagna begränsningen i förordnandetiden för huvudsekreterare i forskningsråd ifrågasätts i motion 1981/82: 2234. Motionärerna menar att möjligheten till rekrytering riskerar att försämrats genom en kategorisk

begränsning av förordnandetiden. Med det i propositionen redovisade underlaget finns det enligt motionärerna inte anledning att ändra ifrågavarande förordning i detta avseende, varför förslaget i propositionen bör avslås (yrkande 8).

Utskottet vill erinra om att forskningsråden har ett mycket stort inflytande över den svenska forskningen. Det är därför en fråga av stor vikt vilka som skall ha möjlighet att besluta om rådens verksamhet eller kunna påverka dessa beslut. Genom reglerna om maximal förordnandetid för ledamöterna har man försökt att skapa balans mellan företrädare för olika intressen och garantier för förnyelse. Råden sammanträder bara vid ett fåtal tillfällen per år. Rådens ordförande liksom ledamöterna har sina uppdrag i rådsorganisationen endast som extrauppdrag med de begränsningar detta innebär i fråga om möjligheter – i tid inte minst – att styra eller påverka arbetet i råden och verksamhetens inriktning. Mot denna bakgrund får rådens huvudsekreterare en mycket betydelsefull roll. De arbetar minst halvtid vid sina resp. råd.

Med hänvisning till vad som redovisats finner utskottet att det finns fog för vad föredragande statsrådet har förordat i nu aktuellt hänseende. Utskottet anser emellertid att om särskilda skäl anses föreligga får förordnandetiden för huvudsekreterare förlängas utöver den tid om högst sex år som föreslås i propositionen. Riksdagen bör med anledning av proposition 1981/82: 106 och motion 1981/82: 2234 yrkande 8 som sin mening ge regeringen detta till känna.

10 Forskningsinformation

Högskolan fick genom högskolereformen år 1977 ett i lag uttalat ansvar för att sprida kännedom om vilka erfarenheter och kunskaper som vunnits inom forskningen och hur dessa skall kunna tillämpas. Forskningsråden har ett liknande ansvar. FRN svarar för en allmän och övergripande information om forskning och forskningsresultat och disponerar sedan budgetåret 1979/80 särskilda medel för forskningsinformation. Inom arbetarskydds- och arbetslivsområdet har såväl arbetarskyddsfonden som arbetslivscentrum i sina resp. instruktioner ålagts att informera om forskningens resultat. Detta sker genom symposier, seminarier, populariserade versioner av forskningsrapporter m. m. År 1979 inrättades delegationen för vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning (DFI) med planerings- och samordningsansvar för information till dem som är verksamma inom forskning och utvecklingsarbete.

År 1979 fick FRN i uppdrag att tillsammans med UHÄ undersöka vilka behov av *nyttjarinformation* om forskning som inte är tillfredsställande tillgodosedda samt lämna förslag i fråga om hur de problem som eventuellt kan vara förknippade med utökad sådan information skall lösas. Slutredo-

visning av uppdraget, som utförs av en arbetsgrupp med representanter för FRN, UHÄ och DFI, samt förslag om allmänna anvisningar och om alternativa modeller för nyttjarinformation om den forskning som bedrivs inom utbildningsdepartementets område beräknas avlämnas år 1983. I sammanhanget uttalar föredragande statsrådet att spridning av information om forskning bör förberedas redan på ett tidigt stadium i planeringen av forskningsprojekt. Enligt statsrådets mening bör berörda myndigheter inom givna ramar beakta detta i sin fortsatta verksamhet. För t.ex. viss grundforskning kan det emellertid visa sig att det inte finns något omedelbart behov av nyttjarinformation utanför det rent vetenskapliga området.

FRN:s särskilda resurser för forskningsinformation har enligt nämnden kunnat vitalisera och öka den *mot allmänheten riktade forskningsinformationen* på ett sätt som inte skulle ha varit möjligt utan särskilt avdelade resurser.

Den överblick som nämnden fått genom att den disponerar de särskilda medlen för forskningsinformation är enligt föredragande statsrådets mening mycket värdefull. En överföring till högskolorna av viss del av anslaget skulle äventyra möjligheterna till överblick. I ett uppbyggnadsskede synes det särskilt olämpligt att splittra resurserna. Statsrådet förordar därför att nuvarande konstruktion behålls där FRN ensam disponerar de särskilda resurserna för forskningsinformation.

Budgetåret 1981/82 beräknar FRN avsätta ca 8 milj. kr. för verksamheten inom forskningsinformationen, varav 1 milj. kr. för satsningar som avser barn och ungdom. För budgetåret 1982/83 avses satsningen bli av ungefär samma storlek.

FRN:s delegation för forskningsinformation har i en rapport föreslagit olika insatser för *forskningsinformation till barn och ungdom*. Föredragande statsrådet framhåller att rapporten innehåller många goda förslag till hur sådan forskningsinformation skall kunna förbättras. Vägledande för insatserna skall även i fortsättningen vara att nå så många barn och ungdomar som möjligt oavsett kön eller social och geografisk hemort. Under det nya anslaget Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform beräknas en förstärkning av FRN:s informationsanslag med 1 milj. kr. budgetåret 1982/83 att användas för forskningsinformation till barn och ungdom.

Det är enligt föredragande statsrådet angeläget att *högskolans* egna resurser för *forskningsinformation* ökar och att högskoleenheterna i sin egen verksamhetsplanering och resursfördelning därför bör försöka ge informationsverksamheten en mera framträdande plats.

Flexibla former för kontakt- och informationsverksamheten måste utvecklas vid de enskilda högskoleenheterna med utgångspunkt i den egna forskningsorganisationen och de FoU-behov som föreligger såväl i när-samhället som på ett nationellt plan. En systematisk utvecklings- och försöksverksamhet bör bedrivas under de närmaste åren avseende dels

högskolans kontaktorganisation, dels organisation och former för spridande av information om forskning och forskningsresultat. Under det nya anslaget Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform beräknas 500 000 kr. för denna utvecklings- och försöksverksamhet.

I motion 1981/82: 2223 yrkas att riksdagen under anslaget Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform skall anvisa 3 milj. kr. utöver vad som föreslås i proposition 1981/82: 106. Medlen skall användas till okonventionella informationsinsatser i gestaltande eller annan form genom centrubildningarna och de fria grupperna (yrkande 14).

Utskottet vill med anledning av motionsyrkandet påpeka att forskningsinformationen måste söka sig olika vägar för att nå ett gott resultat. Många olika förslag till former för forskningsinformation har också förts fram av FRN och även prövats i FRN:s regi eller av de lokalt ansvariga. Ett exempel på samarbete mellan flera högskoleenheter i detta syfte är den satsning som karolinska institutet i år gjort tillsammans med dramatiska institutet och konstfackskolan inför en utställning m. m. om hjärnan och nerverna. Enligt utskottets mening behöver inte särskilda medel anvisas för att sådana och andra verksamheter av mera okonventionellt slag inom forskningsinformationen skall komma till stånd. Av statsfinansiella skäl kan utskottet inte tillstyrka den ytterligare medelsanvisning som föreslås i motionen.

Utskottet föreslår att riksdagen med avslag på motion 1981/82: 2223 yrkande 14 under anslaget Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform anvisar dels 1 milj. kr. till forskningsinformation, dels 500 000 kr. till kontakter högskolan – forskningsavsnämare i enlighet med förslagen i proposition 1981/82: 106.

I 1979 års forskningsproposition (prop. 1978/79: 119) framhölls att det var angeläget att få ett bättre underlag för bedömning av behovet av FoU-statistik av olika slag. FRN och statistiska centralbyrån (SCB), som fick i uppdrag att undersöka detta behov och i samråd med berörda myndigheter utarbeta förslag till omfattning, inriktning och utformning av den samlade FoU-statistiken, har redovisat uppdraget i rapporten Behovet av FoU-statistik. De två myndigheterna föreslår en utbyggnad och komplettering av FoU-statistiken så att en samlad bild kan erhållas av de totala FoU-resurserna i landet. De utbyggnadsförslag FRN och SCB prioriterar högst avser statistik för högskoleenheter och statistik för hälso- och sjukvård. Ansvar för innehåll och utformning av FoU-statistiken föreslås ligga på SCB. Ett medansvar bör dock tilldelas FRN i vad gäller utvecklingen av FoU-statistiken i allmänhet och UHÄ i vad gäller utvecklingen av statistiken för högskoleområdet. Ansvar för produktionen av FoU-statistiken bör enligt myndigheternas förslag ligga på SCB. Ett nära samarbete med UHÄ förutsätts dock i vad gäller FoU-statistiken för högskolan. Ansvar för analysen av FoU-statistiken bör i första hand ligga på SCB. Ansvar för en särskild forskningspolitiskt orienterad analys bör tilldelas FRN.

Föredragande statsrådet förordar att FoU-statistiken byggs upp i enlighet med FRN:s och SCB:s förslag. Regeringen hemställer om riksdagens godkännande av vad som förordas i fråga om ansvar för och utbyggnad av statistik över forsknings- och utvecklingsarbete (hemställan 13). Under det nya anslaget Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform beräknas 500 000 kr. för budgetåret 1982/83.

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner vad som förordats i fråga om ansvar för och utbyggnad av FoU-statistik samt anvisar de begärda medlen.

I motion 1981/82: 2234 yrkas att riksdagen skall ge regeringen till känna att det behövs forskningsstatistik som bättre belyser utvecklingen av resurserna på institutionsnivå för forskning (yrkande 10). Enligt motionärerna finns det en skillnad mellan statistiska uppgifter om de totalt anslagna forskningsresurserna och situationen för de enskilda institutionerna. Underlaget för att bedöma den egentliga forskningsverksamhetens volymutveckling är därför osäkert. Det skulle vara önskvärt att statistiska uppgifter, som utgår från mottagandet av forskningsmedel snarare än utdelandet av dem, finnes tillgängliga. Då frågan enligt motionärerna synes ha anknytning till högskolans administration torde uppföljningskommittén kunna få i uppdrag att behandla även den i motionen berörda frågan.

Utskottet erinrar om att åtgärder för att få fram bättre FoU-statistik behandlades i den förra forskningspolitiska propositionen (1978/79: 119). Enligt denna proposition borde det i det nya anslagssystem för högskolan, som införts fr. o. m. budgetåret 1977/78, finnas goda möjligheter att ur befintlig ekonomisk redovisning eller med hjälp av anpassningar i denna redovisning sammanställa statistik över FoU inom högskolan. År 1979 fick UHÄ och riksrevisionsverket (RRV) i uppdrag att utreda dessa möjligheter. Detta uppdrag har ännu inte redovisats. Utskottet anser att uppföljningskommittén inte bör få det i motionen förordade uppdraget, då utredningsarbete i berörda frågor redan pågår inom UHÄ och RRV. Riksdagen bör därför avslå yrkande 10 i motion 1981/82: 2234.

Delegationen för teknisk och vetenskaplig informationsförsörjning (DFI) skall få i uppdrag att i samråd med FRN dels fortsätta pågående utredning av frågor om *registrering av forskningsprojekt* och samordning av sådan verksamhet, dels föreslå en lämplig instans för prövning och godkännande av uppläggning av nya register. I avvaktan på att riktlinjer för uppläggningen av projektregister utarbetas, bör samråd ske med DFI vid uppläggningen av nya projektregister och omläggning av befintliga register.

Vad som anförts om registrering av forskningsprojekt föranleder inte något uttalande från utskottets sida.

Beslut om forskarutbildningen förutsätter enligt föredragande statsrådet tillförlitligt underlag bl.a. i form av olika kvantitativa uppgifter om de forskarstuderande. I förevarande proposition beräknas 125 000 kr. under

det nya anslaget Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform för en analys av behovet av *forskarutbildningsstatistik*. SCB avses få i uppdrag att i samråd med UHÄ svara för en sådan analys.

Utskottet tillstyrker att en analys av behovet av forskarutbildningsstatistik görs och föreslår att riksdagen anvisar 125 000 kr. för ändamålet.

11 Resurser för klinisk medicinsk forskning

För att kunna bedriva klinisk medicinsk forskning och delar av läkarutbildningen hyr staten in sig i sjukvårdsorganisationen hos vissa sjukvårdshuvudmän. Detta system förutsätter och ger till resultat en långt gående samordning av sjukvård, forskning och utbildning. Staten betalar till de berörda sjukvårdshuvudmännen dels driftkostnadsersättningar (driftkostnadsbidrag), dels investeringsersättningar (investeringsbidrag). Driftkostnadsersättningarna beräknas som ett bidrag för de resurser som staten tar i anspråk i den löpande sjukvårdsverksamheten. Investeringsersättningen utgår med en andel av faktiskt nedlagda investeringar i byggnader och viss utrustning. Grundprincipen är i båda fallen att bidragen förs samman med huvudmannens resurser utan någon specialdestinering. De ekonomiska förhållandena regleras i avtal mellan staten och resp. sjukvårdshuvudman, de s. k. läkarutbildningsavtalen (LUA).

Den kliniska forskningen utgör enligt föredragande statsrådets mening ett gott exempel på en sektoriellt inriktad forskning, där framgången kan tillskrivas bl. a. just integrationen. Det kan enligt statsrådet finnas skäl att framhålla detta med tanke på att diskussionen om samverkan mellan sektorsorganen och forskningen nästan uteslutande förs i andra och mer kritiska termer.

För att främja samverkan utöver dagens ordning kan staten och sjukvårdshuvudmännen antingen rikta in sig på att, i högre grad än vad som hittills har varit fallet, förfina beräkningarna av de kostnader som är förbundna med klinisk utbildning och forskning eller rikta in sig på att förbättra den institutionella ramen för samarbetet, t. ex. se över de regler som finns i dag för hur sjukvårdshuvudmannen resp. högskoleenheten kan påverka varandra när det gäller att planera, använda och följa upp givna resurser. Denna senare väg betonar enligt föredragande statsrådets mening mer vad parterna har gemensamt, medan den förra vägen snarare skärper partsförhållandet. Statsrådet förordar sålunda att man inriktar sig på att förbättra möjligheterna för parterna att i det dagliga arbetet komma fram till en i stort sett gemensam uppfattning om hur de tillgängliga resurserna bör användas.

Gällande kommunalrättsliga lagstiftning tillåter inte att andra än politiskt valda ledamöter får besluta i kommunala organ. På den statliga sidan däremot deltar företrädare för olika grupper inom och utom högskolan i besluten. Det är enligt föredragande statsrådet angeläget att man mera

noggrant än hittills analyserar möjligheterna att i någon form söka tillskapa ett lokalt organ – eller motsvarande – där företrädare för landstingskommun och stat kan bereda gemensamma ekonomiska frågor. En prövning av ändrade samarbetsformer faller enligt statsrådet naturligt inom ramen för de förhandlingar om nya läkarutbildningsavtal, som f.n. förs. Socialutskottet har i sitt betänkande SoU 1980/81: 27 uttalat att det, i fråga om kommunala undervisningssjukhus, är angeläget att klarhet skapas om vilka resurser som är avsedda för utbildning och forskning. En ändamålsenlig väg att uppnå detta är enligt föredragande statsrådet att ändra samarbetsformerna i den riktning som har angetts i proposition 1981/82: 106.

Parterna i förhandlingarna om nya läkarutbildningsavtal är enligt föredragande statsrådet överens om att ta upp frågan huruvida det nuvarande systemet med investeringsersättning kan omvandlas till ett mer generellt utformat system och att utredningsarbetet härom skall drivas med sikte på en ändring den 1 januari 1983.

I sitt yttrande SoU 1981/82: 3 y över proposition 1981/82: 106 instämmer socialutskottet i att man bör inrikta sig på att förbättra möjligheterna för parterna att i det dagliga arbetet komma fram till en i stort sett gemensam uppfattning om hur de tillgängliga resurserna bör användas. Socialutskottet förutsätter att detta önskemål skall beaktas i parternas gemensamma utredningsarbete. Socialutskottet understryker vidare angelägenheten av att man strävar mot att omvandla systemet med investeringsersättning till ett mera generellt utformat system. Socialutskottet förutsätter att även detta önskemål beaktas i parternas utredningsarbete. Propositionen i denna del föranleder inte något särskilt uttalande från socialutskottets sida.

Inte heller utbildningsutskottet har funnit någon anledning för riksdagen att nu göra något uttalande i fråga om resurser för klinisk medicinsk forskning.

12 Forskarutbildning m. m.

I propositionens avsnitt om forskarutbildningen behandlar föredragande statsrådet även vissa frågor om *den grundläggande högskoleutbildningen*. Utskottet tar i det följande upp dessa till behandling, innan utskottet övergår till det som direkt berör forskarutbildningen.

Nu gällande regler för antagning till grundläggande högskoleutbildning infördes i samband med högskolereformen år 1977. I fråga om *direktövergång från gymnasieskolan till högskolan* gällde till en början att 20% av kvotgrupperna I och II, dvs. de kvotgrupper som förbehålls sökande med gymnasiebetyg, garanterades dem som sökte till högskoleutbildning enbart på grundval av betyg. Denna regel har sedermera ändrats. Fr. o. m. den 1

juli 1982 gäller att minst en tredjedel av antagningsplatserna inom flertalet av högskolans allmänna utbildningslinjer skall vara förbehållna dem som söker till sådan utbildning senast tre år efter avslutad gymnasieutbildning.

Utredningen om forskningens och forskarutbildningens situation i den nya högskolan (Andrénska kommittén) har föreslagit att antagningssystemet fortlöpande utvärderas och att på sikt minst 50 % av platserna på högskolans utbildningslinjer reserveras för studerande som kommer direkt från gymnasieskolan.

Föredragande statsrådet delar kommitténs uppfattning att systemet för antagning till grundläggande högskoleutbildning måste bli föremål för fortlöpande utvärdering och hänvisar till att den s. k. uppföljningskommittén f. n. studerar bl. a. effekterna av antagningssystemet för högskolan. När det gäller reglerna för direktövergång till högskolestudier, erinrar statsrådet om att dessa nyligen har ändrats. Erfarenheter av de nya reglerna bör avvaktas, innan ytterligare förändringar diskuteras.

I motion 1981/82: 2069 (yrkande 2), som väckts under allmänna motions-tiden, och i motion 1981/82: 2220 (yrkande 6) begärs att riksdagen beslutar att den s. k. garantin för direktövergång från gymnasieskolan till högskolan höjs till 50 % fr. o. m. höstterminen 1982 bl. a. i syfte att förbättra rekryte-ringen till forskarutbildningen.

Utskottet delar föredragande statsrådets uppfattning att erfarenheterna av de nya reglerna bör avvaktas, innan ytterligare förändringar diskuteras. Utskottet vill vidare peka på att ett beslut nu av riksdagen om en ändring av antagningsreglerna i enlighet med motionärernas önskemål av praktiska skäl inte kan få verkan redan till hösten 1982.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna 1981/82: 2069 yrkande 2 och 1981/82: 2220 yrkande 6.

För att den grundläggande högskoleutbildningen skall ge den studerande en bred bas av sammanhängande kunskap och inte splittras upp i alltför många och små delkurser och moment, föreslår Andrénska kommittén att varje allmän utbildningslinje om 120 poäng bör vara så uppbyggd att den innehåller ett krav på *fördjupningsstudier* motsvarande 60 poäng i åtmin-stone ett av de ingående ämnena. Detta poängberäkningssätt är dock inte tillämpligt på de traditionellt yrkesinriktade linjerna som t. ex. civilingen-jörslinjerna eller läkarlinjen. Vidare föreslår Andrénska kommittén att *självständigt arbete* om minst 10 poäng (2,5 månaders arbete på heltid) skall inrymmas i varje grundutbildning.

Föredragande statsrådet pekar på att han bl. a. i 1979 års forskningspro-position framhöll värdet och angelägenheten av att fördjupningsstudier i ett eller flera ämnen mera allmänt kunde inrymmas i studierna inom de allmänna utbildningslinjerna. Arbetet härmed pågår f. n. inom högskoleen-heterna. Vad Andrénska kommittén anført i nu berört avseende visar enligt föredragande statsrådet än en gång på angelägenheten av att intensi-fiera arbetet med att organisera högskoleutbildningen på sådant sätt att

omfattningen av fördjupningsstudier ökar. Det är enligt honom också angeläget med ett ökat inslag av självständigt arbete inom den grundläggande högskoleutbildningen. Föredragande statsrådet vill emellertid inte förorda ett generellt krav på självständigt arbete av viss omfattning för alla utbildningslinjer.

I motion 1981/1982: 2069, som väckts under allmänna motionstiden, begärs ett uttalande av riksdagen att i varje examen skall ingå åtminstone ett någorlunda omfattande självständigt arbete (yrkande 3, motivering i motion 1981/82: 2018). I motion 1981/82: 2069 begärs också att *filosofie kandidatexamen* skall återinföras (yrkande 4, motivering i motion 1981/82: 2018). I motion 1981/82: 2220 hävdas att examina inte skall ges utan fördjupningsstudier över 20-poängsnivån. Ett riktmärke för omfattningen av det självständiga arbetet bör vara att det på utbildningsvägar om minst 120 poäng skall omfatta minst 10 poäng (yrkandena 7 och 8).

Utskottet vill med anledning av motionsyrkandena anföra följande.

Riksdagens beslut om reformering av högskoleutbildningen (prop. 1975: 9, UbU 1975: 17, rskr 1975: 179, prop. 1976/77: 59, UbU 1976/77: 20, rskr 1976/77: 246) innebar bl. a. att det dåvarande examenssystemet avskaffades. I det gamla systemet hade examensfordringarna fastställts av Kungl. Maj:t och avlagda examina dokumenterades genom examensbevis. I stället för detta tillkom ett system med ett stort antal utbildningslinjer. Riksdagen hade inget att erinra mot att en examensbenämning knöts till genomgången utbildningslinje. Enligt nu gällande bestämmelser får i utbildningsplan för linje föreskrivas att till utbildningsbevis som avser samtliga utbildningsmoment som för den studerande ingår i linjen skall knytas en examensbenämning. Examensbenämningen bör utformas så att den ger en meningsfull information om utbildningens omfattning, innehåll eller huvudsakliga inriktning (högskoleförordningen 7 kap. 15 §).

Med anledning av vad som i motion 1981/82: 2220 anförts om fördjupningsstudier vill utskottet peka på att för de olika allmänna linjerna anordnas kurser med hänsyn till linjens syfte att förbereda för verksamhet inom ett visst yrkesområde eller en viss sektor av arbetslivet (jfr. högskoleförordningen 3 kap. 4 §). Vad som på detta sätt generellt gäller för högskolans linjer hindrar enligt utskottets uppfattning inte att det är angeläget att det arbetet fortgår och intensifieras som syftar till att organisera högskoleutbildningen på sådant sätt att omfattningen av fördjupningsstudier ökar. Utskottet är ense med föredragande statsrådet i denna fråga. Även i fråga om omfattningen av det självständiga arbetet på den grundläggande utbildningens nivå delar utskottet föredragande statsrådets uppfattning. Mot bakgrund av utbildningslinjernas skiftande karaktär och omfattning är det svårt att förorda generella krav på självständigt arbete av en viss omfattning.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion 1981/82: 2069 yrkandena 3 och 4 samt motion 1981/82: 2220 yrkandena 7 och 8.

Föredragande statsrådet behandlar i detta sammanhang *forskarutbildning för studerande på ämneslärlinjer*. Enligt propositionen bör frågan om anstånd med den praktisk-pedagogiska utbildningen för sådana studerande på ämneslärlinjer, som efter grundläggande ämnesstudier önskar fortsätta med forskarutbildning, kunna prövas från fall till fall.

Ämneslärlinjer är f.n. inte konstruerade för att kunna ta emot studerande, som i omedelbar anslutning till grundläggande ämnesstudier vill fortsätta med forskarutbildning. Som en provisorisk anordning finns däremot möjlighet för forskarutbildade som inte följer ämneslärlinje att intill utgången av år 1986 genomgå praktisk-pedagogisk utbildning om 40 poäng. Det finns således i dag ingen genomtänkt modell för utbildning av lektorer eller någon dimensionering av utbildning för sådana. Enligt utskottets mening bör UHÄ söka finna former för en reguljär lektorsutbildning genom att studerande på ämneslärlinje får möjlighet att förlänga sina ämnesteoritiska studier med forskarutbildning. Ett särskilt antal platser vid den praktisk-pedagogiska utbildningen bör vidare avsättas för studerande, som är ämnesteoritiskt behöriga till lektorstjänst men som inte följt lärarutbildningslinje. Utskottet föreslår att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om nya former för reguljär lektorsutbildning.

Enligt gällande bestämmelser har en person allmän behörighet att antas till forskarutbildning som på ett tillfredsställande sätt har gått igenom allmän, lokal eller individuell utbildningslinje inom grundläggande högskoleutbildning om minst 80 poäng. Även sådan linje om vilken har beslutats att den för vissa studerande skall omfatta mindre än 80 poäng skall ge allmän behörighet. Kraven på särskild behörighet anges i studieplanen för forskarutbildningen i varje ämne.

Föredragande statsrådet konstaterar att det inte ställs några krav på att de kunskaper som ligger till grund för behörigheten skall ha förvärvats på ett mera kvalificerat sätt, t.ex. genom att kunskaperna skall vara väl vitsordade, eller på att den som söker till forskarutbildningen skall ha visat sig vara lämplig för sådan utbildning. Begränsningar i antagningen till forskarutbildning får endast tillgripas, när beslut därom kan grundas på bristande tillgång på handledarresurser. Om det inte finns grund för sådan antagningsbegränsning kan formellt behöriga sökande få tillträde till forskarutbildning även om de under sina föregående studier klart har dokumenterat bristande förutsättningar att avlägga doktorsexamen. Mot bakgrund härav förordas i propositionen införandet av *lämplighetsbedömning för antagning till forskarutbildning* i enlighet med ett förslag av UHÄ. Institutionen och dess handledare skall svara för bedömningen.

I motion 1981/82: 2220 framförs som ett grundläggande krav för forskarutbildning att den studerande har fullständig grundläggande utbildning. Den studerande skall sammanlagt ha uppnått minst 120 poäng med minst 60 poäng i aktuellt ämne (yrkande 9).

Regeringens förslag om lämplighetsbedömning avvisas i motionerna 1981/82: 2223 (yrkande 3) och 1981/82: 2233. Enligt vad som anförs i den senare motionen är det stötande att forskarhandledarna skall tilldelas ett helt avgörande inflytande i dessa frågor.

Utskottet erinrar om att i proposition 1978/79: 119 om vissa frågor rörande forskning och forskarutbildning anfördes bl. a. följande om allmänna riktlinjer för särskild behörighet och urval till forskarutbildning.

Det är självfallet viktigt att behörighetskraven utformas så att kvalitet i forskarutbildningen garanteras, varvid de särskilda behörighetskraven kommer att spela en viktig roll. Formalism vid precisering av sådana krav bör undvikas och det viktigaste är att en forskarstuderande uppfyller kraven i vad avser förkunskapernas innehåll och inte i fråga om en viss formell dokumentation därav. Endast nödvändiga förkunskaper bör krävas.

Riksdagen godkände vad som hade förordats i nu berört hänseende (UbU 1978/79: 44, rskr 1978/79: 391).

UHÄ har på grundval av riksdagsbeslutet år 1979 utfärdat riktlinjer för lokala föreskrifter om särskild behörighet och urval i fråga om tillträde till forskarutbildning (UHÄ 1980-06-02). Beträffande studerande från traditionellt forskningsanknutna grundutbildningar (allmänna utbildningslinjer), i regel omfattande minst 120 poäng, krävs kunskaper som i huvudsak motsvarar utbildningen inom linjen. För huvuddelen av de studerande inom de matematisk-naturvetenskapliga, humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnesområdena ingår här i krav om 60 poäng (motsvarande) i ett för forskarutbildningsämnet relevant område inom grundutbildningen.

Beträffande studerande från icke traditionellt forskningsanknutna grundutbildningar ställs skiftande krav på särskild behörighet för viss forskarutbildning, beroende på om ämnet i forskarutbildningen ingår i vederbörandes grundutbildning eller inte. Den som vill forskarutbilda sig i ett ämne som inte har ingått i vederbörandes grundutbildning, har att uppfylla minst samma krav på fördjupningsstudier som andra studerande. I de fall där studier inom ämnesområdet i fråga har ingått i grundutbildningen, bör en nivå i huvudsak motsvarande 60 poäng kunna uppnås med hjälp av bl. a. överbryggande kurser. Dessa tillkom för att underlätta för studerande från de linjer som tillfördes högskolan genom högskolereformen, t. ex. sjuksköterskeutbildning och förskollärarytbildning, att erhålla särskild behörighet för forskarutbildning i visst ämne.

Med hänvisning till det anförda om gällande riktlinjer för behörighet att antas som forskarstuderande föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1981/82: 2220 yrkande 9.

När det gäller lämplighetsbedömning för antagning till forskarutbildning finner utskottet i likhet med föredragande statsrådet att det finns skäl för en sådan ändring av reglerna som har föreslagits i propositionen. Utskottet delar sålunda statsrådets uppfattning att det både från den enskildes och

samhällets synpunkt är olyckligt, om personer utan reella förutsättningar för att fullfölja utbildningen antas till forskarutbildning. Utskottet avstyrker därför motionerna 1981/82: 2223 yrkande 3 och 1981/82: 2233.

Andrénska kommittén har lagt fram en rad förslag som rör *handledningen inom forskarutbildningen*. Förslagen innebär bl.a. vissa normer för handledningens omfattning både för handledaren och doktoranden. Varje doktorand bör enligt kommitténs mening ha rätt till i genomsnitt fyra till sex timmars individuell handledning i månaden.

Föredragande statsrådet framhåller att en väl fungerande forskarhandledning är av central betydelse för forskarutbildningen. Det går emellertid inte, menar statsrådet, att standardisera eller med strikta bestämmelser fastlägga hur forskarhandledningen skall gestalta sig. Den lämpliga uppbyggnaden av handledningen är beroende av såväl ämnets karaktär, som doktorandens och handledarens personliga sätt att arbeta och fungera. Föredragande statsrådet utgår från att berörda myndigheter i sitt fortsatta arbete beaktar de förslag som Andrénska kommittén har lagt fram.

Regeringen bör enligt motion 1981/82: 2220 fastslå att varje doktorand har rätt till handledning under viss genomsnittlig tid under sin forskarutbildning (yrkande 10).

Med instämmande i vad som i propositionen har anförts om bl.a. skiftande arbetssätt hos både doktorand och handledare är utskottet inte berett att förorda bindande normer för handledning. Utskottet finner det naturligt att beslut om handledningens utformning fattas lokalt inom högskolan, vilket också framhålls i propositionen. Med detta avstyrks motion 1981/82: 2220 yrkande 10.

I proposition 1978/79: 119 om vissa frågor rörande forskning och forskarutbildning m.m. föreslogs bl.a. att ett system med *etappavgångar ur forskarutbildningen* skulle utvecklas. Dessa etappavgångar skulle utformas så att de passade både forskarutbildningen och arbetsmarknaden. De måste således dels utgöra naturliga, avslutade moment inom forskarutbildningen, dels ge en utbildning som svarar mot ett arbetsmarknadsbehov. Riksdagen godkände de i propositionen förordade riktlinjerna (UbU 1978/79: 44, rskr 1978/79: 391).

I högskoleförordningen har sedermera införts bestämmelser om att forskarutbildningen skall anordnas så att den sker i etapper, om det är ändamålsenligt och möjligt. Den som godkänts i samtliga moment i en etapp av forskarutbildningen kan erhålla utbildningsbevis härom. UHÄ kan numera föreskriva att en examensbenämning skall knytas till ett sådant bevis. Examensbenämningen bör utformas så att den ger en meningsfull information om utbildningens omfattning, innehåll och huvudsakliga inriktning.

Efter riksdagens ovan nämnda beslut fick UHÄ i uppdrag att utreda inom vilka områden etappavgångar skulle vara lämpliga samt utarbeta förslag till sådana etappavgångar. UHÄ:s arbete har resulterat i rapporten

Etapper i forskarutbildningen (UHÄ-rapport 1980:25), vilken upptar ett antal förslag om etappavgångar/*mellanexamina* inom matematisk-naturvetenskaplig och teknisk fakultet.

Utskottet har inhämtat att UHÄ den 1 februari 1982 utfärdat föreskrifter om examensbenämningen teknisk licentiatexamen. Denna får knytas till utbildningsbevis som avser en etapp i forskarutbildningen i ett ämne inom teknisk fakultet (motsvarande). Etappen skall omfatta heltidsstudier om minst fyra och högst fem terminer.

Andrénska kommittén har fört fram förslag rörande mellanexamen. Enligt vad föredragande statsrådet anför i nu föreliggande proposition gäller kommitténs förslag i stor utsträckning sådant som redan har beslutats med anledning av förslagen i 1979 års forskningsproposition. Några ytterligare åtgärder från regeringens och riksdagens sida för att få till stånd mellanexamen fordras enligt föredragande statsrådets mening f. n. inte.

I motionerna 1981/82: 2069 (yrkande 5), vilken motion väckts under allmänna motionstiden, och 1981/82: 2220 (yrkande 12) krävs att en mellanexamen/specialistexamen inrättas. I motiveringarna, vilka återfinns i motion 1981/82: 2018, anförts bl. a. att den i motionerna föreslagna examen skall betraktas som ett slutmål och inte utgöra en etapp i utbildning för doktorsexamen.

I det föregående har utskottet redogjort för de förändringar i högskoleförordningen som gjorts för att möjliggöra etappavgång ur forskarutbildningen. Vidare framgår att det är fullt möjligt att knyta en examensbenämning till utbildningsbevis om fullgjord etapp. Som resultat av regeringens tidigare uppdrag till UHÄ att utreda frågan om lämpliga etappavgångar och att utarbeta förslag härom har ämbetet, som nämnts, tidigare i år fattat beslut om teknisk licentiatexamen.

Utskottet finner inte skäl att tillmötesgå motionernas krav på en mellanexamen som enbart slutmål för utbildning och inte som en etapp i utbildning till doktorsexamen. De önskemål som i övrigt framställs i motionerna bör som utskottet ser det i huvudsak vara tillgodosedda med den möjlighet som nu medges till etappavgång för de forskarutbildningar där det är arbetsmarknadsmässigt motiverat och där en etapp av detta slag kan utgöra en utbildningsmässig helhet. Utskottet föreslår därför att riksdagen avslår motionerna 1981/82: 2069 yrkande 5 och 1981/82: 2220 yrkande 12.

I propositionen förordas vissa förändringar i formerna för bedömningen av doktorsavhandlingar. För att få kontinuitet i bedömningen bör betygsnämnd bestå av två fasta ledamöter som utses för ett år i taget samt ytterligare en eller tre ledamöter vilka utses för varje enskild avhandling. Vidare föreslår föredragande statsrådet att fakultetsopponent och betygsnämnd i ett protokoll skall redovisa *omdömen om doktorsavhandlingen*. Det är nämligen, menar statsrådet, angeläget att tillmäta doktorsavhandlingarnas kvalitet större betydelse än f. n. Regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av det som anförts om doktorsavhandlingar.

Förslaget om omdömen om doktorsavhandlingen avvisas i motion 1981/82: 2220 (yrkande 11). I stället bör avhandlingen betygsättas som underkänd, godkänd eller väl godkänd. Även i motionerna 1981/82: 2223 (yrkande 4) och 1981/82: 2234 (yrkande 11) tillbakavisas regeringens förslag om omdömen. En förändring i nu berört avseende medför enligt den senare motionen en betydande risk för att studietiden till doktorsexamen förlängs.

F. n. skall en doktorsavhandling ges något av betygen underkänd eller godkänd.

Utskottet ställer sig mycket tveksamt till förslaget i propositionen om ett omdöme om avhandlingen. Fakultetsopponent och betygsnämnd skall enligt förslaget åläggas att bilägga var sitt omdöme om avhandlingen i ett protokoll till doktorsexamen. Betygsnämnden kan dock ansluta sig till fakultetsopponentens omdöme. Utskottet ser det inte som självklart att den uppfattning om en avhandling som råder vid tillfället för disputationen och som skall uttryckas i form av ett skriftligt omdöme på sätt som regeringen föreslår alltid är den som gör mest rättvisa åt avhandlingen. Utskottet erinrar om den diskussion om avhandlingar, inte minst förtjänstfulla sådana, som förs i vetenskapliga tidskrifter en tid efter publiceringen av avhandlingen. Utskottet delar den uppfattning som framförts i motion 1981/82: 2234 att den prövning i form av sakkunnigutlåtanden som sker i samband med ansökan om docentkompetens är tillräcklig i vad avser formaliserade omdömen av doktorsavhandlingar och anser således att några omdömen av den art som förordas i propositionen inte bör införas.

Riksdagen bör med anledning av proposition 1981/82: 106 och motionerna 1981/82: 2223 yrkande 4 och 1981/82: 2234 yrkande 11 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet har anfört om omdömen om doktorsavhandling.

Vidare föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1981/82: 2220 yrkande 11.

I ett särskilt avsnitt av propositionen behandlas *dimensioneringen av forskarutbildningen*. Föredragande statsrådet delar den uppfattning som UHÄ har givit uttryck för i en rapport till regeringen, nämligen att det inte är möjligt att införa ett dimensioneringssystem för forskarutbildning som innebär att antagningstal preciseras för varje ämne eller grupp av ämnen och högskoleenhet. Samtidigt behövs enligt statsrådets uppfattning en bättre överblick och bevakning av situationen, när det gäller forskarutbildningen såväl på nationell nivå som lokalt. En viktig utgångspunkt är härvid forskningsplaneringen inom och utanför högskolan. Givetvis, menar föredragande statsrådet, måste också så långt möjligt arbetsmarknaden för forskarutbildade utanför forsknings- och utvecklingsområdet beaktas. Hänsyn måste också tas till att forskarutbildningen och forskningen – om de skall kunna vidmakthållas på en godtagbar nivå – måste ha en viss minsta omfattning och kontinuitet. Det centrala bevakningsansvaret bör enligt föredragande statsrådet åvila UHÄ, som har att fortlöpande följa

utbudet av examinerade från forskarutbildningen och arbetsmarknadssituationen för forskarutbildade samt notera och analysera förändringar.

Utskottet har inget att erinra mot vad som i propositionen har anförts om dimensioneringen av forskarutbildningen.

Kommittén om forskningens och forskarutbildningens situation i den nya högskolan har i ett särskilt betänkande (SOU 1981: 30) Forskarutbildningens meritvärde konstaterat att *forskarutbildningens meritvärde* har minskat avsevärt under senare år. Denna utveckling måste enligt kommittén brytas, vilket förutsätter att centralt fastställda kompetenskrav återinförs i viss omfattning.

Föredragande statsrådet delar helt kommitténs uppfattning att forskarutbildning bör ges ett ökat meritvärde vid tjänstetillsättning och tjänstebefordran och framhåller att det fortsatta beredningsarbetet, som av flera skäl är nödvändigt innan ställning tas till enskildheterna i kommitténs många förslag, bör utgå från detta. Det är enligt föredragande statsrådet bl. a. rimligt att den tid, dock högst fyra år, som en forskarstuderande ägnar åt sin utbildning får likställas med tjänstgöring i statlig tjänst vid tjänstetillsättning. Därvid bör verksamhet, dvs. forskarutbildning, inom samma område som den sökta tjänsten vanligen få ett högre meritvärde. Enligt statsrådets mening talar också många skäl för att, som kommittén har föreslagit, det genom ett cirkulär ges allmänna riktlinjer för bedömning av frågor sammanhängande med meritvärdet av forskarutbildning m. m. I fråga om den enskilda sektorn avser statsrådet att återkomma till regeringen med förslag om uppdrag till UHÄ att beakta och vidta de åtgärder som bör genomföras för att förbättra meritvärdet av forskarutbildning m. m. UHÄ avses också få i uppdrag att utreda frågan om forskarutbildningens meritvärde för arbetsuppgifter inom områden som tidigare saknat forskningsanknytning samt om en särskild utbildningsgång eller kortare variant av bibliotekarielinjen för den som avlagt doktorsexamen.

I motion 1981/82: 2220 föreslås en förbättrad information om olika forskarutbildningars innehåll i syfte att öka deras meritvärde inom den icke statligt reglerade sektorn av arbetsmarknaden (yrkande 15 i denna del).

Utskottet instämmer i föredragande statsrådets uttalade mening att forskarutbildning bör ges ett ökat meritvärde och att sådana frågor bör klarläggas i centralt fastställda riktlinjer för myndigheters bedömning av meritvärderingsfrågor m. m. Utskottet anser det också betydelsefullt att frågor om behörighetskrav blir ytterligare belysta i det fortsatta beredningsarbetet avseende kommitténs förslag. Som föredragande statsrådet framhåller måste kommitténs olika förslag ytterligare beredas innan ställning tas till dem. Utskottet noterar med tillfredsställelse att detta beredningsarbete skall fortsätta utifrån de av statsrådet förordade utgångspunkterna. Utskottet har således inget att erinra mot vad som anmälts om tillgodoräkande av doktorsexamen i förtjänsthänseende och föreslår att riksdagen

lägger denna del av propositionen till handlingarna. Med hänvisning till det aviserade utredningsuppdraget till UHÄ avseende forskarutbildningens meritvärde inom den enskilda sektorn avstyrker utskottet motion 1981/82: 2220 yrkande 15 i denna del.

I motion 1981/82: 2220 (yrkande 15 i denna del) framhålls som angeläget att *lektorstjänsterna i gymnasieskolan* blir besatta med behöriga lärare.

Enligt 16 kap. 19 § skolförordningen (1971:235) skall varje viktigare ämne på tre- eller fyraårig linje i gymnasieskolan vara företrätt av ordinarie tjänst som lektor. Enligt 14 kap. 4 § skolförordningen kan länsskolnämnd besluta att ledig lektorstjänst inte skall ledigkungöras.

Enligt vad utskottet erfarit är antalet vakanta lektorstjänster f. n. mycket stort. Av totalt ca 2 790 lektorstjänster i riket år 1980 var ca 740 inte utnyttjade som sådana. Av dessa ledigkungjordes år 1981 ca 180.

I betänkandet Forskarutbildningens meritvärde (SOU 1981: 30) har påtalats bl. a. det vanligt förekommande önskemålet från lokala fackliga organisationer att lektorstjänster inte skall ledigkungöras om det leder till att en icke-ordinarie adjunkt sägs upp. I sitt yttrande över nämnda betänkande har skolöverstyrelsen (SÖ) pekat på att vakanta lektorstjänster skall återbesättas om inte länsskolnämnd medger annat. Skolstyrelserna har enligt SÖ inte någon författningsenlig rätt att själva besluta att tjänsterna inte skall ledigkungöras. Enligt SÖ:s mening bör man sträva efter att inrättade, men inte tillsatta tjänster erhåller innehavare och att långtidsvikariat tillställs i de fall där den ordinarie innehavaren är ledig från tjänsten.

Det läge som redovisats i fråga om ledigkungörande av lektorstjänster är enligt utskottets mening inte tillfredsställande. Länsskolnämnderna bör tillse att vakanta lektorstjänster ledigkungörs åtminstone vartannat år. Utskottet föreslår att riksdagen med anledning av motion 1981/82: 2220 yrkande 15 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om ledigkungörande av lektorstjänster.

Medel för *konstnärligt utvecklingsarbete* anvisas under ett reservationsanslag till forskningsanknytning av grundläggande högskoleutbildning samt konstnärligt utvecklingsarbete. Anslaget disponeras av regionstyrelserna. Riksdagen har tidigare under innevarande riksmöte beslutat att under ifrågavarande anslag föra upp 13 650 000 kr. I syfte att stärka det konstnärliga utvecklingsarbetets ställning anslöt sig utskottet vid behandlingen av anslaget till regeringens förslag att under varje anslagspost ange ett visst lägsta belopp avsett för konstnärligt utvecklingsarbete. Detta blev riksdagens beslut (prop. 1981/82: 100, UbU 1981/82: 24, rskr 1981/82: 312).

Riksdagen bör enligt förslag som framförs i motion 1981/82: 2223 (yrkande 8) anslå ytterligare 10 milj. kr. till de konstnärliga högskolorna för uppbyggnad av konstnärligt utvecklingsarbete motsvarande andra högskolors forskningsorganisationer.

Som framgår av det föregående har utskottet nyligen behandlat det

anslag på riksstaten som bl. a. avser konstnärligt utvecklingsarbete. Frågan om förändring av medelsanvisningen till nu avsedd verksamhet för budgetåret 1982/83 har inte aktualiserats i nu föreliggande proposition. Då utskottet inte har underlag för beslut om medel till konstnärligt utvecklingsarbete utöver vad riksdagen tidigare har anvisat för budgetåret 1982/83, avstyrker utskottet motion 1981/82: 2223 yrkande 8.

13 Studiefinansieringen inom forskarutbildningen

I propositionen erinras om att rekryteringen till forskarutbildningen f. n. utgör ett allvarligt problem.

I syfte att främja denna rekrytering har förslag om studiefinansiering inom forskarutbildningen framförts av både lärartjänstutredningen (U 1977: 04) och utredningen om forskningens och forskarutbildningens situation i den nya högskolan (U 1979: 10, Andrénska kommittén).

Studiestödet inom forskarutbildningen är f. n. utformat dels som utbildningsbidrag, dels i form av tjänster som assistent och amanuens. Kostnaderna härför kan med utgångspunkt i det antal assistent- och amanuens-tjänster som fanns inrättade budgetåret 1980/81 enligt propositionen uppskattas till 195 milj. kr., varav 84,5 milj. kr. avser utbildningsbidrag för doktorander (inkl. de lönekostnadspålägg som är knutna till utbildningsbidragen) och 110 milj. kr. avser de kostnader för studiestöd som finns inom ramen för amanuens- och assistenttjänster.

Lärartjänstutredningens förslag innebär att nuvarande system med utbildningsbidrag för doktorander kompletteras med doktorandtjänster och att utbildningsbidragen räknas upp beloppsmässigt. Andrénska kommittén anser dessa förslag otillräckliga och förordar i stället ett system med två olika doktorandtjänster med resp. 100 och 80 % av arbetstiden till förfogande för egen utbildning och en ny typ av assistenttjänst med högst 50 % institutionstjänstgöring.

Föredragande statsrådet framhåller att en kvalitativt och kvantitativt tillfredsställande rekrytering till forskarutbildningen är av strategisk betydelse för forskningen. En förbättring av studiestödet inom forskarutbildningen är en viktig del av en fortsatt satsning inom forsknings- och utvecklingsområdet.

I propositionen påpekas att utbildningsbidragen inte är konkurrenskraftiga i förhållande till de löner som blir aktuella för studerande, som efter den grundläggande utbildningen väljer yrkesverksamhet utanför högskolan. Vidare erinras om att amanuens- och assistenttjänsterna har påtagliga svagheter som instrument för studiefinansiering. Tjänstgöringsskyldigheten är alltför hög i förhållande till "stipendiedelen" för att möjliggöra effektiva studier. Systemet medför vidare att dimensioneringen av studiestödet inom forskarutbildningen knyts till resursbehovet inom den grundläggande utbildningen. Slutligen innehar ett inte obetydligt antal studeran-

de, som inte bedriver forskarutbildning, tjänst som amanuens eller assistent. Mycket talar därför enligt föredragande statsrådets mening för att man söker finna en ordning som gör det möjligt att utnyttja de resurser för studiestöd som nu är bundna i amanuens- och assistenttjänster på ett bättre sätt.

I propositionen framläggs nu följande förslag till studiefinansieringssystem avseende forskarutbildningen.

Huvuddelen av resurserna och flertalet studiestödsrum bör fortsättningsvis utgå i form av *utbildningsbidrag för doktorander*. För att främja rekryteringen och för att låta utbildningsbidrag för den enskilde framstå som ett realistiskt alternativ bl. a. till yrkesverksamhet utanför högskolan förordar föredragande statsrådet att utbildningsbidragen till doktorander fr. o. m. den 1 juli 1982 skall utgå med ett belopp som ansluter till övre beloppsgränsen inom arbetsmarknadsutbildningen samt därutöver ett särskilt rekryteringsfrämjande tillägg motsvarande ca 10 kr. per dag, f. n. sammanlagt 4 710 kr. per månad. Föredragande statsrådet beräknar ca 12,3 milj. kr. för detta ändamål. En ytterligare uppräknig av utbildningsbidragen beräknas ske fr. o. m. den 1 juli 1982 utan särskilt beslut av riksdagen som en följd av att utbildningsbidragen inom arbetsmarknadsutbildningen beräknas bli högre än f. n. (enligt uppgift kommer det nya beloppet att bli 5 150 kr./mån.). Eftersom de nuvarande amanuens- och assistenttjänsterna föreslås bli avvecklade, avses de medel som f. n. är bundna till studiestödsdelen av amanuens- och assistenttjänsterna användas till nya utbildningsbidrag. Föredragande statsrådet föreslår att utbildningsbidrag för doktorander skall kunna utgå längst t. o. m. det år den studerande fyller 45 år. Härutöver bör nu gällande bestämmelser för utbildningsbidrag för doktorander inte ändras.

För att det nu föreslagna studiefinansieringssystemet skall utgöra ett attraktivt alternativ till yrkesverksamhet utanför högskolan och därjämte ge doktoranderna viss valfrihet mellan heltids- och deltidstudier samt för att i det nya systemet bevara något av den funktion amanuens- och assistenttjänster f. n. fyller föreslås i propositionen att *till systemet med utbildningsbidrag knyts en ny typ av arvodestjänst benämnd assistenttjänst*. Arvodestjänsten skall utformas så att den förutsätter att innehavaren uppbär utbildningsbidrag. Tjänstgöringsskyldigheten — i form av undervisning och allmänt institutionsarbete — skall uppgå till mellan 20 och 50 % av full tid. Utan hinder av vad som f. n. gäller i fråga om att förena utbildningsbidrag med annat arbete bör enligt förslaget i propositionen studerande, som uppbär utbildningsbidrag, samtidigt kunna inneha den nya arvodestjänsten med en tjänstgöringsskyldighet motsvarande 20 % av full tid utan att utbildningsbidraget reduceras. Uppgår tjänstgöringsskyldigheten till mer än 20 % bör utbildningsbidraget minskas proportionellt med upp till 30 %. Den sammanlagda tiden den studerande får uppbära utbildningsbidrag förlängs därvid i motsvarande mån. Den nya arvodestjänsten avses bli finansierad

med medel motsvarande dem som f. n. används för "tjänstedelen" i amanuens- och assistenttjänsterna. Budgetåret 1980/81 disponerades uppskattningsvis 132 milj. kr. för detta ändamål. I vissa fall kan det med hänsyn till de krav verksamheten ställer vara nödvändigt att studiestödet alltid förenas med en insats inom den grundläggande utbildningen. Föredragande statsrådet förordar därför att högskolestyrelsen för avgränsade delar av högskoleenheten skall kunna föreskriva att utbildningsbidrag får utgå endast under förutsättning av att den forskarstuderande accepterar att förordnas som assistent med viss angiven tjänstgöringsskyldighet.

Inom delar av högskolan, bl. a. läkarutbildningen och civilingenjörsutbildningen, förekommer traditionellt att studerande inom den grundläggande utbildningen fullgör enklare undervisningsuppgifter eller annat institutionsarbete inom ramen för assistent- och amanuens-tjänster. Denna möjlighet att tidigt knyta studerande närmare till institutionernas verksamhet anses viktig såväl för verksamheten som sådan som för rekryteringen till forskarutbildningen. I propositionen föreslås att det för detta ändamål från den 1 juli 1983 bör finnas *en ny tjänstekategori kallad amanuens*. Med tjänsten bör vara förenad en tjänstgöringsskyldighet motsvarande högst 50% och lägst 20% av full arbetstid. För behörighet till tjänsten bör krävas att vederbörande skall vara antagen till grundläggande högskoleutbildning.

Inom avgränsade områden bör *doktorandtjänster* kunna användas för att säkerställa en kvalitativt och kvantitativt tillfredsställande rekrytering. Enligt föredragande statsrådets mening bör doktorandtjänsterna kunna användas dels för ur forskningens synpunkt strategiska satsningar, dels när konkurrensen från arbetsmarknaden utanför högskolan hindrar en kvalitativt tillfredsställande rekrytering. Detta syfte med doktorandtjänsterna talar för att dessa ställs till förfogande för organ med nationell överblick och bred vetenskaplig kompetens. Föredragande statsrådet avser därför föreslå regeringen att bemyndiga forskningsråden att fr. o. m. den 1 juli 1982 inrätta doktorandtjänster. De bör finansieras av resp. forskningsråd men placeras vid lämplig högskoleenhet enligt samma ordning som gäller för de s. k. särskilda forskartjänsterna. Då behovet av särskilda rekryteringsfrämjande åtgärder med hänsyn till konkurrensen från arbetsmarknaden utanför högskolan i första hand kan bedömas på lokal nivå, bör doktorandtjänst försöksvis kunna inrättas också av högskolestyrelse, om detta av konkurrensskäl bedöms nödvändigt för att säkra rekryteringen till forskarutbildningen inom ett visst område. Doktorandtjänsten bör då bekostas med medel som har anvisats till utbildningsbidrag för doktorander. Högskolestyrelsen bör från den 1 juli 1983 för detta ändamål kunna använda högst en tiondel av dessa resurser. Doktorandtjänst bör tillsättas med förordnande för högst två år i sänder. Den sammanlagda förordnandetiden bör normalt inte överstiga fyra år.

Innehavare av doktorandtjänst, sägs det vidare i propositionen, bör normalt helt ägna sig åt forskarutbildningen. Som en parallell till vad som

har förordats i fråga om utbildningsbidrag för doktorander bör innehavare av doktorandtjänst dock kunna förena denna med viss undervisning eller annat arbete omfattande högst 20% av full arbetstid utan att detta påverkar tjänsten eller förlänger studietiden. Även när det gäller doktorandtjänst, som har inrättats av högskolestyrelsen, bör styrelsen kunna föreskriva att innehavaren skall vara skyldig att åta sig undervisning eller annat arbete i motsvarande omfattning.

Föredragande statsrådet har vid medelsberäkningen för budgetåret 1982/83 utgått från att doktorandtjänsten lönemässigt kommer att ligga i paritet med nuvarande assistenttjänster samt beräknat medel för 48 doktorandtjänster vid forskningsråd.

Utskottet behandlar först vissa frågor som gäller utbildningsbidrag för doktorander.

Vissa frågor om *sociala förmåner och den sociala tryggheten för forskarstuderande med utbildningsbidrag* tas upp i ett par motionsyrkanden. Regeringen bör enligt yrkande 13 i motion 1981/82: 2220 föranstalta om regeländringar i syfte att i vad avser sjukersättning, ATP-poäng etc. jämställa innehavare av utbildningsbidrag med innehavare av statligt reglerad tjänst. I motion 1981/82: 2234 (yrkande 13) begärs en översyn av de sociala trygghetsfrågorna, vilka motionärerna anser vara otillfredsställande lösta med det föreslagna systemet som i huvudsak, anförs det i motionen, innebär en kombination av utbildningsbidrag och begränsad deltidstjänst. Vid översynen bör möjligheten prövas att ta bort kopplingen med AMU-bidragen och i stället behandla utbildningsbidragen som inkomst av tjänst.

Utbildningsutskottet har inhämtat yttrande över de båda motionsyrkandena från socialförsäkringsutskottet. Yttrandet fogas som bilaga 1 till detta betänkande.

Av socialförsäkringsutskottets yttrande framgår bl. a. att studerande som i dag uppbär utbildningsbidrag för doktorander har i princip likvärdiga föräldraförsäkringsförmåner som förvärvsarbetande genom att de får behålla utbildningsbidraget under hela föräldraledigheten och vidare har möjlighet att få bidrag ytterligare ett bidragsår. Utbildningsbidrag för doktorander är vidare pensionsgrundande inkomst och ger rätt till ATP-förmåner. Förslaget i propositionen innebär ingen ändring i dessa avseenden.

Studiestödsutredningen har i sitt betänkande (Ds U 1981:11) Studiestöd föreslagit vissa förbättringar för studerande, och däri innefattas även forskarstuderande, i vad avser bl. a. skyddet vid sjukdom. Utredningen föreslår vidare en utvidgning av lagen om arbetsskadeförsäkring i syfte att ge de studerande samma skydd som förvärvsarbetande har vid arbetsskada. Utbildningsutskottet finner att de nu behandlade motionsyrkandena i huvudsak tillgodoses i utredningens förslag i den mån de inte redan är tillgodosedda genom gällande bestämmelser. Utredningens förslag är nu föremål för behandling inom regeringskansliet. Utskottet förutsätter att regeringen skyndsamt förelägger riksdagen förslag i ärendet.

Med hänvisning till det anförda och till yttrandet från socialförsäkringsutskottet föreslår utbildningsutskottet att riksdagen avslår motionerna 1981/82: 2220 yrkande 13 och 1981/82: 2234 yrkande 13.

Utskottet tar nu upp frågan om *åldersgräns för innehav av utbildningsbidrag för doktorander*.

Som framgår av det föregående föreslår regeringen att ifrågavarande utbildningsbidrag skall kunna utgå längst t.o.m. det år den studerande fyller 45 år, om inte särskilda skäl föreligger.

Utskottet finner att den bestämda åldersgräns för innehav av utbildningsbidrag som föreslås i propositionen kan få negativa effekter för inte minst rekrytering av kvinnor till forskning. Även med en regel om dispensmöjlighet för att behålla utbildningsbidraget efter det år man fyllt 45 år, vilket föreslås i propositionen, kvarstår enligt utskottets uppfattning en avhållande effekt för många individer – både män och kvinnor – som av familjesociala och även av andra skäl inte kunnat påbörja sin forskarutbildning i så god tid att de med all säkerhet hinner slutföra sina studier intill 45 års ålder. Utskottet finner sålunda anledning att mjuka upp de föreslagna bestämmelserna. Som regel bör gälla att studerande som erhållit utbildningsbidrag för doktorander senast året före fyllda 45 år skall kunna behålla bidraget efter 45 års ålder om förutsättningarna i övrigt för utbildningsbidrag är uppfyllda. Om särskilda skäl föreligger bör, såsom anges i propositionen, utbildningsbidrag även kunna medges i sådant fall där den studerande har uppnått 45 års ålder. Vad utskottet här har anført om utbildningsbidrag bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Enligt motion 1981/82: 2220 bör det finnas möjlighet att på arvodestjänst som assistent förordna även antagna forskarstuderande utan utbildningsbidrag (yrkande 14 i denna del).

Utskottet, som utgår från att regeringens syfte med den föreslagna kopplingen mellan innehav av utbildningsbidrag och arvodestjänst som assistent är att åstadkomma så stor rörlighet som möjligt i systemet för studiefinansiering inom forskarutbildningen, har inget att invända mot regeringsförslaget i detta hänseende, varför motion 1981/82: 2220 yrkande 14 i denna del avstyrks.

Utskottet har i övrigt inget att erinra mot förslaget i proposition 1981/82: 106 om utbildningsbidrag för doktorander.

I budgetpropositionen 1982 föreslog regeringen riksdagen att, i avvaktan på nu föreliggande proposition, till utbildningsbidrag för doktorander beräkna ett förslagsanslag av 74 144 000 kr. Med hänvisning till den förordade höjningen av utbildningsbidragen beräknar nu departementschefen sammanlagt 90 432 000 kr. under anslaget Utbildningsbidrag för doktorander.

I motion 1981/82: 2234 yrkande 14 föreslås en höjning av anslaget med 6,6 milj. kr. i förhållande till förslaget i propositionen.

Utskottet anser i likhet med föredragande statsrådet och motionärerna att det är önskvärt med en stegvis utbyggnad av resurserna för forskarut-

bildning. I rådande statsfinansiella läge anser sig utskottet emellertid inte kunna förorda att riksdagen anvisar mera medel än vad regeringen har föreslagit. Riksdagen bör därför avslå motion 1981/82: 2234 yrkande 14.

Utskottet övergår så till förslaget om *doktorandtjänst* och om att ersätta nuvarande amanuens- och assistenttjänster med andra tjänster.

I motion 1981/82: 2234 instämmer motionärerna i föredragande statsrådens bedömning att en reform av studiefinansieringssystemet inom forskarutbildningen inte får innebära att de funktioner raseras som dagens amanuens- och assistenttjänster fyller. Inom teknisk fakultet bör, menar motionärerna, möjlighet ges att behålla det nuvarande systemet med assistenttjänster. UHÄ bör få i uppdrag att redovisa ett system med en sÄrlösning i sådan tid att beslut härom kan fattas, innan omvandlingen av systemet med assistenttjänster inleds År 1983 (yrkande 12). Enligt motion 1981/82: 2220 bör det vara möjligt att på arvodestjänst som assistent förordna Även forskarstuderande med doktorandtjänst (yrkande 14 i denna del).

Utskottet delar den uppfattning som kommer till uttryck i motion 1981/82: 2234 att det finns skÄl att vid en reformering av studiefinansieringssystemet sÄrskilt beakta konsekvenserna för viss del av högskolan. När det gÄller vissa institutioners stÖrre behov av personer som pÅ arvodestjänster som assistent handhar undervisning och fullgÖr andra gÖromÄl pÅ institutionen, utgÄr utskottet frÄn att dessa behov skall tÄckas inom ramen för de i det fÖregÄende nÄmnda 132 milj. kr., vilka motsvarar den nuvarande "tjänstedelen" i amanuens- och assistenttjänsterna. I syfte att tillmÖtesgÄ vissa institutioners stÖrre behov av "assistenttimmar" bÖr i enlighet med förslaget i propositionen dels den nya tjänstetypen amanuens kunna komma i frÄga, dels högskolestyrelsen för avgrÄnsade delar av högskoleenheten kunna fÖreskriva att utbildningsbidrag fÄr utgÄ under fÖrutsÄttning att den forskarstuderande accepterar att fÖrordnas som assistent med viss angiven tjänstgÖringsskyldighet.

Konkurrensen frÄn arbetsmarknaden utanför högskolan om de mest kvalificerade personerna, vilka just har avslutat den grundläggande utbildningen och har att vÄlja mellan att antingen gÄ ut pÅ arbetsmarknaden eller att fortsÄtta sina studier, Är som utskottet ser det mest kÄnnbar inom vissa sektorer av högskolan, t. ex. teknisk fakultet. För att behÄlla forskarbegÄvningarna Är det ÄngelÄget att högskolan kan erbjuda konkurrenskraftiga lÖner.

Utskottet har inhÄmtat att innehav av utbildningsbidrag tillsammans med ett fÖrordnande pÅ halvtid pÅ en arvodestjänst som assistent i nuvarande lÖnelÄge ger en månadslÖn pÅ ca 7 120 kr. (70 % utbildningsbidrag, 50 % assistenttjänst). Detta motsvarar ungefÄrligen lÖnen för en nuvarande assistent i lÖnegrad L 10 (7024 kr./mÄn.). Den senares tjänst innefattar normalt 43 % bidrag för egna studier och 57 % tjänstgÖring pÅ institutionen. Doktorandtjänst skall enligt förslaget i propositionen lÖnemÄssigt ligga i paritet med nuvarande assistenttjänst, dvs. 7024 kr./mÄn. MÖjligheten

enligt förslaget i propositionen att kombinera förordnande på doktorand-tjänst med 20 % arvodestjänst som assistent ger en månadslön på ca 8 430 kr.

Den nuvarande assistentlönen (7 024 kr./mån.) motsvarar ungefär vad t. ex. industrin erbjuder en nybliven civilingenjör. Med den konstruktion av studiefinansieringssystemet som regeringen har föreslagit skulle högskolan i princip kunna erbjuda konkurrenskraftiga löner för dem som ägnar sig åt forskarutbildning. Enligt utskottets uppfattning kan emellertid den begränsning som regeringen föreslagit i högskoleenheternas möjlighet att inrätta doktorandtjänster innebära problem, när det gäller forskarrekyteringen vid exempelvis teknisk fakultet. I vissa lägen framstår alternativet med doktorandtjänst, antingen den är kombinerad med 20 % arvodestjänst som assistent eller ej, såsom mer konkurrenskraftigt än utbildningsbidrag med upp till 50 % arvodestjänst. Utskottet har därför funnit skäl att förorda att någon begränsning i högskoleenheternas möjlighet att inrätta doktorandtjänst inte bör föreskrivas. Utskottet vill samtidigt erinra om att doktorandtjänster skall bekostas med de medel som har anvisats till utbildningsbidrag för doktorander. Detta medför att inrättandet av doktorandtjänster reducerar det totala antalet studiestödsrum. Utskottet förutsätter därför att högskoleenheterna inrättar doktorandtjänster endast i angelägna fall och att de i praktiken kommer att finnas på områden inom högskolan, t. ex. teknisk fakultet, där konkurrensen om de presumtiva forskarstuderandena utifrån är störst.

Med hänvisning till vad utskottet har anfört i det föregående bör riksdagen beträffande inrättande av nya amanuens tjänster och avveckling av nuvarande amanuens- och assistenttjänster med avslag på motion 1981/82: 2234 yrkande 12 i denna del godkänna vad som har förordats i proposition 1981/82: 106.

Utskottet föreslår vidare att riksdagen med anledning av proposition 1981/82: 106 och motion 1981/82: 2234 yrkande 12 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om inrättande av doktorandtjänster.

När det gäller den i motion 1981/82: 2220 förordade möjligheten att på arvodestjänst förordna forskarstuderande med doktorandtjänst (yrkande 14 i denna del) finner utskottet att yrkandet är tillgodosett genom regeringens förslag, varför det avstyrks.

Som framgår av det föregående beräknar regeringen *medel* för 48 doktorandtjänster vid forskningsråd. I propositionen föreslås att 5 605 000 kr. för ändamålet tas upp för budgetåret 1982/83 under ett nytt anslag under nionde huvudtiteln benämnt Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform.

I motion 1981/82: 2234 yrkande 15 föreslås att medel motsvarande ytterligare ca 25 doktorandtjänster, dvs. 3,4 milj. kr., läggs till det av regeringen beräknade beloppet.

Utskottet instämmer med motionärernas uppfattning att det är önskvärt med en utbyggnad av resurserna för forskarutbildningen. Även föredragande statsrådet har enligt utskottets uppfattning gjort sig till tolk för samma uppfattning genom att ange att för budgetåret 1983/84 bör målet vara att bereda utrymme för sammanlagt 100 tjänster. Mot bakgrund av det statsfinansiella läget är utskottet inte nu berett att tillstyrka förslag om medel utöver vad regeringen har beräknat. Utskottet avstyrker därför motion 1981/82: 2234 yrkande 15 i denna del.

Utskottet behandlar i detta sammanhang yrkande 11 i motion 1981/82: 2223. Motionärerna begär förslag om åtgärder i syfte att ge forskare inom högskolan, finansierade med externa medel, anställningstrygghet och samma rätt till sjuk- och föräldraledighet som andra statligt anställda.

Forskare och andra som har anställning inom högskolan äger samma förmåner som övrig statligt anställd forskarpersonal, oavsett med vilka medel anställningen finansieras. Då motionsyrkandet måste anses vara tillgodosett, avstyrks motion 1981/82: 2223 yrkande 11.

14 Organisation och finansiering av viss forskning inom primärvården och socialtjänsten

Försöksverksamhet med forskning och utbildning inom primärvård (öppen hälso- och sjukvård) och angränsande områden av socialvården (socialtjänsten) har bedrivits vid vårdcentralen i Dalby sedan år 1968 och vid de socialmedicinska fältstationerna i Tierp och Vilhelmina sedan år 1970 resp. år 1973.

En interdepartemental arbetsgrupp har avgivit betänkandet (Ds S 1981:26) Primärvård och socialtjänst i förändring – Översyn av forskning, utvecklingsarbete m. m. i Dalby, Tierp och Vilhelmina.

På grundval av förslag av den interdepartementala arbetsgruppen föreslås i proposition 1981/82: 106 att verksamheterna i Dalby, Tierp och Vilhelmina skall inordnas i högskoleorganisationen i form av särskilda enheter för forskning inom primärvården och angränsande områden inom socialtjänsten vilka inrättas vid universitetet i Lund (verksamheten i Dalby), i Uppsala (verksamheten i Tierp) och i Umeå (verksamheten i Vilhelmina).

De särskilda enheterna föreslås lyda direkt under resp. högskolestyrelse men ledas av särskilda styrelser sammansatta av representanter för berörda fakulteter, landstingskommuner och kommuner.

Vidare föreslås att en central samverkansgrupp skall inrättas för de tre aktuella högskoleregionernas fortsatta forsknings- och utvecklingsverksamhet inom primärvård och socialtjänst. Representanter för socialstyrelsen, UHÄ, de båda kommunförbunden samt personalorganisationerna skall beredas möjlighet att medverka i samverkansgruppens arbete.

Det ankommer på regeringen att meddela särskilda föreskrifter för de

särskilda enheterna, att besluta om styrelser m. m. för dessa enheter samt att besluta om inrättande av den centrala samverkansgruppen.

Tjänstorganisationen inom den nuvarande försöksverksamheten föreslås förändrad till tjänster inom högskolan.

Medel, sammanlagt 2 400 000 kr., till kostnaderna för basresurser för de särskilda enheterna budgetåret 1982/83 beräknas under det nya anslaget Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform, varav 1 970 000 kr. avser universitetet i Lund, 280 000 kr. universitetet i Uppsala och 150 000 kr. universitetet i Umeå. Ur anslaget Medicinska forskningsrådet under nionde huvudtiteln skall 520 000 kr. gå till universitetet i Uppsala samt ur anslaget Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet under femte huvudtiteln 540 000 kr. till universitetet i Umeå. I budgetpropositionen för budgetåret 1983/84 avses medel för ändamålet beräknas under anslaget Medicinska fakulteterna såvitt avser universiteten i Lund och Uppsala och under anslaget Samhällsvetenskapliga fakulteterna såvitt avser universitetet i Umeå.

Det förordas vidare i propositionen att tidpunkten för inrättande av en i budgetpropositionen förordad tjänst som professor i socialt arbete vid universitetet i Lund fastställs till den 1 juli 1983. Föredragande statsrådet avser återkomma till denna fråga i samband med budgetpropositionen för budgetåret 1983/84.

Regeringen hemställer att riksdagen godkänner vad som förordats i propositionen i fråga om organisation av försöksverksamheten med viss forskning inom primärvården, finansiering av denna verksamhet samt tidpunkten för inrättande av en tjänst som professor i socialt arbete (hemställan 18).

I motion 1981/82:2232 yrkas att riksdagen skall ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om uppbyggnaden av fältstationen i Vilhelmina (yrkande 2). Motionärerna hänvisar till en utredning som gjorts av en arbetsgrupp med representanter för Vilhelmina kommun, Västerbottens läns landsting, regionstyrelsen i Umeå högskoleregion och högskolan i Östersund. I arbetsgruppens rapport har föreslagits en utökning av personalen vid fältstationen i Vilhelmina. Enligt motionärerna bör principbeslut nu fattas om att fältstationen bör ha den av gruppen föreslagna storleken och att det som föreslås i propositionen skall ses som en första etapp.

Socialutskottet har i sitt yttrande över proposition 1981/82: 106 inget att erinra mot förslaget om inordnande av de tre berörda enheterna i resp. högskola. Socialutskottet anser att skäl talar för en framtida utbyggnad av enheten vid universitetet i Umeå men anser att detta bör prövas i det årliga budgetarbetet för kommande budgetår och avstyrker motion 1981/82: 2232 yrkande 2.

Utbildningsutskottet ansluter sig till socialutskottets bedömning och föreslår att riksdagen avslår motion 1981/82: 2232 yrkande 2.

I motion 1981/82: 2222 yrkas att den centrala samverkansgruppen mellan

de tre berörda högskoleregionerna skall utökas med en representant för Göteborgsregionen. I motionen hänvisas till att uppbyggnaden av fältstationer för forskning och utvecklingsarbete inom framför allt ämnet socialt arbete inletts i Göteborgs högskoleregion. Det är enligt motionärernas mening angeläget att det forsknings- och utvecklingsarbete som pågår inom regionen ges goda möjligheter att utvecklas.

Socialutskottet anför i sitt yttrande SoU 1981/82: 3 y att skäl talar för att den centrala samverkansgruppens verksamhet inte begränsas till frågor om forsknings- och utvecklingsverksamhet inom de tre aktuella högskoleregionerna utan även får avse frågor om sådan verksamhet som bedrivs eller blir aktuell inom de övriga tre högskoleregionerna. Om en sådan vidgning av samverkansgruppens uppgifter kommer till stånd bör enligt socialutskottets mening självfallet även dessa tre senare högskoleregioner bli representerade i samverkansgruppen, vilket bör ges regeringen till känna. Utskottet erinrar om att slutligt ställningstagande till sammansättningen av gruppen ankommer på regeringen.

Utbildningsutskottet har inget att erinra mot att en central samverkansgrupp inrättas för de tre berörda högskoleregionerna på det sätt som förordas i propositionen. Enligt utskottets uppfattning är det – som socialutskottet framhåller – självklart att även övriga högskoleregioner bör representeras i samverkansgruppen om gruppens uppgifter vidgas till att gälla även dessa högskoleregioner. Med hänvisning till det anförda bör motion 1981/82: 2222 enligt utbildningsutskottets uppfattning inte föranle-
da någon riksdagens åtgärd.

Utskottet, som inte heller i övrigt har något att erinra mot förslagen om organisation och finansiering av viss forskning inom primärvården och socialtjänsten, m. m., föreslår att riksdagen godkänner vad som förordats i propositionen och att riksdagen anvisar 2 400 000 kr. under det nya anslaget Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform.

Enligt motion 1981/82: 2071 skall riksdagen ge regeringen till känna att forskningssamarbete mellan de medicinska och samhällsvetenskapliga fakulteterna och primärvården bör främjas. I motion 1981/82: 2220 hemställs om ett uttalande från riksdagen att annan primärvårdsforskning, än den som nu inordnas i högskolan genom förslaget i proposition 1981/82: 106, bör ha god anknytning till högskolan (yrkande 2 i denna del).

Genom den nu tillstyrkta inordningen i högskolan av de tre enheterna för primärvårdsforskning och forskning om socialtjänsten tillgodoses motionärernas önskemål om främjande av primärvårdsforskning. I sammanhanget bör också erinras om att allmänmedicin prioriteras inom hälso- och sjukvården. Med hänvisning härtill har UHÄ i sin långtidsbedömning tagit med två nya professurer i allmänmedicin vid karolinska institutet och universi-

tetet i Umeå. Under avsnittet 4 Övergripande prioriteringar av forskningsområden har utskottet tillstyrkt att forskning inom primärvården skall ingå i ett av de högst prioriterade forskningsområdena, nämligen det som avser problem inom social- och hälsovårdsområdet. Något särskilt uttalande av riksdagen med anledning av motionerna är enligt utskottets uppfattning inte påkallat. Riksdagen bör således avslå motionerna 1981/82: 2071 och 1981/82: 2232 yrkande 2 i denna del.

15 Forskning och utveckling inom försvarssektorn

I detta avsnitt lämnas inledningsvis vissa uppgifter rörande omfattningen av forskning och utveckling inom försvarssektorn. I propositionerna 1981/82: 100 och 1981/82: 102 läggs sålunda fram förslag för budgetåret 1982/83 till ett sammanlagt belopp av ca 1 240 milj. kr. Huvuddelen av detta belopp avser industriellt utvecklingsarbete för ny försvarsmateriel.

Den svenska alliansfria utrikespolitiken, uttalar föredragande statsrådet, måste stödjas av ett allsidigt totalförsvar som kan utvecklas och förändras. För detta är en kompetent och kreativ försvarsforskning ett viktigt instrument. Försvarsforskningens uppgift är att följa och analysera den teknisk-vetenskapliga utvecklingen av försvarsmateriel. Den skall vidare medverka till att beskriva yttre hot och utforma prognoser inom olika områden. Den bör också ge underlag för en bedömning av människors prestationer i kris och krig samt för utformningen av krigssjukvården.

I propositionen berörs närmare den forskning som utförs vid försvarets forskningsanstalt (FOA). FOA är med ca 1 200 anställda varav ca 500 högskoleutbildade, Sveriges största organisation för tillämpad forskning. Försvarskommittén (Fö 1978:02) har framhållit att FOA:s verksamhet under senare tid breddats till att avse områden av intresse också för andra samhällssektorer. Detta har skapat förutsättningar för samarbete med avnämare utanför försvaret. FOA har också i ökande utsträckning sökt kontakt med civil forskning och sökt erhålla civila uppdrag som samtidigt möjliggjort kompetensutveckling av betydelse för försvaret.

FOA har på regeringens uppdrag belyst försvarsforskningens organisatoriska ställning i förhållande till totalförsvarets övriga myndigheter, de säkerhetspolitiska studiernas inriktning samt utvecklingen av kompetens för teknisk-vetenskaplig försvarsforskning. I detta sammanhang föreslår FOA ökad samverkan med högskolan och ökad civil uppdragsverksamhet. En proposition i ärendet kan väntas under år 1982.

Vad som i förevarande avsnitt anförts om forskning och utveckling inom försvarssektorn ger inte anledning till någon erinran från utskottets sida.

Försvarsutskottet har till utbildningsutskottet avgivit yttrande (FöU 1981/82: 4 y) över proposition 1981/82: 106. Utskottet framhåller där att en rationell och långsiktig utveckling av den svenska säkerhetspolitikens olika instrument, liksom en saklig allmän debatt, kräver att det finns en

självständig forskningsverksamhet rörande säkerhetspolitiken. En sådan forskning sker inom försvarssektorn men saknar enligt försvarsutskottet tillräckligt stöd av en långsiktig kunskapsbyggnad inom högskolan.

Försvarsutskottet erinrar vidare om att riksdagen under föregående riksmöte bemyndigade regeringen att inrätta en tjänst som professor i freds- och konfliktforskning vid universitetet i Uppsala (UbU 1980/81: 31, rskr 1980/81:355) samt att föredragande statsrådet i proposition 1981/82: 106 anmäler förslag av UHÄ om inrättande budgetåret 1983/84 av en tjänst som professor i samma ämne vid universitetet i Göteborg. Utskottet konstaterar att ämnet freds- och konfliktforskning har säkerhetspolitisk anknytning och torde vara på väg att få en fastare organisation inom högskolan. Enligt utskottet är det dock önskvärt att man också inom andra samhällsvetenskapliga ämnen bedriver verksamhet som medför långsiktig kunskapsuppbyggnad på det säkerhetspolitiska området.

Utbildningsmoment och forskning med anknytning till säkerhetspolitiska frågor kan, såsom utbildningsutskottet ser det, tänkas bedömas som angelägna inslag inom flera olika ämnen av samhällsvetenskaplig karaktär. Det bör enligt utskottets mening ankomma på vederbörande högskoleorgan att ta ställning till behovet av utbildnings- och forskningsverksamhet med sådan inriktning.

Utskottet behandlar nu motion 1981/82: 2223 (yrkande 2 b) vari hemställs att riksdagen hos regeringen anholder att riktlinjerna för svensk forskningspolitik omformuleras så att militärforskningens ledande roll i nuvarande forsknings- och utvecklingsarbete bryts. Enligt motionärerna borde en överflyttning av de militära forskningsanslagen till den civila sektorn ligga i linje med den fredliga och mot nedrustning inriktade politik som Sverige säger sig vilja företräda.

Utskottet ställer sig bakom föredragande statsrådets uttalande (s. 159) att den svenska alliansfria utrikespolitiken måste stödjas av ett allsidigt totalförsvar och att en kompetent och kreativ försvarsforskning är ett viktigt instrument för ett sådant försvar. Härtill kan fogas att FOA, enligt vad som framgår av proposition 1981/82: 106, i ökande utsträckning sökt kontakt med civil forskning och sökt erhålla civila uppdrag. Att denna inriktning samtidigt möjliggör kompetensutveckling av betydelse för försvaret ser utskottet, mot bakgrunden av sin uppfattning om behovet av en kvalificerad försvarsforskning, enbart som något positivt i sammanhanget. Huvuddelen av resurserna för forskning och utveckling inom försvarssektorn avser dock industriellt utvecklingsarbete för ny försvarsmateriel. Satsningen på sådan verksamhet är därmed i hög grad kopplad till frågor om det svenska försvarets utrustningsstandard och effektivitet. Dessa frågor behandlar riksdagen i samband med ställningstagandet till proposition 1981/82: 102 om säkerhets- och försvarspolitik samt totalförsvarets fortsatta utveckling. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1981/82: 2223 yrkande 2 b.

16 Basresurser för energiforskning m.m.

Av föredragande statsrådets redogörelse i förevarande avsnitt framgår att huvuddelen av statens direkta stöd till energiforskning sedan år 1975 lämnas inom ett sammanhållet program, Huvudprogram Energiforskning. Till programmet har under budgetåren 1975/76–1980/81 anvisats ca 1 200 milj. kr. Som ekonomisk ram för treårsperioden 1981/82–1983/84 har angetts 1 400 milj. kr. Under nämnda period skall enligt fastställda mål särskilt omfattande insatser göras inom områden såsom energianvändning i industriella processer, solvärmeteknik, värmelagring, värmepumpar, inhemska bränslen, bränsleförädling och vindenergi.

Beslut om forskningsstöd fattas fortlöpande under budgetåret av de programansvariga organen som härutöver kan göra åtaganden för ytterligare tre budgetår därefter.

I proposition 1980/81: 90 om riktlinjer för energipolitiken har chefen för industridepartementet uttalat att en viktig förutsättning för att satsningarna inom huvudprogrammet skall bli effektiva är att kunskaps- och kompetensbasen inom främst landets högskoleenheter tas till vara och vidareutvecklas.

Delegationen för energiforskning (DFE) har på regeringens uppdrag undersökt behovet av åtgärder för att säkerställa den långsiktiga kunskaps- och kompetensuppbyggnaden inom högskolan på det energitekniska området. Därvid har DFE funnit att högskolan fått ca 22 procent av de medel som anvisats till energiforskningsprogrammet budgetåren 1978/79–1980/81. Av de tekniska fakulteternas och lantbruksuniversitetets totala medel för forskning svarar energiforskningsprogrammet för 7–8 procent.

DFE redovisar vissa förslag till åtgärder för att underlätta högskolans långsiktiga kompetensuppbyggnad och lösa dess basresursproblem. Enligt ett av förslagen bör de programansvariga organen få ge upp till fyraåriga anslag, grundade på ramavtal med högskolan. Detta krav kommer att tillgodoses om riksdagen godkänner ett i proposition 1981/82: 100 bilaga 17 framlagt förslag om att de berörda organen skall få göra åtaganden för fyra i stället för som nu tre år efter det aktuella budgetåret. Ett annat av DFE:s förslag innebär att högskolorna bör få inrätta arvodestjänster för fyra år. Beträffande detta förslag erinrar föredragande statsrådet om vad han förordat under avsnittet Forskningssamverkan, nämligen att tidsbegränsade tjänster på tidsbegränsade projekt skall kunna inrättas inom högskolan på medel som de programansvariga organen ställer till förfogande. Slutligen nämner föredragande statsrådet att regeringen i februari 1982 beslutat anvisa medel för inrättande av ett antal högre forskartjänster med direkt anknytning till långsiktigt viktiga energiforskningsområden, huvudsakligen i överensstämmelse med ett tredje förslag från DFE.

Avslutningsvis betonar föredragande statsrådet att de programansvariga organen inom energiforskningsområdet, liksom andra sektorsorgan, skall

ha det fulla programansvaret och det finansiella ansvaret för sin verksamhet, inklusive den långsiktiga kompetensuppbyggnaden. I detta sammanhang framhåller han betydelsen av löpande kontakter och samverkan mellan programorganen och högskolorna i syfte att klargöra mål och resursanspråk.

I motion 1981/82: 770 hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtgärder för att utveckla en svensk gasteknologi. Enligt motionärerna bör man inför introduktionen av naturgas i Sverige främja ett gasteknologiskt utvecklingsprogram vid Lunds universitets tekniska fakultet. Motionärerna önskar också erforderliga resurser för en planerad utbildning på naturgasområdet i anslutning till det s. k. Sydgasprojektet.

Näringsutskottet har kommenterat motion 1981/82: 770 i sitt yttrande till utbildningsutskottet (NU 1981/82: 9 y). Därav framgår att näringsutskottet under förra riksmötet avstyrkte och riksdagen avtog en likartad motion (NU 1980/81: 60 s. 125 f., rskr 1980/81: 381). Därvid erinrade utskottet om att bland riktlinjerna för energiforskningsprogrammet ingår att statens stöd bör sättas in på områden där det inte finns naturliga beställare eller där det i något avseende saknas naturliga resurser. Insatser för transport och användning av naturgas – vilket motionärerna förmodades avse med begreppet gasteknologi – ingår inte i energiforskningsprogrammet, framhöll utskottet. Däremot lämnar staten ett betydande stöd till teknik för förgasning av inhemska bränsleråvaror, vilket kom bl. a. den tekniska fakulteten i Lund till godo. Näringsutskottet vitsordar allmänt betydelsen av sådan verksamhet som motionärerna pläderar för men finner alltså inte skäl för någon framställning från riksdagen till regeringen på grundval av vad motionärerna har anförts. Avslutningsvis erinrar utskottet om att ett snarligt motionsyrkande kommer att behandlas i betänkandet NU 1981/82: 30.

Utbildningsutskottet finner för sin del inget skäl att inta någon annan ståndpunkt än den näringsutskottet redovisat och föreslår med hänvisning härtill att riksdagen avslår motion 1981/82: 770.

Enligt motion 1981/82: 2232 (yrkande 3) krävs forsknings- och utvecklingsinsatser rörande torvbrytning och torvanvändning. Inom ramen för energiforskningsprogrammet bör, anser motionärerna, ett torvforskningscentrum, förlagt delvis till Umeå och delvis till Luleå, byggas upp.

Av näringsutskottets kommentar till motionen (NU 1981/82: 9 y) framgår att torvforskning ingår som ett viktigt led i energiforskningsprogrammet. Utskottet, som i betänkande NU 1981/82: 30 kommer att behandla ett par andra motionsyrkanden rörande torvforskning, kan emellertid inte stödja förslaget att riksdagen nu skall ta ställning för inrättandet av ett särskilt torvforskningscentrum med viss angiven förläggning.

Utbildningsutskottet delar näringsutskottets bedömning och föreslår med hänvisning härtill att riksdagen avslår motion 1981/82: 2232 yrkande 3.

17 Jämställdhetsforskning

I bilaga C till proposition 1981/82: 106, punkten 5, redogör statsrådet Andersson för vissa frågor med anknytning till jämställdhetsforskning. Redovisningen avser främst jämställdhetsforskning i egentlig bemärkelse, dvs. forskning där jämställdhetsaspekterna ställs i centrum för forskningen.

Statsrådet redovisar i sammanhanget vilka myndigheter och andra organ som är engagerade i forsknings- och utvecklingsverksamhet rörande jämställdhet. Exempelvis har jämställdhetskommittén (Ju 1976: 08) enligt propositionen tagit initiativ till ett antal projekt i gränslandet mellan utredning och forskning på området. Vidare har ett antal projekt initierats, finansierats och bedrivits inom arbetslivscentrums ram. Också arbetarskyddsfonden stödjer forskningsprojekt rörande jämställdhetsfrågor. Riksbankens jubileumsfond ger ett omfattande stöd till jämställdhetsforskning och har inrättat en särskild s. k. områdesgrupp för sådan forskning. Området har prioriterats under perioden 1979–1982. Jämställdhetsforskningen inom högskolan föreslås i proposition 1981/82: 100 bilaga 12 få ökade medel under anslaget till samhällsvetenskapliga fakulteterna. Där föreslås också att en professur i kvinnohistoria inrättas vid universitetet i Göteborg. Jämställdhetsforskning finansieras också av humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) som har en särskild programkommitté för området.

Jämställdhetsarbetet, uttalar föredragande statsrådet, har hittills varit inriktat främst mot att åstadkomma formell jämställdhet. Emellertid har ambitionerna alltmer kommit att koncentreras på frågor om reell jämställdhet. Härvidlag uppstår dock nya problem samtidigt som gamla problem får nya dimensioner. Sålunda har kvinnorna exempelvis vid sitt inträde på arbetsmarknaden i hög grad sökt sig till traditionella kvinnoyrken vilket lett till att könssegregationen på arbetsmarknaden nu är större än någonsin. Enligt föredragande statsrådet krävs i hög grad forskningsinsatser för att klarlägga hur detta problem skall lösas. Ett annat område där behov av forskning föreligger gäller den ökande förekomsten av deltidsarbete som sällan ger det ekonomiska oberoende som är en grundförutsättning för jämställdhet.

Statsrådet anmäler att hon nyligen tillsatt en arbetsgrupp inom departementet vilken skall se över hur resurserna för jämställdhetsarbetet inom departementets ansvarsområde skall disponeras för att bäst svara mot de mest angelägna behoven. Hon tar också upp frågan om den låga andelen kvinnliga forskare. Medan hälften av de studerande inom grundutbildningen är kvinnor, är endast var fjärde forskarstuderande kvinna. Enligt statsrådet planerar jämställdhetskommittén att utreda möjligheterna att öka andelen kvinnliga forskare.

Riksdagen bereds tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet anfört rörande jämställdhetsforskning. Utskottet, som inte funnit anledning till

uttalande i ärendet, föreslår att riksdagen lägger propositionen i denna del till handlingarna.

Utskottet övergår nu till att behandla ett antal motionsyrkanden med anknytning till jämställdhetsforskning eller jämställdhetsfrågor i övrigt.

Enligt motionerna 1981/82: 1005 och 1981/82: 2223 (yrkande 12 i denna del) bör riksdagen hos regeringen hemställa om åtgärder för att stimulera kvinnoforskning. I motiveringen uttalas att kvinnoforskningen bör prioriteras inom forskningsråden, framför allt inom HSFR. Vidare bör åtgärder vidtas för att forskning och undervisning om kvinnofrågor skall integreras inom varje ämne, exempelvis genom att särskilda tjänster, s. k. enhetstjänster, inrättas med både undervisnings- och forskningsskyldighet. Åtgärder bör också vidtas för att öka andelen kvinnor i ledande organ för forskningsplanering, forskningsprioritering och anslagsfördelning.

Som framgått av ovan refererade avsnitt om jämställdhetsforskning i proposition 1981/82: 106 sker redan nu inte obetydliga satsningar på jämställdhetsforskning. Aktiva på detta område är bl. a. HSFR och Riksbankens jubileumsfond. Såsom också nämns i forskningspropositionen föreslås i årets budgetproposition en ytterligare förstärkning på området. Sålunda föreslås under anslaget till humanistiska fakulteterna att en tjänst som professor i kvinnohistoria inrättas den 1 juli 1982 vid universitetet i Göteborg. Vidare föreslås under anslaget till samhällsvetenskapliga fakulteterna ytterligare medel – 127 000 kr. – för uppbyggnad av basorganisationen för jämställdhetsforskning vid universiteten. Dessa förslag har utskottet tillstyrkt och riksdagen godtagit (UbU 1981/82: 26, rskr 1981/82: 334). Beträffande motionärernas tanke på att inrätta särskilda enhetstjänster kan utskottet inte tillstyrka att högskolans tjänsteorganisation bestäms utifrån ett så begränsat perspektiv. Denna fråga måste bedömas i ett vidare sammanhang. Vad beträffar motionärernas krav på åtgärder för att öka andelen kvinnor i olika forskningsorgan och ett yrkande av samma innebörd i motion 1981/82: 776 (yrkande 7) vill utskottet erinra om en bestämmelse i 5 § förordningen (1980: 540) om jämställdhet mellan kvinnor och män i statlig anställning, m. m. Bestämmelsen innebär att en myndighet, när den skall lämna någon ett uppdrag eller föreslå någon till ett uppdrag, skall anstränga sig för att kunna välja mellan personer av båda könen samt inom ramen för sedvanliga urvalsgrunder söka se till att det sker en ökning av andelen personer av det kön som är underrepresenterat i fråga om uppdrag av liknande slag inom myndighetens verksamhetsområde. Det åligger statens arbetsmarknadsnämnd (SAMN) att följa och utvärdera tillämpningen av jämställdhetsförordningen i bl. a. denna del. Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna 1981/82: 776 yrkande 7, 1981/82: 1005 och 1981/82: 2223 yrkande 12 i denna del.

Enligt motion 1981/82: 776 (yrkande 6) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen har anförts om tillsättning av

tjänst vid lika formella meriter avseende underrepresenterat kön. Motionärerna anser att fördelningen av arbetsuppgifter mellan kvinnor och män inom högskolan tenderar att återskapa en könsmässigt snedfördelad yrkeshierarki såväl inom högskolan som i samhället i övrigt. Beträffande högskolan är det enligt motionärerna av strategisk betydelse att den könsmässiga snedrekryteringen till lägre tjänster som assistent, amanuens och forskningsassistent bryts, eftersom dessa tjänster är nyckeltjänster vid rekrytering och meritering av forskare.

Vid tillsättning av statlig tjänst skall enligt 11 kap. 9§ andra stycket regeringsformen (RF) avseende fästas endast vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet. Såsom framgår av ett uttalande av statsrådet Johansson i proposition 1981/82: 100 bilaga 3 Gemensamma frågor har regeringens strävan att åstadkomma ökad jämställdhet bl. a. kommit till uttryck i ett antal besvärssärenden som avsett tillsättning av statliga tjänster. Enligt statsrådet har jämställdhetsaspekten där betraktats som en av flera sakliga grunder enligt RF. Utskottet vill i sammanhanget också hänvisa till lagen (1979: 1118) om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet, som förbjuder könsdiskriminering i arbetslivet och ålägger arbetsgivare att vidta aktiva åtgärder för att främja en jämn könsmässig fördelning på arbetsplatsen, samt till förordningen (1980: 540) om jämställdhet mellan kvinnor och män i statlig anställning, m. m., med vissa föreskrifter om statliga myndigheters skyldighet att vidta aktiva jämställdhetsåtgärder.

Mot bakgrund av vad som redovisats föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1981/82: 776 yrkande 6.

Enligt motion 1981/82: 420 bör en rådgivande nämnd för tjänstetillsättningsärenden inrättas vid UHÄ. Nämnden, som föreslås bestå av två kvinnliga forskare och en arbetsrättsligt specialiserad jurist, skall kopplas in vid tjänstetillsättningsärenden där jämställdhetsaspekten blir aktuell. Nämnden, anser motionärerna, bör kunna bidra till att kvinnliga forskare känner större rättssäkerhet i samband med tjänstetillsättningar.

Utskottet vill med anledning av motionen erinra om att alla myndigheter fattar beslut i tjänstetillsättningsärenden. Utskottet kan inte se något skäl för att det vid UHÄ skulle finnas ett särskilt behov av ett organ av det slag motionärerna efterlyser. Motion 1981/82: 420 bör därför avslås av riksdagen.

I motion 1981/82: 776 (yrkande 5) aktualiseras frågan om UHÄ:s benämning av professurer med hänsyn till jämställdhetsaspekten. Enligt motionärerna bör UHÄ härvid ta hänsyn till behovet av kunskap om kvinnors historia, speciella villkor och erfarenheter. Som motionärerna ser det bör exempelvis UHÄ, när en ny professur i litteratur inrättas, kunna ändra benämningen till litteraturhistoria med särskild inriktning på kvinnornas litteraturhistoria.

För nya eller ledigblivna professurer fastställs ämnets innehåll och benämning av regeringen efter förslag av UHÄ och de lokala högskolemyndigheterna. Dessa frågor anmäls för riksdagen. Frågor om professurers

benämning måste bedömas från fall till fall varvid hänsyn måste tas till dels angelägenheten av den forskning som professuren inriktas mot, dels om kompetenta forskare finns inom inriktningen. I proposition 1981/82: 106 anges att jämställdhetsaspekten bör ges hög prioritet i all forskning (s. 46–47). Utskottet instämmer i detta uttalande. Härutöver har utskottet tillstyrkt förslaget i propositionen om att jämställdhetsforskning skall hänföras till den andra prioriteringsgruppen. Härigenom bör motionärernas allmänna viljeinriktning i vad gäller tillgodoseende av jämställdhetsaspekter i forskningen kunna tillgodoses. Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1981/82: 776 yrkande 5.

18 Lokaler och utrustning för forskning

I avsnittet Lokaler och utrustning för forskningssamverkan (s. 71–73) säger sig föredragande statsrådet dela den av FOSAM framförda uppfattningen att bristande lokaltillgång kan begränsa möjligheterna att bedriva externfinansierad forskning. Men av det faktum att högskolorna utarbetat färdiga lokalprogram till en sammanlagd kostnad av mellan 2 000 och 2 500 milj. kr. följer enligt statsrådet inte att dessa program är ett bra mått på det reella lokalbehovet. Totalkostnaden bör i stället ses som ett samlat uttryck för högskoleenheternas ambitionsnivå.

Statsrådet erinrar om den nya lokalplaneringsordning som infördes genom beslut vid 1978/79 års riksmöte (prop. 1978/79: 92, UbU 1978/79: 29, rskr 1978/79: 265) och som innebär att högskoleenheterna har fått ett ökat ansvar för verksamheten. Lokalplaneringen bör därmed enligt statsrådet kunna knytas fastare till planeringen av övrig verksamhet och därmed grundas på mer realistiska förutsättningar. För att högskolornas planering skall underlättas har regeringen begärt underlag från byggnadsstyrelsen för den långsiktiga planeringen under den kommande tioårsperioden. De i beslutet angivna riktningarna för byggnadsinvesteringar under nämnda period bör ge en realistisk grund för investeringsplaneringen och en koncentration på de mest angelägna behoven.

Statsrådet anser liksom FOSAM att det är angeläget att vid lokalplaneringen också bedöma utrymmesbehovet för externfinansierad forskning. Samtidigt framhåller han behovet av en restriktiv prövning. En huvuduppgift för enheterna bör vara att åstadkomma ett effektivt utnyttjande av befintliga lokalresurser. Statsrådet erinrar om det beredningsarbete som pågår inom regeringskansliet i detta syfte. Till grund för arbetet ligger en av byggnadsstyrelsen genomförd utredning om lokalkostnaderna i myndigheternas budget (1981-06-16). Utredningens förslag, som översiktligt redovisats i proposition 1981/82: 100 bilaga 12 (s. 640), syftar bl. a. till att öka myndigheternas kostnadsmedvetande i lokalfrågor. Förslaget innebär i princip att alla resursslag, inklusive lokalkostnader, skall bli utbytbara på myndighetsnivå och att myndigheterna skall ges större möjligheter att påverka sitt lokalinnehav. Utredningen konstaterar att vissa skillnader

föreligger mellan högskolan och den civila statsförvaltningen i övrigt i berört hänseende men att dessa skillnader inte torde vara av den art att inte utredningens generella förslag skulle kunna tillämpas också på högskolan. Anslaget Lokalkostnader m. m. vid högskoleenheterna bör därför, sedan återstående problem fått sin lösning, fördelas på högskolans verksamhetsanslag. Det beredningsarbete som nu pågår inom regeringskansliet syftar bl. a. till att lösa vissa anslagstekniska frågor samt att utveckla en teknik att bestämma och värdera reella lokalbesparingar. Beredningen skall också, vilket framgår av föredragande statsrådets redovisning i proposition 1981/82: 106, pröva ett av UHÅ framlagt förslag rörande möjligheterna till förhyrning av lokaler för viss externfinansierad forskning.

Enligt motion 1981/82: 2234 (yrkande 6) bör högskolan få resurser för lokaler för forskning inom forskningsramarna och ges större handlingsutrymme inom den totala resursramen för forskning. Motionärerna anser vidare att frågan om forskningens lokalbehov också bör ses mot bakgrunden av behovet att stimulera byggnadsverksamheten i landet.

Utskottet erinrar om att den reform avseende lokal- och utrustningsplaneringen vid de statliga högskoleenheterna som beslutades vid 1978/79 års riksmöte innebär att högskoleenheterna har huvudansvaret för denna planering på såväl kort som lång sikt. Den nya planeringsordningen, som översiktligt har redovisats i utskottets betänkande UbU 1981/82: 31, inleds således på lokal nivå men innebär inte att högskoleenheterna har rätt att fatta beslut t. ex. om och till vilken kostnad en investeringsåtgärd skall vidtas. Sådana frågor avgörs fortfarande av regering och riksdag. Även om utskottet i princip anser det angeläget att frågor rörande lokalförsörjning så långt möjligt delegeras till högskoleenheterna finner utskottet att beslut i fråga om genomförande av byggnadsåtgärder, bl. a. med hänsyn till de statsfinansiella konsekvenserna, fortfarande bör avgöras på statsmaktsnivå. Dessutom bör ytterligare erfarenheter av det nya planeringssystemet vinnas innan ytterligare reformer övervägs. Vad gäller frågan om utnyttjandet av befintliga lokaler och frågan om förhyrning av lokaler för viss externfinansierad forskning pågår, som framgått av redovisningen ovan, ett beredningsarbete med sikte på vad motionärerna efterlyser, nämligen att öka högskoleenheternas inflytande. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1981/82: 2234 yrkande 6.

19 Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform

Under ett nytt reservationsanslag benämnt Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform beräknas medel för i propositionen föreslagna ändamål, nämligen 5 605 000 kr. för doktorandtjänster, 1 000 000 kr. för forskningsinformation, 500 000 kr. för kontakter forskare – avnämare, 1 000 000 kr. för verksamhet med kontaktforskare, 500 000 kr.

för FoU-statistik, 125 000 kr. för undersökning av behovet av statistik över forskarstuderande samt 2 400 000 kr. för särskilda enheter för forskning inom primärvården och angränsande områden. Vidare beräknas 1 322 000 kr. till regeringens disposition avsedda för vissa åtgärder inom forskningsområdet.

Utskottet har i det föregående under avsnitten 8 Forskningssamverkan, 10 Forskningsinformation, 13 Studiefinansiering inom forskarutbildningen samt 14 Organisation och finansiering av viss forskning inom primärvården och socialtjänsten tillstyrkt att medel anvisas i enlighet med förslaget i propositionen och avstyrkt motionerna 1981/82: 2223 yrkande 14 om ytterligare 3 milj. kr. till viss forskningsinformation samt 1981/82: 2234 yrkande 15 om ytterligare 3,7 milj. kr. till kontaktforskarverksamhet samt ytterligare 3,4 milj. kr. till doktorandtjänster. Utskottet tillstyrker nu att riksdagen anvisar även de beräknade 1 322 000 kr. till regeringens disposition och föreslår att anslaget förs upp med sammanlagt 12 462 000 kr. på riksstaten.

Under avsnittet 13 Studiefinansieringen inom forskarutbildningen har utskottet behandlat anslaget Utbildningsbidrag för doktorander för budgetåret 1982/83.

20 Hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen beträffande en ny demokratiskt inriktad forskningspolitik avslår motion 1981/82: 2223 yrkande 5,
2. att riksdagen beträffande utredning om inrättande av tjänst som professor med anledning av proposition 1981/82: 106 samt motionerna 1981/82: 2203 och 1981/82: 2234 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
3. att riksdagen beträffande fleråriga medelsramar för forskningsråden inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 106,
4. att riksdagen beträffande fleråriga medelsramar för forskningsråd utanför utbildningsdepartementets verksamhetsområde avslår motion 1981/82: 2223 yrkande 7,
5. att riksdagen beträffande ett system med fleråriga medelsramar för utbildning och forskning inom högskolan avslår motion 1981/82: 2220 yrkande 1,
6. att riksdagen lägger till handlingarna vad som i proposition 1981/82: 106 anmälts om den beräknade ekonomiska ramen för forskningsverksamhet för budgetåret 1983/84,
7. att riksdagen beträffande utvärdering av forskning godkänner vad som förordats i proposition 1981/82: 106,

8. att riksdagen beträffande ökad kunskap om ekonomisk administration, distribution och marknadsföring avslår motion 1981/82: 2234 yrkande 2 i denna del,
9. att riksdagen beträffande prioritering av området epidemiologi med anledning av proposition 1981/82: 106 och motion 1981/82: 2234 yrkande 2 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
10. att riksdagen beträffande omvårdnadsforskning avslår motionerna 1981/82: 992 och 1981/82: 2221,
11. att riksdagen beträffande freds- och konfliktforskning avslår motion 1981/82: 2223 yrkande 1 i denna del,
12. att riksdagen beträffande ytterligare preciseringar av forskningsområdet den offentliga sektorn avslår motion 1981/82: 2223 yrkande 1 i denna del,
13. att riksdagen beträffande arbetslöshetsforskning avslår motion 1981/82: 2223 yrkande 1 i denna del och yrkande 13,
14. att riksdagen beträffande jämställdhetsforskning avslår motion 1981/82: 2220 yrkande 2 i denna del och 1981/82: 2223 yrkande 12 i denna del,
15. att riksdagen beträffande övergripande prioriteringar i övrigt godkänner vad som förordats i proposition 1981/82: 106,
16. att riksdagen beträffande ansvar för prioriterad forskning godkänner vad som förordats i proposition 1981/82: 106,
17. att riksdagen beträffande fasta resurser för forskning och utbildning i vissa språk avslår motion 1981/82: 2220 yrkande 3,
18. att riksdagen beträffande öststatsforskning med anledning av motion 1981/82: 173 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
19. att riksdagen beträffande program för forskning och utveckling inom data- och elektronikområdet avslår motion 1981/82: 2408 yrkande 11,
20. att riksdagen beträffande riktlinjer för den fortsatta långsiktiga planeringen av forskningen inom resp. fakultetsområde godkänner vad som förordats i proposition 1981/82: 106,
21. att riksdagen beträffande regionalisering av forskning avslår motion 1981/82: 2220 yrkande 4 i denna del,
22. att riksdagen beträffande resurser för forskning inom Umeå högskoleregion avslår motion 1981/82: 2232 yrkande 1,
23. att riksdagen beträffande resurser för forsknings- och utvecklingsarbete rörande turismsektorn vid högskolan i Östersund m. m. avslår motion 1981/82: 2102 yrkande 1,
24. att riksdagen beträffande nya uppgifter för regionstyrelserna avslår motion 1981/82: 2234 yrkande 3,

25. att riksdagen beträffande fasta basresurser till landstingskommunal forsknings- och utvecklingsverksamhet i Jönköping avslår motion 1981/82: 1812,
26. att riksdagen beträffande riktlinjer för finansiering och utnyttjande av dyrbar vetenskaplig utrustning godkänner vad som förordats i proposition 1981/82: 106,
27. att riksdagen beträffande boskillnad mellan statens och privatföretagens forskningsorganisation m.m. avslår motion 1981/82: 2223 yrkande 2 a,
28. att riksdagen beträffande författningsmässig reglering av de statliga myndigheternas prövning av lämpligt forskningsutförande organ avslår motion 1981/82: 2220 yrkande 5 i denna del,
29. att riksdagen beträffande riktlinjer för sektorsforskningen i vad avser programansvar och finansiellt ansvar samt riktlinjer för sektorsorganen och högskolan i vad avser samverkan om och planering av forskning med avslag på motionerna 1981/82: 2069 yrkande 6 och 1981/82:2220 yrkande 5 i denna del godkänner vad som förordats i proposition 1981/82: 106,
30. att riksdagen beträffande principer för kostnadstäckning och kostnadsfördelning vid uppdragsverksamhet godkänner vad som förordats i proposition 1981/82: 106,
31. att riksdagen beträffande uttalande om behovet av viss forskningssamverkan vid universitetet i Lund avslår motion 1981/82: 1134 yrkande 1,
32. att riksdagen beträffande förbud mot privat uppdragsforskning för forskare i statlig tjänst avslår motion 1981/82: 2223 yrkande 2 c,
33. att riksdagen beträffande tjänster som adjungerad professor godkänner vad som förordats i proposition 1981/82: 106,
34. att riksdagen beträffande adjungerade forskare avslår motion 1981/82: 2234 yrkande 4,
35. att riksdagen beträffande förslag om kommuners och organisationers forskningssamverkan avslår motion 1981/82: 2223 yrkandena 9 och 10,
36. att riksdagen beträffande kontaktforskarverksamhet med avslag på motion 1981/82: 2234 yrkande 5 godkänner vad som förordats i proposition 1981/82: 106,
37. att riksdagen beträffande uttalande om avtal för kontaktforskarverksamheten avslår motion 1981/82: 2220 yrkande 5 i denna del,
38. att riksdagen beträffande forskningsrådets övergång till s. k. definitiva anslag avslår motion 1981/82: 2223 yrkande 6,
39. att riksdagen beträffande ett system med täckningsanslag för forskningsråden avslår motion 1981/82: 2234 yrkande 7,

40. att riksdagen beträffande riktlinjer för inrättande av forskartjänster vid forskningsråd med avslag på motion 1981/82: 2234 yrkande 9 godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 106,
41. att riksdagen beträffande förordnandetiden för huvudsekreterare i forskningsråd med anledning av proposition 1981/82: 106 och motion 1981/82: 2234 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,
42. att riksdagen beträffande ansvar för och utbyggnad av statistik över forsknings- och utvecklingsarbete godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 106,
43. att riksdagen beträffande uttalande om statistik över forskningsresurserna på institutionsnivå avslår motion 1981/82: 2234 yrkande 10,
44. att riksdagen beträffande direktövergång från gymnasieskolan till högskolan avslår motionerna 1981/82: 2069 yrkande 2 och 1981/82: 2220 yrkande 6,
45. att riksdagen beträffande fördjupningsstudier och självständigt arbete inom den grundläggande högskoleutbildningen avslår motionerna 1981/82: 2069 yrkande 3 samt 1981/82: 2220 yrkandena 7 och 8,
46. att riksdagen beträffande återinförande av filosofie kandidatexamen avslår motion 1981/82: 2069 yrkande 4,
47. att riksdagen beträffande former för lektorsutbildning som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
48. att riksdagen beträffande ändring av reglerna för allmän och särskild behörighet för forskarutbildning avslår motion 1981/82: 2220 yrkande 9,
49. att riksdagen beträffande lämplighetsbedömning för antagning till forskarutbildning med avslag på motionerna 1981/82: 2223 yrkande 3 och 1981/82: 2233 godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 106,
50. att riksdagen beträffande handledning av forskarstuderande avslår motion 1981/82: 2220 yrkande 10,
51. att riksdagen beträffande mellanexamen avslår motionerna 1981/82: 2069 yrkande 5 och 1981/82: 2220 yrkande 12,
52. att riksdagen beträffande omdömen om doktorsavhandlingar m. m. med anledning av proposition 1981/82: 106 och motionerna 1981/82: 2223 yrkande 4 och 1981/82: 2234 yrkande 11 samt med avslag på motion 1981/82: 2220 yrkande 11 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,
53. att riksdagen beträffande tillgodoräknande av doktorsexamen i förtjänsthänseende med avslag på motion 1981/82: 2220 yrkande 15 i denna del lägger till handlingarna vad som har anförts i proposition 1981/82: 106,

54. att riksdagen beträffande ledigkungörande av lektorstjänster med anledning av motion 1981/82: 2220 yrkande 15 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,
55. att riksdagen beträffande ytterligare medel till de konstnärliga högskolorna avslår motion 1981/82: 2223 yrkande 8,
56. att riksdagen beträffande sociala förmåner m. m. för innehavare av utbildningsbidrag för doktorander avslår motionerna 1981/82: 2220 yrkande 13 och 1981/82: 2234 yrkande 13,
57. att riksdagen beträffande åldersgräns för innehav av utbildningsbidrag för doktorander med anledning av proposition 1981/82: 106 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,
58. att riksdagen beträffande koppling mellan innehav av utbildningsbidrag och arvodestjänst som assistent med avslag på motion 1981/82: 2220 yrkande 14 i denna del godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 106,
59. att riksdagen i övrigt godkänner vad som i proposition 1981/82: 106 har förordats om utbildningsbidrag för doktorander,
60. att riksdagen med bifall till proposition 1981/82: 106 och med avslag på motion 1981/82: 2234 yrkande 14 till *Utbildningsbidrag för doktorander* för budgetåret 1982/83 under nionde huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 90 432 000 kr.,
61. att riksdagen beträffande inrättande av nya amanuens tjänster och avveckling av nuvarande amanuens- och assistenttjänster med avslag på motion 1981/82: 2234 yrkande 12 i denna del godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 106,
62. att riksdagen beträffande inrättandet av doktorandtjänster med anledning av proposition 1981/82: 106 och motion 1981/82: 2234 yrkande 12 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,
63. att riksdagen beträffande förordnande på viss arvodestjänst avslår motion 1981/82: 2220 yrkande 14 i denna del,
64. att riksdagen beträffande ytterligare medel till doktorandtjänster avslår motion 1981/82: 2234 yrkande 15 i denna del,
65. att riksdagen beträffande anställningstrygghet m. m. för vissa forskare inom högskolan avslår motion 1981/82: 2223 yrkande 11,
66. att riksdagen beträffande uttalande om utbyggnad av fältstationen i Vilhelmina avslår motion 1981/82: 2232 yrkande 2,
67. att riksdagen beträffande organisation av försöksverksamheten med viss forskning inom primärvården samt finansiering av denna verksamhet med avslag på motion 1981/82: 2222 godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 106,
68. att riksdagen beträffande tidpunkten för inrättande av en tjänst som professor i socialt arbete godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 106.

69. att riksdagen beträffande uttalande om primärvårdsforskning m. m. avslår motionerna 1981/82: 2071 och 1981/82: 2220 yrkande 2 i denna del.
70. att riksdagen beträffande forskning inom försvarssektorn avslår motion 1981/82: 2223 yrkande 2 b.
71. att riksdagen beträffande åtgärder för att utveckla en svensk gasteknologi avslår motion 1981/82: 770.
72. att riksdagen beträffande inrättandet av ett torvforskningscentrum i Umeå och Luleå avslår motion 1981/82: 2232 yrkande 3.
73. att riksdagen lägger till handlingarna vad som i proposition 1981/82: 106 har anmälts om jämställdhetsforskningen.
74. att riksdagen beträffande åtgärder för att stimulera kvinnoforskning m. m. avslår motionerna 1981/82: 776 yrkande 7, 1981/82: 1005 och 1981/82: 2223 yrkande 12 i denna del.
75. att riksdagen beträffande regler för tillsättning av tjänster med hänsyn till jämställdhetsaspekten avslår motion 1981/82: 776 yrkande 6.
76. att riksdagen beträffande inrättande vid universitets- och högskoleämbetet av en rådgivande nämnd för tjänstetillsättningsärenden avslår motion 1981/82: 420.
77. att riksdagen beträffande benämning av professurer med hänsyn till jämställdhetsaspekten avslår motion 1981/82: 776 yrkande 5.
78. att riksdagen beträffande ett nytt system för lokalförsörjningen inom högskolan avslår motion 1981/82: 2234 yrkande 6.
79. att riksdagen med bifall till proposition 1981/82: 106 och med avslag på motionerna 1981/82: 2223 yrkande 14 och 1981/82: 2234 yrkande 15 i denna del till *Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform* för budgetåret 1982/83 under nionde huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag av 12 462 000 kr.

Stockholm den 27 maj 1982

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Stig Alemyr (s), Christina Rogestam (c), Hans Nyhage (m), Bengt Wiklund (s), Jörgen Ullenhag (fp), Lars Gustafsson (s), Rune Rydén (m), Helge Hagberg (s), Lennart Bladh (s), Birgitta Rydén (m), Lena Hjelm-Wallén (s), Kerstin Göthberg (c), Ylva Annerstedt (fp), Iris Mårtensson (s) och Sigvard Persson (c).

Reservationer

1. Program för forskning och utveckling inom data- och elektronikområdet m. m. (mom. 19 och 20)

Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Lena Hjelm-Wallén och Iris Mårtensson (alla s) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 28 börjar "Utskottet erinrar" och slutar "resp. fakultetsområde" bort ha följande lydelse:

När det gäller förslagen från UHÄ:s referensgrupp om utbyggnad av forskartjänster i högskolan anser utskottet det angeläget att en utbyggnad sker men instämmer i de synpunkter som förs fram av utbildningsministern i 1982 års budgetproposition om att till en början rörliga medel bör utgå i stället för att redan nu besätta fasta tjänster. Samtidigt som behovet av snabba insatser för att stärka forskningsverksamheten är stort är det med den brist på kompetens inom data- och elektronikområdet som nu råder svårt att besätta tjänster med permanent inriktning. Man bör därför sträva efter att i ett inledningsskede utnyttja gästforskare och knyta forskare inom industrin till högskolan.

Det saknas i dag enligt utskottets uppfattning ett sammanhållet program för forskning och utveckling inom data- och elektronikområdet. Inom STU har gjorts program för vissa delområden och ytterligare underlag tas fram bl. a. inom forskningsrådsnämnden och UHÄ:s referensgrupp. Enligt utskottets mening bör, när ett samlat underlag föreligger, ett samlat program för satsningar på forskning och utveckling inom data- och elektronikområdet redovisas. Därvid är det inte minst viktigt med en profilering mellan olika högskoleorter så att resurserna koncentreras och utnyttjas optimalt. Vad utskottet nu har anfört om ett sammanhållet program för forskning och utveckling inom data- och elektronikområdet bör av riksdagen ges regeringen till känna.

Utskottet har i övrigt inte funnit anledning till något särskilt uttalande med anledning av vad föredragande statsrådet anfört om den långsiktiga utvecklingen av högskolans forskning.

deis att utskottets hemställan under 19 och 20 bort ha följande lydelse:

19. att riksdagen beträffande program för forskning och utveckling inom data- och elektronikområdet med bifall till motion 1981/82: 2408 yrkande 11 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
20. att riksdagen beträffande riktlinjer för den fortsatta långsiktiga planeringen av forskningen inom resp. fakultetsområde i övrigt godkänner vad som har förordats i proposition 1981/82: 106,

2. Riktlinjer för sektorsforskningen i vad avser programansvar och finansiellt ansvar samt riktlinjer för sektorsorganen och högskolan i vad avser samverkan om och planering av forskning (mom. 29)

Hans Nyhage, Rune Rydén och Birgitta Rydén (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 37 börjar "Utskottet anser" och på s. 38 slutar "av forskning" bort ha följande lydelse:

Sveriges forskningsresurser måste koncentreras. Detta är enligt utskottets uppfattning särskilt viktigt i ett litet land som Sverige.

Under 1960- och 1970-talen har den s.k. sektorsforskningen vuxit i omfattning. Det finns i dag ett antal organ för särskilda slag av problemorienterad sektorsforskning inom den offentliga sektorn. Styrelsen för teknisk utveckling (STU) under industridepartementet, försvarets forskningsanstalt (FOA) under försvarsdepartementet och statens råd för byggnadsforskning under bostadsdepartementet kan nämnas som exempel.

Delar av sektorsforskningen är av mycket hög standard. Skilda förhållanden medverkar emellertid som påpekas i motion 1981/82: 2018 till att många andra satsningar på sektorsforskning inte ger det utbyte som skulle kunnat uppnås om medlen i stället kanaliseras till universitet och högskolor.

En olägenhet med sektorsforskningen är, som utskottet ser det, att den är svår att överblicka. Sektorsforskningen medför att forskningens tillgänglighet och offentlighet minskar såväl för allmänheten som, vilket är än viktigare, för forskarsamhället utanför sektorsinstitutionen. Därmed minskar möjligheten att bedöma forskningens värde. De avvägningar som låg till grund för beslutet om forskningsinsatsen riskerar vid en bedömning att prägla utvärderingen. Internationella kontakter och därmed sammanhängande prövning av resultaten förekommer i liten utsträckning.

Mot den skisserade bakgrunden anser utskottet att delar av den nu sektorsbaserade forskningen måste föras över till högskolan. Genom att statliga myndigheter beställer forskning av universitet och högskolor skapas en naturlig kanal för samhällsanknytning. Dessutom får högskolan större möjligheter att anställa kvalificerade forskare. Vidare säkras samspelen mellan den tillämpade forskningen och grundforskningen. Idéer från den senare kan ge incitament till nya metoder och infallsvinklar medan frågeställningar inom den tillämpade sektorn kan berika och stimulera grundforskning.

Utskottet instämmer således med i vad som anförs i motionerna 1981/82: 2069 (med motivering i 1981/82: 2018) och 1981/82: 2220. Utskottet har dock förståelse för om regeringen inte hinner genomföra en överföring av resurser från sektorsorganen till högskolan redan i budgetpropositionen 1982/83: 100, så som begärs i motionerna, men det bör ändå finnas möjligheter att i budgetpropositionen göra vissa förändringar i förhållande till fördelningen av medel mellan sektorsorganen och högskolan budgetåret

1983/84. Enligt utskottets uppfattning bör förslag om sådana överföringar lämnas även i kommande års budgetpropositioner. I samband med nästa forskningspolitiska proposition bör regeringen, på grundval av resultaten av det planeringsarbete som högskolan och sektorsorganen nu skall inleda, lägga fram ett samlat program för hur en bättre balans skall skapas mellan resurser till sektorsforskning och resurser till forskning inom högskolan. Då får också beslut tas om hur ansvaret för den sektoriella forskningen och den långsiktiga kunskapsupbyggnaden motiverad av sektorsforskningen skall fördelas.

I vad gäller särskilt social forskning anser utskottet att regeringen inför nästa års budgetproposition bör pröva en överföring av medel från socialdepartementets huvudtitel avsedda att disponeras av delegationen för social forskning till utbildningsdepartementets huvudtitel under anslagen till humanistisk-samhällsvetenskapliga och medicinska forskningsråden.

Vad utskottet här anfört bör riksdagen med anledning av motionerna 1981/82: 2069 yrkande 6 och 1981/82: 2220 yrkande 5 i denna del som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 29 bort ha följande lydelse:

29. att riksdagen beträffande riktlinjer för sektorsforskningen i vad avser programansvar och finansiellt ansvar samt riktlinjer för sektorsorganen och högskolan i vad avser samverkan om och planering av forskning med anledning av proposition 1981/82: 106 samt motionerna 1981/82: 2069 yrkande 6 och 1981/82: 2220 yrkande 5 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Kontaktforskarverksamhet (mom. 36)

Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Lena Hjelm-Wallén och Iris Mårtensson (alla s) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 42 börjar "Utskottet har" och på s. 43 slutar "och forskarutbildningsreform" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att de i propositionen föreslagna principerna för kontaktforskarverksamheten bör gälla. Då utskottet i likhet med motionärerna anser att verksamheten har stor betydelse speciellt för olika organisationer – inte minst löntagarorganisationerna – och för mindre företag är det enligt utskottets uppfattning viktigt att verksamheten verkligen kan spridas över hela landet och att fler får möjlighet att delta. Utskottet, som godtar förslaget i propositionen att företag, företagsstödjande organ m. fl. skall bidra med medel till verksamheten, anser att de i propositionen föreslagna medlen för statens bidrag inte är tillräckliga. Riksdagen bör därför med bifall till motion 1981/82: 2234 yrkande 5 och yrkande 15 i denna del anvisa

3,7 milj. kr. mer än vad som beräknas i propositionen för budgetåret 1982/83 samt ge dessa utskottets synpunkter till känna för regeringen.

dels att utskottets hemställan under 36 bort ha följande lydelse:

36. att riksdagen beträffande kontaktforskarverksamhet med bifall till motion 1981/82: 2234 yrkande 5 och med anledning av proposition 1981/82: 106 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Riktlinjer för inrättande av forskartjänster vid forskningsråd (mom. 40)

Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Lena Hjelm-Wallén och Iris Mårtenson (alla s) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 46 börjar "Utskottet delar" och slutar "vid forskningsråd" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening finns det skäl för att i större utsträckning än f. n. tillämpa tidsbegränsade förordnanden på forskartjänster i syfte att låta forskningsrådets resurser förbli rörliga. Utskottet anser dock i likhet med motionärerna att konsekvenserna av förslaget i propositionen om begränsning av forskningsrådets rätt att inrätta högre tjänster inte är tillräckligt belysta. Som påpekas i motionen kan bl. a. svårigheter uppstå att behålla kompetenta forskare inom landet. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen med bifall till motion 1981/82: 2234 yrkande 9 avslår propositionen i denna del.

dels att utskottets hemställan under 40 bort ha följande lydelse:

40. att riksdagen beträffande riktlinjer för inrättande av forskartjänster vid forskningsråd med bifall till motion 1981/82: 2234 yrkande 9 avslår proposition 1981/82: 106.

5. Fördjupningsstudier och självständigt arbete inom den grundläggande högskoleutbildningen, återinförande av filosofie kandidatexamen samt ändring av reglerna för allmän och särskild behörighet för forskarutbildning (mom. 45, 46 och 48)

Hans Nyhage, Rune Rydén och Birgitta Rydle (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 54 börjar "Med anledning" och slutar "och 8" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets uppfattning går det inte att dra en gräns mellan grundläggande högskoleutbildning samt forskarutbildning och forskning. För en kvalitativt god grundutbildning krävs samspel med forskningen. Grundutbildningen utgör i sin tur rekryteringsbas för forskarutbildning och forskning. Det är enligt utskottets uppfattning betydelsefullt att de studerande

får möjlighet att tränga på djupet inom några ämnesområden, att de får stifta bekantskap med aktuell forskning och forskningsmetodik samt att de får träna upp ett vetenskapligt och kritiskt synsätt. Därför bör enligt utskottets mening ett självständigt arbete krävas för högskoleexamen. Ett riktmärke bör vara att det på studieväg om minst 120 poäng bör ingå ett självständigt arbete om minst 10 poäng. Examen från allmän, lokal eller individuell utbildningslinje eller examen grundad på enstaka kurser bör innehålla fördjupningsstudier utöver 20-poängsnivån. Vidare bör filosofie kandidatexamen införas för det förutvarande filosofiska fakultetsområdet.

Vad utskottet har anfört bör riksdagen med bifall till motion 1981/82: 2069 yrkandena 3 och 4 samt 1981/82: 2220 yrkandena 7 och 8 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 56 börjar "Utskottet erinrar" och slutar "yrkande 9" bort ha följande lydelse:

Riksdagen bör enligt utskottets uppfattning uttala att ett grundläggande krav för antagning till forskarstudier bör vara fullständig grundläggande utbildning om minst 120 poäng med minst 60 poäng i det aktuella ämnet. De allmänna och särskilda behörighetskraven för antagning till forskarstudier bör ändras i enlighet med vad utskottet nu anfört.

Vad utskottet här anfört bör riksdagen med bifall till motion 1981/82: 2220 yrkande 9 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 45, 46 och 48 bort ha följande lydelse:

45. att riksdagen beträffande fördjupningsstudier och självständigt arbete inom den grundläggande högskoleutbildningen med bifall till motionerna 1981/82: 2069 yrkande 3 samt 1981/82: 2220 yrkandena 7 och 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
46. att riksdagen beträffande återinförande av filosofie kandidatexamen med bifall till motion 1981/82: 2069 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
48. att riksdagen beträffande ändring av reglerna för allmän och särskild behörighet för forskarutbildning med bifall till motion 1981/82: 2220 yrkande 9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Lämplighetsbedömning för antagning till forskarutbildning (mom. 49)

Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Lena Hjelm-Wallén och Iris Mårtensson (alla s) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 56 börjar "När det" och på s. 57 slutar "och 1981/82: 2233" bort ha följande lydelse:

Utskottet ansluter sig till vad som anförs i motion 1981/82: 2233 om att det är olämpligt att låta handledarna få ett så avgörande inflytande över vem som skall antas till forskarutbildning. Det bör enligt utskottets mening i stället finnas sådana bestämmelser om allmän och särskild behörighet att de som uppfyller kraven i dessa bestämmelser också har goda utsikter att lyckas med sina forskarstudier. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen med bifall till motionerna 1981/82: 2223 yrkande 3 och 1981/82: 2233 avslår proposition 1981/82: 106 i denna del.

dels att utskottets hemställan under 49 bort ha följande lydelse:

49. att riksdagen beträffande lämplighetsbedömning för antagning till forskarutbildning med bifall till motionerna 1981/82: 2223 yrkande 3 och 1981/82: 2233 avslår proposition 1981/82: 106.

7.Handledning av forskarstuderande (mom. 50)

Hans Nyhage, Rune Rydén och Birgitta Rydle (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 57 börjar "Med instämmande" och slutar "yrkande 10" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer i föredragande statsrådets bedömning att det inte är möjligt att standardisera eller med strikta bestämmelser fastlägga hur forskarhandledning skall gestalta sig. När det gäller handledningens omfattning, anser emellertid utskottet att regeringen som riktmärke bör fastslå att varje doktorand som ett genomsnitt för forskarutbildningstiden skall ha rätt till fyra till sex timmars handledning i månaden – individuellt eller tillsammans med eventuell medförfattare till avhandlingen.

Vad utskottet här anfört bör riksdagen med bifall till motion 1981/82: 2220 yrkande 10 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 50 bort ha följande lydelse:

50. att riksdagen beträffande handledning av forskarstuderande med bifall till motion 1981/82: 2220 yrkande 10 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

8. Mellanexamen (mom. 51)

Hans Nyhage, Rune Rydén och Birgitta Rydle (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 58 börjar "I det" och slutar "yrkande 12" bort ha följande lydelse:

Dagens forskarutbildning är i många fall ensidigt inriktad mot en renodlad universitetskarriär. Den förhållandevis långa studietiden kan verka avskräckande för en del. Alla forskarstuderande har inte behov av en fullständig forskarutbildning. Många önskar en kortare påbyggnad inriktad mot karriär utanför högskoleväsendet.

Mellanexamen/specialistexamen bör bygga på ordinarie doktorandkurser kombinerade med specialkurser samt en avhandling av mindre omfattning i vilken självständigt arbete redovisas. Utskottet anser att den föreslagna examen skall betraktas som ett slutmål och inte utgöra en etapp i utbildning för doktorsexamen. Om mellanexamen likställs med en etapp i utbildningen för doktorsexamen finns enligt utskottets mening risk att studietiden för dem som avser avlägga doktorsexamen kommer att förlängas. Utskottet ansluter sig till Andrénska kommitténs förslag att examen bör benämnas licentiatexamen.

Vad utskottet här anfört bör riksdagen med bifall till motionerna 1981/82: 2069 yrkande 5 och 1981/82: 2220 yrkande 12 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 51 bort ha följande lydelse:

51. att riksdagen beträffande mellanexamen med bifall till motionerna 1981/82: 2069 yrkande 5 och 1981/82: 2220 yrkande 12 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. Omdömen om doktorsavhandlingar m. m. (mom. 52)

Hans Nyhage, Rune Rydén och Birgitta Rydle (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 59 börjar "Vidare föreslår" och slutar "yrkande 11" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser vidare att den ordning som finns i dag, med betygen godkänd eller icke godkänd, bör ersättas av en ordning med graderade betyg så som föreslås i motion 1981/82: 2220. Avhandling bör således i fortsättningen betygsättas som väl godkänd, godkänd eller underkänd. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1981/82: 2220 yrkande 11 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 52 bort ha följande lydelse:

52. att riksdagen beträffande omdömen om doktorsavhandlingar m. m. med bifall till motion 1981/82: 2220 yrkande 11 samt med anledning av proposition 1981/82: 106 och motionerna 1981/82: 2223 yrkande 4 och 1981/82: 2234 yrkande 11 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

10. Medelsberäkningen under Utbildningsbidrag för doktorander (mom. 60)

Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Lena Hjelm-Wallén och Iris Mårtensson (alla s) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 66 börjar "Utskottet anser" och på s. 67 slutar "yrkande 14" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer med föredragande statsrådet och motionärerna i att det är önskvärt med en stegvis utbyggnad av resurserna för forskarutbildning. Utskottet anser dock att förslaget i propositionen inte torde innebära någon reell förstärkning av resurserna för studiefinansieringen av forskarutbildningen. Därför bör riksdagen under anslaget Utbildningsbidrag för doktorander anvisa 6,6 milj. kr. utöver vad som beräknats i proposition 1981/82: 106 för att bekosta ca 100 utbildningsbidrag utöver det i propositionen beräknade antalet utbildningsbidrag.

dels att utskottets hemställan under 60 bort ha följande lydelse:

60. att riksdagen med bifall till motion 1981/82: 2234 yrkande 14 och med anledning av proposition 1981/82: 106 till *Utbildningsbidrag för doktorander* för budgetåret 1982/83 under nionde huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 97 032 000 kr.,

11. Ytterligare medel till doktorandtjänster (mom. 64)

Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Lena Hjelm-Wallén och Iris Mårtensson (alla s) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 69 börjar "Utskottet instämmer" och slutar "denna del" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer med föredragande statsrådet och motionärerna i att det är önskvärt med en stegvis utbyggnad av resurserna för forskarutbildning. Utskottet anser dock att förslaget i propositionen inte torde innebära någon reell förstärkning av resurserna för studiefinansieringen av forskarutbildningen. Därför bör riksdagen under det nya anslaget Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform anvisa 3,4 milj. kr. utöver vad som beräknats i proposition 1981/82: 106 för att bekosta 25 doktorandtjänster utöver de i propositionen föreslagna 48 tjänsterna.

dels att utskottets hemställan under 64 bort ha följande lydelse:

64. att riksdagen beträffande ytterligare medel till doktorandtjänster med bifall till motion 1981/82: 2234 yrkande 15 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

12. Medelsberäkningen under Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform (mom. 79)

a) Under förutsättning av bifall till reservation 3

Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Lena Hjelm-Wallén och Iris Mårtensson (alla s) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 81 börjar "Utskottet har" och slutar "på riksstaten" bort ha följande lydelse:

Utskottet föreslår med hänvisning till vad som anförts i reservation 3 att riksdagen med bifall till motion 1981/82: 2234 yrkande 15 i denna del anvisar 3,7 milj. kr. utöver vad som beräknats i proposition 1981/82: 106 för kontaktforskarverksamhet.

Utskottet föreslår att riksdagen i övrigt anvisar de medel som beräknats i propositionen under anslaget Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform och att anslaget förs upp med sammanlagt (12 462 000 + 3 700 000 =) 16 162 000 kr. på riksstaten.

dels att utskottets hemställan under 79 bort ha följande lydelse:

79. att riksdagen med anledning av motion 1981/82: 2234 yrkande 15 i denna del och proposition 1981/82: 106 samt med avslag på motion 1981/82: 2223 yrkande 14 till *Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform* för budgetåret 1982/83 under nionde huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag av 16 162 000 kr.

b) Under förutsättning av bifall till reservation 11

Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Lena Hjelm-Wallén och Iris Mårtensson (alla s) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 81 börjar "Utskottet har" och slutar "på riksstaten" bort ha följande lydelse:

Utskottet föreslår med hänvisning till vad som anförts i reservation 11 att riksdagen med bifall till motion 1981/82: 2234 yrkande 15 i denna del anvisar 3,4 milj. kr. utöver vad som beräknats i proposition 1981/82: 106 för doktorandtjänster.

Utskottet föreslår att riksdagen i övrigt anvisar de medel som beräknats i propositionen under anslaget Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform och att anslaget förs upp med sammanlagt (12 462 000 + 3 400 000 =) 15 862 000 kr. på riksstaten.

dels att utskottets hemställan under 79 bort ha följande lydelse:

79. att riksdagen med anledning av motion 1981/82: 2234 yrkande 15 i denna del och proposition 1981/82: 106 samt med avslag på motion 1981/82: 2223 yrkande 14 till *Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform* för budgetåret 1982/83 under nionde huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag av 15 862 000 kr.

c) Under förutsättning av bifall till reservationerna 3 och 11

Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Lena Hjelm-Wallén och Iris Mårtensson (alla s) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 81 börjar "Utskottet har" och slutar "på riksstaten" bort ha följande lydelse:

Utskottet föreslår med hänvisning till vad som anförts i reservation 3 att riksdagen med bifall till motion 1981/82: 2234 yrkande 15 i denna del anvisar 3,7 milj. kr. utöver vad som beräknats i proposition 1981/82: 106 för kontaktforskarverksamhet.

Utskottet föreslår vidare med hänvisning till vad som anförts i reservation 11 att riksdagen med bifall till motion 1981/82: 2234 yrkande 15 i denna del anvisar 3,4 milj. kr. utöver vad som beräknats i proposition 1981/82: 106 för doktorandtjänster.

Utskottet föreslår slutligen att riksdagen i övrigt anvisar de medel som beräknats i propositionen under anslaget Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform och att anslaget förs upp med sammanlagt (12 462 000 + 3 700 000 + 3 400 000 =) 19 562 000 kr. på riksstaten.

dels att utskottets hemställan under 79 bort ha följande lydelse:

79. att riksdagen med bifall till motion 1981/82: 2234 yrkande 15 i denna del, med anledning av proposition 1981/82: 106 samt med avslag på motion 1981/82: 2223 yrkande 14 till *Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform* för budgetåret 1982/83 under nionde huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag av 19 562 000 kr.

Särskilt yttrande

Direktövergång från gymnasieskolan till högskolan (mom. 44)

Hans Nyhage (m), Jörgen Ullenhag (fp), Rune Rydén (m), Birgitta Rydle (m) och Ylva Annerstedt (fp) anför:

Som framgår av propositionen och utskottets betänkande gäller fr. o. m. den 1 juli 1982 nya regler i fråga om direktövergång från gymnasieskolan till högskolan. Minst en tredjedel av antagningsplatserna på flertalet av de allmänna utbildningslinjerna skall då avse direktövergång.

Vi har inga invändningar mot att utskottet avstyrker förslaget i motion 1981/82: 2220 om höjning av den s.k. garantin för direktövergång från gymnasieskolan till högskolan redan till hösten 1982. Emellertid vill vi med detta särskilda yttrande framföra vår uppfattning att omfattningen av direktövergång i ett nästa steg skall öka ytterligare. Hur långt man då skall gå blir beroende på erfarenheterna av nästa års antagning.

Socialförsäkringsutskottets yttrande

1981/82:3 y

över viss del av proposition 1981/82:106 om forskning m. m., jämte motioner

Till utbildningsutskottet

Genom beslut den 1 april 1982 har utbildningsutskottet hemställt om socialförsäkringsutskottets yttrande över dels proposition 1981/82: 106 om forskning m. m. såvitt avser avsnittet Studiefinansieringen inom forskarutbildningen, dels de med anledning av propositionen väckta motionerna 1981/82: 2220 yrkande 13 av Gösta Bohman m. fl., 1981/82: 2223 yrkande 11 av Lars Werner m. fl. och 1981/82: 2234 yrkande 13 av Olof Palme m. fl.

Socialförsäkringsutskottet får anföra följande.

Den studerandegrupp varom nu är i fråga är doktorander med utbildningsbidrag. Sådant utbildningsbidrag infördes fr. o. m. den 1 juli 1976 och utgår till studerande i forskarutbildning. För heltidsstudier kan det beviljas för högst fyra år sammanlagt men endast för ett år i taget. Såvitt avser socialförsäkringsförmåner innebär *gällande bestämmelser* följande.

Doktoranden har under vissa villkor rätt att behålla sitt utbildningsbidrag även under *sjukdom* som inträffar under studietiden. Villkoren för att få behålla bidraget är huvudsakligen desamma som för studerande med studiemedel. Den studerande skall vara helt oförmögen att bedriva studier. För att få behålla bidraget skall den studerande ha bedrivit studier under någon del av det kalenderhalvår då sjukdomen inträffar. För det första kalenderhalvåret gäller också att studierna skall ha påbörjats. Under två på varandra följande kalenderhalvår kan doktoranden, med rätt till utbildningsbidrag, inte vara sjuk mer än sex månader om inte särskilda skäl föreligger. Utbildningsbidraget kan också utgå för sjukdom som omfattar ett helt kalenderhalvår under förutsättning att doktoranden föregående termin bedrev studier vid läroanstalt där statligt studiestöd kan utgå.

Under vissa förutsättningar kan utbildningsbidrag utgå för ytterligare högst ett bidragsår. Det gäller t. ex. om den studerande på grund av sjukdom under en längre tid varit oförmögen att bedriva studier. Doktorander med utbildningsbidrag har rätt att kvarstå i sin tidigare sjukpenninggrundande inkomst. Skulle sjukpenning utgå under sjukdom, minskas utbildningsbidraget med ett belopp som motsvarar sjukpenningen.

Vad sedan gäller *föräldraförsäkringen* har doktoranden fr. o. m. den 1 juli 1979 rätt att behålla utbildningsbidraget vid ledighet i samma omfattning som enligt 4 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring gäller för rätt till föräldrapenning. Sådant rätt till föräldrapenning utgår dels som föräldrapenning i samband med barns födelse under högst etthundraåttio dagar sammanlagt för föräldrarna, dels som särskild föräldrapenning under

högst etthundraåttio dagar sammanlagt för föräldrarna och dels som föräldrapenning för tillfällig vård av barn under högst sextio dagar per barn och år för föräldrarna sammanlagt. Vidare kan utbildningsbidrag utgå för ytterligare högst ett bidragsår om den studerande varit ledig och berättigad till föräldrapenning. Slutligen gäller liksom för sjukpenning att har föräldrapenning utgått till den studerande så minskas utbildningsbidraget med motsvarande belopp.

Lagen om *arbetsskadeförsäkring* gäller inte för denna kategori studerande.

Utbildningsbidragen räknas slutligen fr. o. m. den 1 januari 1977 som *pensionsgrundande inkomst för ATP*.

Studiestödsutredningen tillkallades år 1975 med uppgift att utreda det studiesociala stödet. I tilläggsdirektiv har utredningen vidare fått i uppdrag att bl. a. redovisa förslag avseende de studerandes försäkringsskydd och de handikappade elevernas studiesociala situation.

Resultatet av utredningens arbete i sistnämnda avseende har redovisats i betänkandet (Ds U 1981:11) *Studiestöd*.

I betänkandet läggs fram olika förslag i syfte att förbättra socialförsäkringsförmånerna för de studerande. Vad gäller sjukförsäkringen föreslås en modell för studerande med studiemedel som enligt utredningens mening kan anpassas till doktorander med utbildningsbidrag. Förslaget innebär bl. a. att den studerande får rätt att behålla sitt studiestöd under sjukdom som inträffar under studietiden och att sjukdomen kan pågå hela den studietid för vilken studiestödet är beviljat. Förslaget innebär således en förbättring för de långtidssjuka.

Beträffande arbetsskadeförsäkringen föreslås en utvidgning av lagen om arbetsskadeförsäkring i syfte att ge de studerande samma skydd som förvärvsarbetande har vid arbetsskada. Försäkringen, som föreslås omfatta även doktorander med utbildningsbidrag, skulle ge dessa skydd vid arbetsskada genom olycksfall eller annan skadlig inverkan samt genom smitta som inträffat i samband med utbildningen. Resor till och från undervisningsstället skulle också omfattas av försäkringen.

Betänkandet är föremål för remissbehandling.

I *proposition 1981/82:106* behandlas inte frågan om sociala förmåner för doktorander med utbildningsbidrag.

I *motion 2220* av Gösta Bohman m. fl. anförs att utbildningsbidragen i dag inte tillförsäkrar de forskarstuderande samma sociala förmåner som doktorandtjänst berättigar till i vad avser sjukersättning, ATP-poäng etc. Motionärerna begär därför ett tillkännagivande om att regeringen bör föranstalta om regelförändringar i syfte att i nämnda hänseende jämställa innehavare av utbildningsbidrag med innehavare av statligt reglerad tjänst.

Motionärerna i *motion 2223* av Lars Werner m. fl. hemställer om förslag om åtgärder i syfte att ge forskare inom högskolan, finansierade med externa medel, anställningstrygghet och samma rätt till sjuk- och föräldraledighet som andra statligt anställda.

Motionärerna i *motion 2234* av Olof Palme m. fl. anser att de sociala trygghetsfrågorna vid arbetslöshet, sjukdom, föräldraledighet etc. är otillfredsställande lösta med det i propositionen föreslagna systemet som i huvudsak innebär en kombination av utbildningsbidrag och begränsad deltidstjänst. De begär en översyn av reglerna varvid bör prövas möjligheten att ta bort kopplingen med AMU-bidragen när det gäller samordningen med den allmänna försäkringen och i stället behandla utbildningsbidragen som inkomst av tjänst.

Utskottet konstaterar inledningsvis att frågor om sociala förmåner för statligt anställda och om arbetslöshet inte faller inom utskottets ämnesområde. Utskottet yttrar sig därför inte över motionerna såvitt de berör sådana frågor.

Utskottet konstaterar vidare att studerande som uppbär utbildningsbidrag för doktorander har i princip likvärdiga föräldraförsäkringsförmåner som förvärvsarbetande genom att de får behålla utbildningsbidraget under hela föräldraledigheten och vidare har möjlighet att få bidrag ytterligare ett bidragsår. Utbildningsbidrag för doktorander är vidare pensionsgrundande inkomst och ger rätt till ATP-förmåner.

I ovannämnda betänkande av studiestödsutredningen föreslås vissa förbättringar för studerande i vad avser bl. a. skyddet vid sjukdom. Nuvarande bestämmelser ger doktorander/studerande med studiemedel rätt att behålla utbildningsbidraget/studiestödet under längst sex månader sammanlagt under två på varandra följande terminer. I betänkandet föreslås att studerande med studiemedel får rätt att behålla sitt studiestöd under hela den studietid för vilken studiestödet är beviljat och detta förslag kan enligt utredningen även anpassas till doktorander med utbildningsbidrag. Vidare föreslår utredningen en utvidgning av lagen om arbetsskadeförsäkring i syfte att ge de studerande samma skydd som förvärvsarbetande har vid arbetsskada.

Utredningens förslag — vilket i huvudsak tillgodoser de nu behandlade yrkandena i motionerna 2220 och 2234 i den mån de inte redan är tillgodosedda genom gällande bestämmelser — är nu föremål för behandling inom regeringskansliet. Utskottet förutsätter att regeringen skyndsamt förelägger riksdagen förslag i ärendet. Motionerna bör enligt utskottets mening därför inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 22 april 1982

På socialförsäkringsutskottets vägnar

SVEN ASPLING

Närvarande: Sven Aspling (s), Maj Pehrsson (c), Helge Karlsson (s), Margareta Andrén (fp), Doris Håvik (s), Allan Åkerlind (m), Ralf Lindström (s), Gullan Lindblad (m), Lars-Åke Larsson (s), Elis Andersson (c), Ulla Johansson (s), Arne Lindberg (c), Siri Häggmark (m), Nils-Olof Gustafsson (s) och Kerstin Sandborg (fp).

Socialutskottets yttrande

1981/82:3 y

om forskning m. m. (prop. 1981/82:106 i vissa delar jämte motioner)

Till utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet har hemställt om yttrande av socialutskottet över *dels* proposition 1981/82:106 om forskning m. m., såvitt avser följande avsnitt i bilaga I (utbildningsdepartementet) vid propositionen, nämligen avsnittet Resurser för klinisk medicinsk forskning (s. 115—119) och Organisation och finansiering av viss forskning inom primärvården och socialtjänsten (s. 151—158) samt till sistnämnda avsnitt knutna moment 18 i hemställan (s. 168), *dels* följande med anledning av propositionen väckta motioner, nämligen motion 1981/82:2222 av Christina Rogestam m. fl. (c, m, fp) samt motion 1981/82:2232 av Georg Andersson m. fl. (s), såvitt avser yrkande 2.

De i ärendet aktuella motionsförslagen har anknytning till vad som anförs i avsnittet Organisation och finansiering av viss forskning inom primärvården och socialtjänsten.

1. Resurser för klinisk medicinsk forskning

I avsnittet redovisas inledningsvis hur staten och sjukvårdshuvudmän genom läkarutbildningsavtal samarbetar beträffande läkarutbildning och medicinsk forskning vid kommunala undervisningssjukhus samt viss kritik som framförts mot den nuvarande ordningen för denna samverkan.

Härefter redovisar föredragande departementschefen sin syn på samarbetet mellan staten som huvudman för utbildning och forskning och sjukvårdshuvudmännen som ansvariga för sjukvården.

I överensstämmelse med vad föredragande departementschefen härvid anför vill utskottet framhålla att den grundläggande principen är riktig att, när det gäller läkarutbildning och medicinsk forskning, staten replierar på sjukvårdshuvudmännens resurser.

I propositionen påpekas att formerna för samverkan mellan staten och sjukvårdshuvudmännen beträffande användning av de resurser, som fördelas enligt läkarutbildningsavtalen, bör uppmärksammas.

Enligt utskottets mening bör man, som föredragande departementschefen förordar, inrikta sig på att förbättra möjligheterna för parterna på den statliga och den kommunala sidan att i det dagliga arbetet komma fram till en i stort sett gemensam uppfattning om hur de tillgängliga resurserna bör användas.

I likhet med vad utskottet gjort vid behandlingen i betänkande SoU 1981/82:40 (s. 3—6) av en motion om samarbetet mellan staten och huvudmännen för de kommunala undervisningssjukhusen angående läkarutbildningen och forskningen förutsätter utskottet att detta önskemål skall beaktas i det utredningsarbete som företrädare för parterna i läkarutbildningsavtalen skall bedriva gemensamt för att klargöra vad som i framtiden skall gälla för samarbetet rörande läkarutbildning och forskning.

Med hänsyn till kritik som redovisats i propositionen mot formerna för den administration som investeringsersättningarna (investeringsbidragen) från staten till huvudmännen för de kommunala undervisningssjukhusen för med sig, vill utskottet understryka angelägenheten av att man strävar mot att omvandla systemet med investeringsersättningar till ett mer generellt utformat system, t. ex. genom att ersättningarna schabloniseras och innefattas i driftersättningarna till huvudmännen. Utskottet förutsätter att även detta önskemål beaktas i ovannämnt utredningsarbete.

2. Organisation och finansiering av viss forskning inom primärvården och socialtjänsten

Propositionsförslagen

Försöksverksamhet med forskning och utbildning inom primärvård (öppen hälso- och sjukvård) och angränsande områden av socialvården (socialtjänsten) har bedrivits vid vårdcentralen i Dalby sedan år 1968 och vid de socialmedicinska fältstationerna i Tierp och Vilhelmina sedan år 1970 resp. år 1973.

I proposition 1979/80:6 om socialstyrelsens uppgifter och organisation, m. m. — varöver riksdagen fattade beslut beträffande huvuddelen våren 1980 (SoU 1979/80:45, rskr 1979/80:386) — förutskickades att en arbetsgrupp skulle få i uppdrag att med utgångspunkt i förslag i propositionen lämna förslag på hur den framtida verksamheten i Dalby, Tierp och Vilhelmina skulle organiseras och finansieras.

En interdepartemental arbetsgrupp som därefter tillsattes för ändamålet har i betänkande (Ds S 1981:26) Primärvård och socialtjänst i förändring — Översyn av forskning, utvecklingsarbete m. m. i Dalby, Tierp och Vilhelmina redovisat sina överväganden.

På grundval av förslag av den interdepartementala arbetsgruppen föreslås i proposition 1981/82:106 att verksamheterna i Dalby, Tierp och Vilhelmina skall inordnas i högskoleorganisationen i form av särskilda enheter för forskning inom primärvården och angränsande områden inom socialtjänsten som inrättas vid universiteten i Lund (verksamheten i Dalby), i Uppsala (verksamheten i Tierp) och i Umeå (verksamheten i Vilhelmina).

De särskilda enheterna föreslås lyda direkt under resp. högskolestyrelse men ledas av särskilda styrelser sammansatta av representanter för berörda fakulteter, landstingskommuner och kommuner.

Vidare föreslås att en central samverkansgrupp skall inrättas för de tre aktuella högskoleregionernas fortsatta forsknings- och utvecklingsverksamhet (FoU-verksamhet) inom primärvård och socialtjänst. Det förutskickas att representanter för socialstyrelsen, universitets- och högskoleämberet (UHÄ), de båda kommunförbunden samt personalorganisationerna skall beredas möjlighet att medverka i samverkansgruppens arbete.

Det förutsätts ankomma på regeringen att meddela särskilda föreskrifter för de särskilda enheterna, att besluta om styrelser m. m. för dessa enheter samt att besluta om inrättande av den centrala samverkansgruppen.

Tjänsteorganisationen inom den nuvarande försöksverksamheten föreslås förändrad till tjänster inom högskolan. Det förutskickas att UHÄ skall få i uppdrag att avge förslag till de åtgärder som erfordras till följd av den föreslagna omorganisationen.

Kostnaderna för basresurser för de särskilda enheterna för budgetåret 1982/83 avses skola bestridas ur ett nytt anslag till Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbildningsreform och ur anslaget till Medicinska forskningsrådet under nionde huvudtiteln samt ur anslaget till Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet under femte huvudtiteln. Det förutskickas att till universiteten i Lund, Uppsala och Umeå kommer att för budgetåret 1982/83 anvisas 1 970 000 kr. resp. 800 000 kr. och 690 000 kr. för de särskilda enheterna.

Avsikten är att i budgetpropositionen avseende budgetåret 1983/84 medel skall beräknas under anslaget till Medicinska fakulteterna såvitt avser universiteten i Lund och Uppsala och under anslaget till Samhällsvetenskapliga fakulteterna såvitt avser universitetet i Umeå.

Det förordas vidare i propositionen att tidpunkten för inrättande av en förutskickad tjänst som professor i socialt arbete vid universitetet i Lund fastställs till den 1 juli 1983. Föredragande departementschefen avser återkomma till denna fråga i samband med budgetpropositionen för budgetåret 1983/84.

I moment 18 i här aktuell hemställan i propositionen begärs att riksdagen godkänner vad som förordats i propositionen i fråga om organisation av försöksverksamheten med viss forskning inom primärvården, finansiering av denna verksamhet samt tidpunkten för inrättande av en tjänst som professor i socialt arbete.

De förslag i propositionen som berörs av de i ärendet aktuella motionsyrkandena avser sammansättningen av den centrala samverkansgruppen och personalresurser m. m. för den särskilda enheten vid universitetet i Umeå.

Motionsförslag om representation för Göteborgs högskoleregion i den centrala samverkansgruppen (motion 1981/82:2222)

Inom Göteborgs högskoleregion har inletts uppbyggnaden av fältstationer för forskning och utvecklingsarbete inom framför allt universitetsäm-

net socialt arbete i Arvika kommun, i Borås kommun och i stadsdelen Angered i Göteborgs kommun.

I motion 1981/82:2222 (c, m, fp) anförs bl. a. att det är angeläget att även det forsknings- och utvecklingsarbete som pågår i Göteborgsregionen ges goda möjligheter att utvecklas och att det är viktigt att man redan från början kan delta i den centrala samverkansgruppens arbete. Motionärerna begär därför att i den centrala samverkansgruppen skall ingå en representant för Göteborgsregionen.

Motionsförslag om personalresurser m. m. för enheten vid universitetet i Umeå (motion 1981/82:2232 yrkande 2)

En arbetsgrupp med representanter för Vilhelmina kommun, Västerbottens läns landstingskommun, regionstyrelsen för Umeå högskoleregion, universitetet i Umeå och högskolan i Östersund, vilken kallade sig Arbetsgruppen för fältstation till Norrlands inland, framlade år 1981 i en rapport Forskning och utveckling i Norrlands inland förslag till organisation för en framtida fältstation i Vilhelmina. Arbetsgruppen föreslog bl. a. att fältstationen skulle ha nio befattningshavare.

Förslaget i propositionen om personalorganisation för enheten vid universitetet i Umeå innebär att en projektledare, en byråsekreterare, en kanslist och en kontorist, dvs. sammanlagt fyra befattningshavare, skall erhålla tjänster inom högskolan.

I motion 1981/82:2232 (s) erinras om att nyssnämnda arbetsgrupp ansett att den av arbetsgruppen föreslagna fältstationen i Vilhelmina borde — utöver personalresurser för administration — tillföras två forskarassistenter representerande samhällsvetenskaplig fakultet resp. medicinsk fakultet, en hälso- och sjukvårdslärare, en klinisk lärare och en befattningshavare med bl. a. utbildnings- och handledaruppgifter.

Motionärerna anför bl. a. att principbeslut bör fattas innebärande att den organisation som nyssnämnd arbetsgrupp föreslagit är en lämplig organisation och att den i propositionen föreslagna organisationen får ses som en första etapp mot en utbyggd fältstation. Motionärerna anför vidare att regionstyrelsen för Umeå högskoleregion bör vara representerad i den lokala/regionala arbetsgruppen, varmed motionärerna torde avse den styrelse som skall leda enheten vid universitetet i Umeå.

Motionärerna begär i här aktuell del av motionen att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad som anförts i motionen angående uppbyggnaden av en fältstation i Vilhelmina.

Utskottets ställningstaganden

Utskottet har under hand inhämtat att avsikten är att det i den i propositionen föreslagna *centrala samverkansgruppen* för de tre i ärendet aktuella högskoleregionernas fortsatta forsknings- och utvecklingsverksamhet

inom primärvård och socialtjänst skall ingå ordförandena i de särskilda styrelserna för de tre enheterna för forskning inom primärvården och angränsande områden inom socialtjänsten som skall inrättas samt en representant för envar av socialstyrelsen, UHÄ, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR samt Landsorganisationen i Sverige (LO). Avsikten är således att den centrala samverkansgruppen skall ha sammanlagt tio ledamöter.

Skäl talar enligt utskottets mening för att den centrala samverkansgruppens verksamhet inte begränsas till frågor om forsknings- och utvecklingsverksamhet inom primärvård och socialtjänst inom de i ärendet aktuella högskoleregionerna — Lund/Malmö, Uppsala och Umeå högskoleregioner — utan även får avse frågor om sådan verksamhet som bedrivs eller blir aktuell inom de övriga högskoleregionerna, dvs. Stockholms, Linköpings och Göteborgs högskoleregioner. Om en sådan vidgning av samverkansgruppens uppgifter kommer till stånd bör självfallet även dessa högskoleregioner bli representerade i samverkansgruppen. Slutligt ställningstagande till sammansättningen av gruppen ankommer på regeringen.

Vad utskottet sålunda anfört om sammansättningen av den centrala samverkansgruppen bör ges regeringen till känna.

Utskottet har vidare under hand inhämtat att de *resurser för den särskilda enheten vid universitetet i Umeå*, 690 000 kr., som förutskickats skola anvisas för nästa budgetår, innebär en viss förstärkning i förhållande till de resurser som disponerats för fältstationen i Vilhelmina. Utskottet anser att skäl talar för att en ytterligare resursutbyggnad för enheten sker på sikt. Takten och omfattningen av en ytterligare utbyggnad av resurserna måste emellertid bli beroende av pågående och planerad forsknings innehåll och mål och får närmare prövas mot bakgrund av framställningar om anslag för kommande budgetår.

Utskottet förutsätter att den särskilda styrelsen för enheten ges en allsidig sammansättning.

Med hänsyn till det anförda bör motion 1981/82:2232 i här aktuell del inte föranleda någon åtgärd av riksdagen.

Utskottet har *i övrigt* inte något att erinra mot vad som anförs i avsnittet Organisation och finansiering av viss forskning inom primärvården och socialtjänsten.

Stockholm den 29 april 1982

På socialutskottets vägnar
GÖRAN KARLSSON

Närvarande: Göran Karlsson (s), Gabriel Romanus (fp), Evert Svensson (s), Mårten Werner (m), John Johnsson (s), Erik Larsson (c), Kjell Nilsson (s), Karin Israelsson (c), Kersti Swartz (fp), Anita Bråkenhielm (m), Stig Alftin (s), Ann-Cathrine Haglund (m), Maria Lagergren (s), Märta Fredrikson (c) och Anita Persson (s).

Näringsutskottets yttrande

1981/82: 9 y

över proposition 1981/82: 106 om forskning m. m. jämte motioner

Till utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet har hemställt om yttrande från näringsutskottet över proposition 1981/82: 106 om forskning m. m. i de delar som berör näringsutskottets verksamhetsområde samt motion 1981/82: 770 och motion 1981/82: 2232 yrkande 3. Näringsutskottet får anföra följande.

Kommentarer till propositionen

Av propositionen är det endast begränsade delar som närmare berör näringsutskottets verksamhetsområde, och de ger inte anledning till några omfattande kommentarer från detta utskotts sida.

Mot bakgrund av kooperationsutredningens betänkande (SOU 1981: 60) Kooperationen i samhället gör utbildningsministern efter samråd med industriministern vissa uttalanden rörande *forskning om kooperativ verksamhet* (s. 49 f.). Innebörden är att sådan forskning utgör exempel på ett mångvetenskapligt område, har stor samhällsrelevans och så långt möjligt bör förläggas till högskolan. Behovet av forskning om Kooperationen förutsätts komma att beaktas av forskningsrådsnämnden. Näringsutskottet, som räknar med att senare i år få behandla förslag i en aviserad proposition om kooperationsfrågor, instämmer – utan att därmed ta ställning beträffande prioritering av olika samhällsvetenskapliga forskningsområden – i vad utbildningsministern anför på denna punkt.

Försöksverksamheten med *näringslivskontakt för forskare* behandlas (s. 89–91) med utgångspunkt i forskningssamverkanskommitténs rapport (Ds U 1981: 24) Kontaktforskare. Resultatet av denna försöksverksamhet bedöms av utbildningsministern tala för att det bör skapas förutsättningar för en fortsatt kontaktforskarverksamhet. Denna avses skola ytterligare stimulera till spontana kontakter på uppdragsbasis mellan högskolan och bl. a. mindre företag. Utbildningsministern säger sig utgå från att bl. a. regionala och lokala myndigheter och organ med uppgift att främja små och medelstora företags utveckling samt företag som själva engagerar sig i verksamheten skall kunna bidra till att täcka lönekostnaderna i enskilda projekt. Verksamhetens omfattning blir sålunda, framhåller han, beroende av intresset för denna från myndigheter och företag i de skilda regionerna. Högskolan skall emellertid svara för samordning och planering av verk-

samheten med kontaktforskare och bidra med vissa medel för att stimulera denna.

Näringsutskottet har tidigare vid ett par tillfällen (NU 1977/78: 75 s. 16, NU 1979/80: 4 y) haft anledning att uppmärksamma den nu berörda försöksverksamheten. Utskottet noterar med tillfredsställelse att verksamheten med näringslivskontakt för forskare enligt propositionen bedöms ligga också i utbildningsväsendets intresse. Det delade ekonomiska ansvar för denna verksamhet som förordas i propositionen bör enligt utskottets uppfattning kunna få en positiv effekt på verksamhetens fortsatta utveckling. Ett önskvärt mera omfattande engagemang från små och medelstora företags sida förutsätter otvivelaktigt att högskolorna kan göra aktiva insatser för att sprida kännedom om de möjligheter som erbjuds företagen genom verksamheten med kontaktforskare.

Näringsutskottet har på senare år ägnat betydande intresse åt frågor om forskning och utveckling på energiområdet. Efter beredning av näringsutskottet (NU 1980/81: 60) beslöt riksdagen våren 1981 om ekonomisk ram samt riktlinjer för en tredje period för det Huvudprogram Energiforskning som inleddes budgetåret 1975/76.

I propositionen redogörs (s. 168 f.) för vissa organisatoriska förändringar på energiforskningsområdet, avsedda att genomföras den 1 juli 1982. Det bör påpekas att denna redogörelse inte är fullt aktuell efter de beslut som riksdagen nyligen har träffat vid sitt ställningstagande till näringsutskottets betänkande NU 1981/82: 28. Utskottet återkommer i sitt betänkande NU 1981/82: 30 till frågan om organisationen på energiforskningsområdet.

Utbildningsministern redovisar i propositionen (s. 163 f.) vissa förslag av delegationen för energiproduktionsforskning (DFE) till generella åtgärder i syfte att komma till rätta med *basresursproblem inom högskolan i samband med genomförandet av energiforskningsprogrammet*. Han har då konstaterat att högskolan har tilldelats ca 22% av de medel som har anvisats till detta program under den senast avslutade treåriga programperioden, budgetåren 1978/79–1980/81. Av DFE:s förslag är det tre som utbildningsministern efter samråd med industriministern ställer sig positiv till och som sålunda omfattas av regeringens förslag om riksdagens godkännande av riktlinjer för sektorsforskning och sektorsorgan. Det gäller (1) möjlighet för de programansvariga organen inom energiforskningsprogrammet att göra åtaganden för fyra budgetår framåt, (2) tillfälle för sådana organ att yttra sig i samband med förslag eller beslut om professurer med anknytning till energiforskningsområdet och (3) inrättande av arvodes-tjänster för energiforskning. I sammanhanget anføres att de programansvariga organen inom energiforskningsområdet – liksom övriga sektorsorgan – skall ha det fulla programansvaret och det finansiella ansvaret för sin forsknings- och utvecklingsverksamhet, inklusive den långsiktiga kompetensupbyggnad som erfordras. Vidare understryks betydelsen av löpande kontakter och samverkan mellan sektorsorganen och berörda högskole-

myndigheter. Näringsutskottet har ingen erinran mot de förslag och uttalanden som nu har refererats.

Kommentarer till motionerna

I motion 1981/82: 770 av Kurt Ove Johansson m. fl. (s) hemställs att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om *åtgärder för att utveckla en svensk gasteknologi*. Detta är i huvudsak följande. Inför introduktionen av naturgas i Sverige bör man främja ett gasteknologiskt utvecklingsprogram vid Lunds universitets tekniska fakultet. Vid denna bör ett näringslivets forsknings- och utvecklingscentrum för gasteknologi byggas upp. Planerad utbildning på naturgasområdet i anslutning till Sydgasprojektet bör få erforderliga resurser till sitt förfogande.

Näringsutskottet (NU 1980/81: 60 s. 125 f.) avstyrkte och riksdagen avlog förra året en likartad motion med samma upphovsmän. Därvid erinrade utskottet om att bland riktlinjerna för energiforskningsprogrammet ingår att statens stöd bör sättas in på områden där det inte finns naturliga beställare eller där det i något avseende saknas naturliga resurser. Insatser för transport och användning av naturgas – vilket motionärerna förmodades avse med begreppet gasteknologi – ingick inte i energiforskningsprogrammet, framhöll utskottet. Däremot lämnade staten ett betydande stöd till teknik för förgasning av inhemska bränsleråvaror, och detta stöd kom bl. a. den tekniska fakulteten i Lund till godo. Näringsutskottet vill allmänt vitsorda betydelsen av sådan verksamhet som motionärerna nu pläderar för men finner alltjämt inte skäl för någon framställning från riksdagen till regeringen på grundval av vad motionärerna har anfört. Ett snarlikt motionsyrkande – om åtgärder för att utveckla en svensk gasteknologi i anslutning till Sydgasprojektet – kommer näringsutskottet att behandla i sitt betänkande NU 1981/82: 30.

I motion 1981/82: 2232 av Georg Andersson m. fl. (s) hemställs såvitt här är i fråga (3) att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad som [i motionen] anförts beträffande *torvforskningscentrum i Umeå-Luleå*. Motionärerna anför att det krävs betydande forsknings- och utvecklingsinsatser rörande torvbrytning och torvanvändning. De nämner en rad aspekter som bör uppmärksammas. Det är enligt motionärerna naturligt att man inom ramen för energiforskningsprogrammet bygger upp ett torvforskningscentrum, förlagt delvis till Umeå och delvis till Luleå.

Näringsutskottet delar motionärernas uppfattning att en brett upplagd torvforskning är angelägen. Det ingår också – vilket berörs i årets budgetproposition (prop. 1981/82: 100 bil. 17 s. 187) – som ett viktigt led i energiforskningsprogrammet att främja sådan forskning. Näringsutskottet – som i betänkandet NU 1981/82: 30 kommer att behandla ett par andra motionsyrkanden rörande torvforskning, även de med regional inriktning

– kan emellertid inte stödja förslaget att riksdagen nu skall ta ställning för inrättande av ett särskilt torvforskningsinstitut med viss angiven förläggning.

Stockholm den 6 maj 1982

På näringsutskottets vägnar

INGVAR SVANBERG

Närvarande: Ingvar Svanberg (s), Johan Olsson (c), Erik Hovhammar (m), Hugo Bengtsson (s), Sven Andersson (fp), Nils Erik Wååg (s), Margaretha af Ugglas (m), Lilly Hansson (s), Lennart Pettersson (s), Bengt Sjönell (c), Rune Jonsson (s), Hadar Cars (fp), Karl Björzén (m), Birgitta Johansson (s) och Ivar Franzén (c).

Försvarsutskottets yttrande

1981/82: 4 y

över proposition 1981/82: 106 om forskning m. m.

Till utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet beslöt den 1 april 1982 att bereda försvarsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1981/82: 106 om forskning m. m.

Utskottet

Totalförsvaret är en av de sektorer i vårt samhälle som är mycket beroende av forskning. I proposition 106 diskuteras hur en fruktbar samverkan skall åstadkommas mellan högskolan och de olika sektorsorganen. Försvarsutskottet ser positivt på en ökad samverkan. Den långsiktiga forskningsplanering som bedrivs inom försvaret ger goda förutsättningar för en samverkan av det slag som utbildningsministern förutsätter.

Utbildningsministern behandlar (§. 12–13) forskningen i samhällsdebatten och tar upp den misstro mot forskning som inte sällan kommer till uttryck bland medborgarna. Det finns goda skäl att instämma i uttalandet att förbättrad information är ett sätt att möta dessa problem.

Utbildningsministern lämnar (s. 158–161) en redogörelse beträffande forskning och utveckling inom försvarssektorn. Förslag om medelsanvisningar för de ändamål som redovisas i tabell har lämnats till riksdagen dels i bilaga 7 till budgetpropositionen (prop. 1981/82: 100), dels i bilaga 2 till totalförvarspropositionen (prop. 1981/82: 102) enligt följande (milj. kr.):

B 4	Arméförband: Forskning och utveckling (prop. 102)	180,0
C 4	Marinförband: Forskning och utveckling (prop. 102)	87,1
D 4	Flygvapenförband: Forskning och utveckling (prop. 102)	700,0
F 5	Gemensam försvarsforskning (prop. 100)	267,3
F 10	Militärhögskolan, därav för grundforskning (prop. 100)	1,5
G 1	Civilt försvar, därav för forskning, försök och utveckling (prop. 102)	3,4
H 4	Flygtekniska försöksanstalten (prop. 102)	2,4
		1 241,7

Huvuddelen av totalbeloppet avser industriellt utvecklingsarbete för ny försvarsmateriel.

I totalförvarspropositionen (bil. 2 s. 118–119) har regeringen lämnat förslag till riktlinjer för den flygtekniska forskningen. Försvarsministern uttalar där att han bedömer att det är angeläget med en kvalificerad flygteknisk forskning inom sådana områden som aerodynamik och material- och strukturforskning. Propositionen bereds f. n. av försvarsutskottet.

I den forskningspolitiska propositionen (s. 161) anmäler utbildningsministern att försvarets forskningsanstalt (FOA) på regeringens uppdrag har belyst försvarsforskningens organisatoriska ställning i förhållande till totalförsvarets övriga myndigheter, de säkerhetspolitiska studiernas inriktning samt utvecklingen av kompetensen för tekniskt-vetenskaplig försvarsforskning. Resultatet har redovisats i skrivelsen Vissa frågor rörande försvarsforskningen och den därtill fogade utredningsrapporten Ett effektivare FOA.

FOA:s skrivelse till regeringen innehåller förslag beträffande bl. a. försvarsforskningens ställning, en perspektivplan för försvarsforskningen, ett institut för säkerhetspolitiska studier, åtgärder för att upprätthålla FOA:s tekniskt-vetenskapliga kompetens och lokalisering av FOA:s Stockholmsdel. Förslagen har nyligen remissbehandlats och de bereds f. n. inom försvarsdepartementet.

Förslagen från FOA gäller bl. a. ökad samverkan med högskolan. Efter som beredning pågår inom regeringskansliet vill försvarsutskottet i detta yttrande endast ta upp en fråga som utskottet tidigare har berört och som har direkt anknytning till utbildningsministerns anförande i den forskningspolitiska propositionen.

Rapporten Ett effektivare FOA innehåller en analys och kritik av hittillsvarande situation i fråga om säkerhetspolitiska studier. Enligt rapporten (s. 99) är en grundläggande fråga vem som bör ha ansvaret för forskning på akademisk nivå i internationell politik; säkerhetspolitik och strategi. Det framhålls som ett problem hur en levande kontakt skall hållas mellan den målinriktade forskningen inom totalförsvaret och den grundforskning som sker vid universiteten. Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) har i remissyttrande över rapporten den 22 mars 1982 (s. 3) förklarat sig dela bedömningen att en förstärkt universitetsforskning på området måste komma till stånd. Enligt yttrandet behövs insatser inom såväl grundläggande metod- och kunskapsutveckling som forskarutbildning.

I betänkande FöU 1980/81: 2 (s. 4) uttalade försvarsutskottet att det ter sig angeläget att säkerhetspolitiska frågor tas upp inom ramen för utbildningen och forskningen inom högskolan samt att en förstärkning av freds- och konfliktforskningen inte ensam torde ge den önskvärda basen för utveckling i detta avseende.

Som framgår av statsministerns anförande i totalförsvarspropositionen (s. 3–8) syftar den svenska säkerhetspolitiken till att bevara landets oberoende. Den skall om möjligt hindra att vårt land dras in i internationella konflikter och har det långsiktiga målet att bidra till en fredlig utveckling i världen, till minskade rustningar, till utjämning av motsättningar och till större förståelse och mer jämlika förhållanden. Säkerhetspolitik i vid mening är nationers mål och medel för att trygga sin självständighet och handlingsfrihet i övrigt under yttre hot.

Under föregående riksmöte bemyndigade riksdagen regeringen att inrät-

ta en tjänst som professor i freds- och konfliktforskning vid universitetet i Uppsala (UbU 1980/81: 31, rskr 355).

I den forskningspolitiska propositionen (s. 54) anmäler utbildningsministern förslag av UHÄ om inrättande budgetåret 1983/84 av en tjänst som professor i freds- och konfliktforskning vid universitetet i Göteborg.

I skrivelse till regeringen den 30 oktober 1980 redovisade UHÄ en plan för utvecklingen av resurser för freds- och konfliktforskning. Mot bakgrund av forskningsområdets omfattning och utveckling inom två olika huvudinriktningar ansåg UHÄ två professurer vara ett minimum när det gäller att ge ämnet en fast bas inom högskoleorganisationen. Enligt planen skulle inrättas två professurer i ämnet, varav den ena borde inriktas på internationella utvecklings- och resursproblem och placeras i Göteborg. Den andra professuren skulle inriktas på frågor om uppkomsten och förloppet av konflikter som leder till militär konfrontation samt på rustnings- och nedrustningsfrågor.

Försvarsutskottet anser att en rationell och långsiktig utveckling av den svenska säkerhetspolitikens olika instrument, liksom en saklig allmän debatt, kräver att det finns en självständig forskningsverksamhet rörande säkerhetspolitiken. En sådan forskning sker inom försvarssektorn men saknar tillräckligt stöd av en långsiktig kunskapsuppbyggnad inom högskolan.

Utskottet har ingen invändning mot UHÄ:s uppfattning att de båda professurerna för freds- och konfliktforskning bör ha olika inriktning. Ämnet har säkerhetspolitisk anknytning och torde nu vara på väg att få en fastare organisation inom högskolan. Det är önskvärt att man också inom andra ämnen vid de samhällsvetenskapliga fakulteterna bedriver verksamhet som medför långsiktig kunskapsuppbyggnad på det säkerhetspolitiska området.

Stockholm den 4 maj 1982

På försvarsutskottets vägnar
PER PETERSSON

Närvarande: Per Petersson (m), Gudrun Sundström (s), Hans Lindblad (fp), Roland Brännström (s), Gunnar Oskarson (m), Åke Gustavsson (s), Göthe Knutson (m), Karl-Erik Svartberg (s), Anders Gernandt (c), Holger Bergman (s), Eric Hägelmark (fp) och Eivor Nilson (c).

Översikt över motionernas behandling

Motions- yrkande nr	Motionsyrkandena behandlas på nedan angivna ställen i			
	utskottets yttrande s.	utskottets hemställan mom.	reservation nr	särskilt yttrande nr
173	26	18		
420	78	76		
770	75	71		
776: 5	78-79	77		
6	77-78	75		
7	77	74		
992	23	10		
1005	77	74		
1134: 1	39	31		
1812	31	25		
2069: 2	53	44		1
3	54	45	5	
4	54	46	5	
5	58	51	8	
6	37-38	29	2	
2071	71-72	69		
2102: 1	30	23		
2203	19	2		
2220: 1	20	5		
2	24-25, 71-72	14, 69		
3	26	17		
4	29-30	21		
5	34-35, 37-38, 43	28, 29, 37	2	
6	53	44		1
7-8	54	45	5	
9	55-56	48	5	
10	57	50	7	
11	59	52	9	
12	58	51	8	
13	65-66	56		
14	66, 67-68	58, 63		
15	60-61	53, 54		
2221	23	10		
2222	70-71	67		
2223: 1	23, 24	11, 12, 13		
2a	33	27		
b	73	70		
c	40	32		
3	56-57	49	6	
4	59	52	9	
5a-b	16-17	1		
6	44	38		
7	20	4		
8	61-62	55		
9-10	42	35		
11	69	65		
12	24-25, 77	14, 74		
13	24	13		
14	49, 81	79	12	
2232: 1	30	22		
2	70	66		
3	75	72		
2233	56-57	49	6	
2234: 1	19	2		
2	22, 23	8, 9		
3	30-31	24		
4	40-41	34		
5	42-43	36	3	

Motions- yrkande nr	Motionsyrkandena behandlas på nedan angivna ställen i			
	utskottets yttrande s.	utskottets hemställan mom.	reservation nr	särskilt yttrande nr
2234: 6	80	78		
7	45	39		
8	46-47	41		
9	46	40	4	
10	50	43		
11	59	52	9	
12	67-68	61, 62		
13	65-66	56		
14	66-67	60	10	
15	42-43, 68-69, 81	64, 79	11, 12	
2408: 11	27-28	19	1	

Innehållsförteckning

Propositionen	1
Motionerna	5
Utskottet	11
1 Inledning	11
2 Allmänna forskningsfrågor	13
3 Forskningsplanering	16
4 Övergripande prioriteringar av forskningsområden	21
5 Långsiktig utveckling av högskolans forskning	25
6 Vissa frågor rörande regional forskning och utveckling	28
7 Dyrbar vetenskaplig utrustning	31
8 Forskningssamverkan	32
9 Forskningsrådets verksamhet	43
10 Forskningsinformation	47
11 Resurser för klinisk medicinsk forskning	51
12 Forskarutbildning m. m.	52
13 Studiefinansieringen inom forskarutbildningen	62
14 Organisation och finansiering av viss forskning inom primärvården och socialtjänsten	69
15 Forskning och utveckling inom försvarssektorn	72
16 Basresurser för energiforskning m. m.	74
17 Jämställdhetsforskning	76
18 Lokaler och utrustning för forskning	79
19 Vissa kostnader i samband med forsknings- och forskarutbild- ningsreform	80
20 Hemställan	81
Reservationer	87
1 Program för forskning och utveckling inom data- och elektronik- området m. m. (mom. 19 och 20)	87
2 Riktlinjer för sektorsforskningen i vad avser programansvar och finansiellt ansvar samt riktlinjer för sektorsorganen och högskolan i vad avser samverkan om och planering av forskning (mom. 29) .	88
3 Kontaktforskarverksamhet (mom. 36)	89
4 Riktlinjer för inrättande av forskartjänster vid forskningsråd (mom. 40)	90
5 Fördjupningsstudier och självständigt arbete inom den grundlägg- ande högskoleutbildningen, återinförande av filosofie kandidat- examen samt ändring av reglerna för allmän och särskild behörig- het för forskarutbildning (mom. 45, 46 och 48)	90
6 Lämplighetsbedömning för antagning till forskarutbildning (mom. 49)	91
7 Handledning av forskarstuderande (mom. 50)	92
8 Mellanexamen (mom. 51)	92
9 Omdömen om doktorsavhandlingar m. m. (mom. 52)	93
10 Medelsberäkningen under Utbildningsbidrag för doktorander (mom. 60)	93
11 Ytterligare medel till doktorandtjänster (mom. 64)	94
12 Medelsberäkningen under Vissa kostnader i samband med forsk- nings- och forskarutbildningsreform (mom. 79)	94
Särskilt yttrande	96
Direktövergång från gymnasieskolan till högskolan (mom. 44)	96

Bilagor	97
1 Socialförsäkringsutskottets yttrande SfU 1981/82: 3 y	97
2 Socialutskottets yttrande SoU 1981/82: 3 y	101
3 Näringsutskottets yttrande NU 1981/82: 9 y	107
4 Försvarsutskottets yttrande FöU 1981/82: 4 y	111
5 Översikt över motionernas behandling	114

